

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

obor: historie - české dějiny

**Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě
v letech 1918 - 1938**

Mgr. Martin Kudláček

školitel: prof. PhDr. Jiří Malíř, CSc.

2005

Prohlašuji, že jsem práci „Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918 – 1938“ napsal sám a že jsem uvedl veškeré použité prameny a literaturu.

.....

Martin Kudláček

OBSAH:

<u>1. VYMEZENÍ TÉMATU</u>	4
<u>2. ZNOJMO V LETECH 1918 - 1920</u>	11
<u>2.1. VÝVOJ OD ČERVENCE DO ŘÍJNA 1918</u>	11
<u>2.1.1. Státní převrat</u>	14
<u>2.1.2. Znojmo v říjnu 1918</u>	16
<u>2.2. OBDOBÍ DEUTSCH-SÜDMÄHREN</u>	23
<u>2.2.1. Říjen 1918</u>	23
<u>2.2.2. Listopad 1918</u>	25
<u>2.2.3. Vyhlášení Deutsch-Südmähren</u>	26
<u>2.2.4. Blokáda Znojma</u>	27
<u>2.2.5. Vojenské akce</u>	33
<u>2.3. PROSINEC 1918 - ÚNOR 1920</u>	52
<u>2.3.1. Prosinec 1918 - září 1919</u>	52
<u>2.3.2. Září 1919 - únor 1920</u>	62
<u>3. ZNOJMO V LETECH 1920 - 1933</u>	67
<u>3.2. ZNOJMO DO DUBNA 1920</u>	86
<u>3.2.1. Politické strany ve Znojmě</u>	86
<u>3.2.2. I. volby ve Znojmě</u>	90
<u>3.2.3. Sčítání obyvatelstva</u>	104
<u>3.2.4. Obecní volby 1924</u>	113
<u>3.2.5. Volební rok 1925</u>	116
<u>3.2.6. Volební rok 1929</u>	122

<u>4. ZNOJMO V LETECH 1933 - 1938</u>	129
<u>4.1. ČESKOSLOVENSKO VE 30. LETECH</u>	129
<u>4.2. ZNOJMO DO ROKU 1935</u>	141
<u>4.2.1. Volební rok 1935</u>	143
<u>5. ZNOJMO V LETECH 1938 - 1945</u>	162
<u>5.1. EUFORIE</u>	162
<u>5.1.1. Rok 1939</u>	166
<u>5.1.2. Rok 1940</u>	176
<u>5.1.3. Rok 1941</u>	179
<u>5.2. 1942 – SKEPSE</u>	184
<u>5.3. ROK 1943 - DEZILUZE</u>	187
<u>5.4. ROK 1944 - ZAČÁTEK KONCE</u>	191
<u>5.5. ROK 1945 – KVĚTNOVÝ PŘEVRAŤ</u>	193
<u>6. POVÁLEČNÁ ČECHIZACE</u>	194
<u>6.1.2. 1. etapa (8. května – 2. srpna 1945)</u>	197
<u>6.1.3. 2. etapa (2. srpna 1945 – leden 1946)</u>	200
<u>6.1.4. 3. etapa (leden - září 1946)</u>	201
<u>7. ZÁVĚR</u>	205
<u>8. TEXTOVÉ PŘÍLOHY</u>	209
<u>9. PRAMENY A LITERATURA</u>	298
<u>9.1.1. Prameny</u>	298
<u>9.1.2. Literatura:</u>	300

1. VYMEZENÍ TÉMATU

Téma česko-německých vztahů ve 20. století bylo vždy poměrně frekventovaným námětem historických prací. Nicméně teprve nové společenské a zejména pak politické poměry umožnily historikům, aby k tomuto tématu přistupovali bez a priori zavazujícího pohledu politických, či nacionálních zájmů a aby mohli skutečně kriticky zpracovat všechny dostupné prameny a dospět tak k neutrálnímu hodnocení vývoje vztahů obou etnik.

Za standardní práce lze v celostátní rovině považovat knihu Jana Křena „Konfliktní společenství“ s podtitulem „Češi a Němci 1780 – 1918“,¹ knihu Milana Hübla „Češi, Slováci a jejich sousedé“,² dále pak knihy Václava Kurala „Konflikt místo společenství?“³ a „Místo společenství konflikt!“⁴ a neposlední řadě také práci Miloslava Johna „Čechoslovakismus a ČSR 1914 – 1938“⁵ a ze starších titulů pak přirozeně také knihu Jaroslava Césara a Bohumila Černého „Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918 – 1938“.⁶ Ve všech těchto pracích se může český čtenář seznámit s vývojem česko-německých vztahů v první polovině 20. století, přičemž adekvátní pozornost je věnována zejména vztahům v těch úsecích dějin, kdy se zájmy obou etnik střetávaly a kdy bylo dosavadní společenství nahrazeno konfrontací.

---

¹ **Jan KŘEN:** *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780 – 1918.* Praha 1990.

² **Milan HÜBL:** *Češi, Slováci a jejich sousedé.* Praha 1990.

³ **Václav KURAL:** *Konflikt místo společenství?* Praha 1993.

⁴ **Václav KURAL:** *Místo společenství konflikt!* Praha 1994.

⁵ **Miloslav JOHN:** *Čechoslovakismus a ČSR 1918 – 1938.* Beroun 1994.

Ze stejné perspektivy pohlíží na zkoumané téma i práce Ferdinanda Seibta „Německo a Češi“,⁷ určená původně pouze německému čtenáři. Autor zde postihuje všechny velké historické proudy, připomíná mnohé souvislosti a co je velmi důležité, vyvrací především staré předsudky a polopravdy. Velmi přínosnou je také disertační práce Volkera Zimmermanna „Sudetští Němci v nacistickém státě“,⁸ zachycující vývoj říšské župy Sudety.

Všechny zmíněné práce ponechaly dostatek volného prostoru pro zpracování lokálně omezených regionálních studií, jež by zmapovaly vývoj vztahů mezi oběma etniky na této regionální hladině a jež by mohly zkomparovat závěry učiněné v celostátním měřítku se stavem ve znojenském regionu. A tak buďto jejich závěry potvrdit, eventuálně postulovat specifické regionální výjimky, nebo dřívější závěry odmítnout.

Pokud jde o prostor celé jižní Moravy, tak za nejznámější a za nejčastěji citované práce lze považovat „Konec německo-české symbiózy na jižní Moravě“,⁹ jejímž autorem je Hans Haas¹⁰ a dále pak studie Zdeňka Šípka „Mnichovská dohoda a „spory“ o čs. – rakouskou státní hranici“.¹¹ Obě práce se však česko-německých vztahů dotýkají pouze ve dvou vypjatých momentech - v prvním

⁶ **Jaroslav CÉSAR, Bohumil ČERNÝ:** *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918 – 1938.* Praha 1960.

⁷ **Ferdinand SEIBT:** *Německo a Češi.* Praha 1996.

⁸ **Volker ZIMMERMANN:** *Sudetští Němci v nacistickém státě.* Praha 2001.

⁹ **Hans HAAS:** *Konec německo-české symbiózy na jižní Moravě.* In: *Kultury na hranicích,* Vídeň 1995.

¹⁰ Hans Haas je také, mimo jiné, autorem příspěvku *Im Widerstreit der Selbstbestimmungsansprüche vom Habsburgerstaat zur Tschechoslowakei – die Deutschen der böhmischen Länder 1918 bis 1919.* In: *Der Erste Weltkrieg und die Beziehungen zwischen Tschechen, Slowaken und Deutschen Reich.* Essen 2001, s. 141-220

¹¹ **Zdeněk ŠÍPEK:** *Mnichovská dohoda a „spory“ o čs. – rakouskou státní hranici.* Sborník PdF UK Historie I., Praha 1966.

případě se jedná o vyhnání či transfer německého obyvatelstva a ve druhém případě o obsazování Sudet německými jednotkami a o následné vytvoření Gau Niederdonau.

Problematiky, anoncované v názvu práce, se v minulém století dotkla celá řada studií a článků, jež jsou však mnohdy velmi tendenční, eventuálně silně subjektivně zbarvené. Meziválečný vývoj ve Znojmě, respektive vývoj bezprostředně po roce 1918, popisuje ve své memoárové práci „Osvobození jižní Moravy“¹² František Coufal, který se na tehdejší vývoji osobně podílel a jehož práce je, přes svoji historickou hodnotu, značně subjektivní. Stejně subjektivní je i kniha „Zwischen Krieg und Frieden“,¹³ kterou napsal Hieronymus Oldofredi. Komparace obou titulů potvrzuje, že náhled na stejnou věc opravdu nemusí být stejný z pohledu vítěze a z pohledu poraženého. Stejným obdobím se ve své diplomové práci „Znojmo v prvních letech předmnichovské republiky“¹⁴ zabýval také Marian Keremidský. Přínosem této diplomové práce je snaha o objektivní popis tehdejšího politického i kulturního vývoje, stručná deskripce existujících politických stran, spolků a uvedení prvních volebních výsledků, jež však byly pouze převzaty z Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960¹⁵ a které nebyly srovnány s volebními výsledky, jež jsou k dispozici v SOkA Znojmo.

Období druhé poloviny 20. let a první poloviny let 30. není v rámci regionální historiografie zpracováno vůbec, stejně jako období II. světové války. Autoři

---

¹² **František COUFAL**: *Osvobození jižní Moravy*. Praha 1937.

¹³ **Hieronymus OLDOFREDI**: *Zwischen Krieg und Frieden*. Amalthea-Verlag Zürich-Leipzig-Wien 1925.

¹⁴ **Marian KEREMIDSKÝ**: *Znojmo v prvních letech předmnichovské republiky*. Diplomová práce PdF MU Brno 1992.

jednotlivých prací se soustřeďují zejména na období „Mnichova“, eventuálně na poválečný vývoj města a celého regionu. Za zmínku stojí článek Bedřicha Fučíka „Říjen 1938 ve Znojmě“,¹⁶ diplomová práce Leoše Maleny „Konec česko-německého soužití v okrese Znojmo v roce 1945“¹⁷ a především pak práce Martina Markela „Vysídlení Němců z jižní Moravy“.¹⁸ Markelova práce je nejenom obsažnější, neboť se netýká pouze samotného Znojma, ale je také přesnější a propracovanější.

Práce, které by se věnovaly problematice vývoje od druhé poloviny 20. let do konce II. světové války, chybějí i v regionální historiografii německé. Stejně jako čeští, tak i němečtí historikové věnují svoji pozornost roku 1938 a následně pak vývoji po roce 1945, byť, v obou případech je náhled na vývoj zcela odlišný. Za zmínku z německých prací stojí příspěvek Josefa Pospischila „Znaim in dem Kampf und Befreiungstagen im Herbst 1938“¹⁹ a především pak soubor vzpomínek německých vyhnanců „Weil Sie Deutscher sind“.²⁰

Z faktu naprosté nevytěženosti archivních materiálů československé provenience vyplývá první úkol předpokládané studie, jímž bude prvovýzkum archivních materiálů, dotýkajících se česko-německých vztahů ve Znojmě a ve znojemském regionu v letech 1918 – 1945.

---

¹⁵ **Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL:** *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960*, svazek IX. Ostrava 1984.

¹⁶ **Bedřich FUČÍK:** *Říjen 1938 ve Znojmě*. In: *Nacistická okupace Znojemsko*. Znojmo 1979, 4-8

¹⁷ **Leoš MALENA:** *Konec česko-německého soužití v okrese Znojmo v roce 1945*. Diplomová práce PdF MU Brno 1995.

¹⁸ **Martin MARKEL:** *Vysídlení Němců z jižní Moravy*. Brno 2002.

¹⁹ **Josef POSPISCHIL:** *Znaim in dem Kampf und Befreiungstagen im Herbst 1938*. In: *Die höheren Schulen Znaims im Befreiungsjahr 1938-1939*. Znaim 1939, 19-26

²⁰ **Felix BORNEMANN** (editor): *Weil Sie Deutscher sind*. Stuttgart 1967.

To znamená jak archiv lokálně-regionálního významu (státní okresní archiv ve Znojmě), tak celostátních (Archiv Ministerstva vnitra ČR), či další badatelské využití archivu zemského (Moravský zemský archiv v Brně) a nebudou opomenuty ani materiály z fondu Spisovny města Znojma. V archivech celostátního a zemského významu se ale soustředíme především na historické materiály regionální či lokální povahy, respektive na ně budeme pohlížet jako na možný zdroj detailních dat ze Znojma a ze znojemského regionu.

Zatímco pro vývoj bezprostředně po Velké válce mohou být protiváhou memoárových svědectví Františka Coufala a Hieronyma Oldofrediho zápisy ze zasedání městské rady a zprávy z lokálního tisku, jež mohou následně svědecké výpovědi potvrdit nebo vyvrátit, pro období od druhé poloviny 20. let do roku 1945 jsme odkázáni jen na úřední záznamy a na články, zveřejněné v českém či německém tisku.

Nesporně významným zdrojem pro naše bádání bude, vůbec poprvé prozkoumaný a prostudovaný, fond Spisovny města Znojma, poskytující velmi důležité informace o konkrétních subjektech. Právě v tomto fondu bylo možné prostudovat různé úřední a polouřední tiskoviny, počínaje zprávami ze zasedání obecní rady a konče statistickými a personálními daty o kandidaturách a následných volebních výsledcích jednotlivých stran a hnutí.

Zřejmě nejcennějším zdrojem informací by pak mohly být různé výroční zprávy, eventuálně interní brožurky určené členům konkrétních subjektů, ale ty se, bohužel, s výjimkou ročních zpráv Svazu Němců jižní Moravy z let 1900 – 1914, nedochovaly.

Nespokojíme se tedy pouze s obecným hodnocením vývoje česko-německých vztahů ve zvoleném regionu, ale budeme jej vždy konfrontovat s celkovým vývojem v tehdejší Československu a zejména budeme věnovat pozornost celkovému vývoji v rámci politického spektra v samotném městě Znojmě i ve znojenském regionu. Pro získání tohoto relativně detailního pohledu bude jistě nutné zpracovat množství dat statistické povahy a bude také nutné eliminovat nebezpečí „utonutí“ v lokálních detailech, neboť práce by tím mohla získat charakter kartotéky či kronikářského seznamu, ve kterém by se celý proces vývoje česko-německých vztahů ve Znojmě a ve znojenském regionu ztratil a čtenáři by zmizela dynamika jeho vývoje.

V první řadě bude naše pozornost věnována vývoji česko-německých vztahů v politické rovině, přestože vývoj těchto vztahů probíhal pochopitelně také v rovině ekonomické, kulturní a v neposlední řadě také v každodennosti. Pozornost především politickému vývoji však budeme věnovat proto, že právě v politice se promítají i vztahy z oblastí ostatních. Neboť politika jako taková má vliv na kulturu, hospodářství a přirozeně také na všední život.

Za základ členění práce byl tedy zvolen standardní postup, kdy stěžejní část práce „Vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě v letech 1918 - 1938“ je ve svých jednotlivých částech dále rozdělena do dvou pomyslných subkapitol, z nichž ta první je věnována obecnému hodnocení celkového politického vývoje Československé republiky a druhá část pak konkrétnímu dění ve Znojmě.

V první kapitole věnujeme pozornost stručnému vylíčení událostí z druhé poloviny roku 1918, tzn. závěru Velké války a ustavení samostatného Československa a událostem, které se v této době odehrály ve Znojmě.

Druhá kapitola je věnována období mezi léty 1918 – 1920, tzn. době, kdy byl v rámci tzv. versailleského systému vytvářen „český národní stát v historických hranicích“ a kdy se začíná rozvíjet německá iredenta. Pro komunální politiku je v té době typické zakládání nových nacionalistických spolků a hnutí a v neposlední řadě také radikální vzestup již existujících nacionalistických stran.

Kapitola třetí postihuje období mezi léty 1920 – 1933, tzn. vývoj od přijetí první československé ústavy až do zákazu německých stran s nacionalistickým programem, jež se zatím etablovaly v politickém spektru země.

Ve čtvrté kapitole, popisující léta 1933 – 1938, jsme se zaměřili na rozbor vzniku a postupného formování Henleinovy Sudetoněmecké strany, včetně sporů mezi jejími jednotlivými frakcemi. Pozornost je věnována také bezprecedentnímu přijetí tzv. mnichovského diktátu a následnému obsazení Sudet.

V páté kapitole je popsán faktický zánik jednotlivých stran a hnutí, zapříčiněný jejich začleněním do NSDAP v listopadu roku 1938 a kromě toho také dění ve Znojmě v průběhu II. světové války. Tato kapitola má, zcela úmyslně, podtitul „Historické události v zrcadle dobové propagandy“, neboť jediným použitým zdrojem informací jsou německá periodika Znaimer Tagblatt a Znaimer Wochenblatt. Prameny české provenience k tomuto období neexistují a další lokální prameny německé byly buďto zničeny, eventuálně odvezeny do Německa.

Závěrečné shrnutí stěžejní části práce je v podstatě nahrazeno informacemi o poválečné čechizaci města a ve srovnání s kapitolami předchozími má pouze zobecňovací charakter a to i přes to, že vychází z dosud nezpracovaných pramenů.

Právě stanovení konce našeho vyprávění je velmi důležitým časovým mezníkem, neboť okamžik počátku zničení německého společenství ve Znojmě a ve znojemském regionu a následná čechizace tohoto prostoru je nedílnou součástí širších procesů, činů a jejich následků.

2. ZNOJMO V LETECH 1918 - 1920

2.1. VÝVOJ OD ČERVENCE DO ŘÍJNA 1918

V první polovině července se farář Rudolecký, poslanec Kuchyňka a jevišovický starosta Špalek při náhodném setkání ve Znojmě shodli na myšlence uspořádat manifestaci českého jihomoravského lidu pro český stát. S touto myšlenkou seznámili JUDr. Velebu a dohodli se spolu s ním na dalším setkání, na kterém mělo dojít k dohodě o následujícím postupu. 20. července 1918 se pak v domě JUDr. Veleby sešli: JUDr. Veleba, obchodník Stloukal a obuvník Hrůza ze Znojma, poslanec Kuchyňka z Dunajovic, starosta Novák a řídící učitel Rauš z Přímětic, farář Rudolecký z Únanova, starosta Špalek a odborný učitel Spilka z Jevišovic.²¹

Vzhledem k tomu, že okresní hejtmánství nechtělo za žádných okolností povolit průvod a požadovalo pro uspořádání manifestace uzavřené místo, přicházela v úvahu na uspořádání tábora lidu pouze tři místa – Přímětice, Hluboké Mašůvky a Únanov. Po krátkém jednání bylo rozhodnuto uspořádat tábor lidu v nedalekém Únanově, což ovšem museli odsouhlasit ještě členové

---

²¹ František COUFAL: *citované dílo*, s. 54.

starostenského sboru. 10. srpna se v Cahově hostinci na Pražské třídě proto uskutečnilo ještě poslední setkání, právě se členy tohoto starostenského sboru.

Poté, co se členové starostenského sboru jednohlasně připojili k plánované akci, zaslal JUDr. Vilém Veleba jako předseda Českého politického spolku ve Znojmě okresnímu hejtmanství následující žádost²² o povolení tábora lidu a tato žádost byla 26. srpna 1918 i přes velmi silný odpor ze strany magistrátu místodržitelským radou Bachem, byť bez průvodu, schválena.²³ Znojemská obecní rada se pokusila povolenou akci alespoň zkomplikovat, a proto proti ní protestovala na místodržitelství v Brně, na ministerstvu vnitra, vyzvala německý lid „ke svépomoci“ a pochopitelně zakázala jakoukoli propagaci shromáždění formou plakátů.

1. září 1918 se krátce po poledni začali do Únanova sjíždět krásně nazdobené a do posledního místa obsazené vozy, které farář Rudolecký nechal zcela vědomě zastavovat tak, aby zablokovaly veškeré příjezdové cesty. Jakmile byly všechny silnice uzavřeny, obrátil se farář Rudolecký na komisaře Menzela (zástupce okresního hejtmanství) s návrhem, že je nezbytně nutné shluk vozů nějakým způsobem uspořádat a odjet společně s účastníky na místo schůze. Že se jednalo o předem připravený plán, jak obejít zákaz pořádání průvodu, je zcela zřejmé.

Přibližně ve tři hodiny odpoledne se kolem řečniště, postaveného ve dvoře únanovského statkáře Dvořáka, shromáždilo bezmála 5 000 lidí. Poté, co Josef Valášek jako únanovský starosta přivítal všechny přítomné, ujal se slova JUDr.

---

²² Viz textová příloha číslo 1.

²³ Viz textová příloha číslo 2.

Vilém Veleba a představil nejenom zemské a říšské poslance Kuchyňku, Havlíka, Stejskala a Svobodu, ale také zástupce úřadů Dr. Menzela.²⁴ Po JUDr. Velebovi, jenž vyjádřil své přesvědčení, že Češi dosáhnou svého cíle ve snaze o národní samostatnost, se pak ujali slova i jednotliví poslanci, mluvící pro český stát.²⁵

Po projevech poslanců byla přijata rezoluce²⁶ a celé setkání zakončil farář Rudolecký, jenž shrnul dojmy z celého dne: *„Všichni, kdo se Čechy cítíme, stojíme tu ruku v ruce, abychom se domohli odstranění bezpráví na nás od let páchaného; zapomínáme na to, co nás dělilo. Společný cíl vyžaduje jeden šik, jednotu nejen Čechů, nýbrž i všech Slovanů. Náš český volný stát dobudeme svými silami a slavně i pro nás obnovujeme slib celým národem daný v královské Praze, přísaháme přísahu tam složenou.“*²⁷

Kromě toho farář Rudolecký ještě prohlásil, že doufá, že nesmrtelný duch českého národa dojde ve své nové, volné a svobodné vlasti splnění všech svých velkých cílů.

Pod dojmem této veřejné manifestace a zejména pak velmi ostrého článku v „Ochráně“²⁸ si představitelé německých politických kruhů začali uvědomovat, že

---

²⁴ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 59n.

²⁵ Za zmínku stojí citace poslance Stejskala, který doslova prohlásil: *„Poslanci jsou zajedno se všemi svými voliči, volajíce po sebeurčení národa, bez ohledu na likvidaci války. Český stát musí být zřízen; my prostě žádáme poměr rovného k rovnému.“*

²⁶ Viz textová příloha číslo 3.

²⁷ **OCHRANA**, 5. září 1918, s. 2.

²⁸ Mám na mysli Stloukalův článek v čísle 37 z 5. září 1918, ve kterém jeho autor doslova píše: *„Vedeme boj spravedlivý otevřeně, neskrýváme se a také se nebojíme, dokonce ne znojemské radnice. Jen provokujte, páni na radnici, dál, šikanujte české lidi, nuťte české vdovy po padlých, aby své děti daly do vašich přeleváren, dávejte českým sirotkům protizákonně německé poručníky a mějte z Vašeho řádění radost ještě chvíli. Přejde doba, kdy se úloha obrátí a tehdy budete rádi, že vám nebudeme odplácti za vaše zlé činy zase zlým; ve jménu naší svobody odpustíme vám. Dnes rozčiluje vás tábor ve vesnici půldruhé hodiny vzdálené a zanedlouho bude mít český lid desetkrát větší slavnost ve Znojmě na náměstí císaře Viléma a vy se víc rozčilovat nebudete. Takový bude běh událostí, páni na radnici!“*

pozice německého obyvatelstva není již zdaleka tak stabilní, a proto v průběhu září a října začali vyvíjet horečnou aktivitu.²⁹ Členům znojemského městského zastupitelstva bylo pochopitelně jasné, že české snahy nezastaví pouze nějakými prohlášeními v novinách, a proto poslali 17. září protest podepsaný starostou Dr. Hommou a poslancem Oskarem Teufelem kabinetní kanceláři. Za zmínku stojí, že k tomuto protestu, žádajícímu panovníka, aby učinil přítrž všem protistátním snahám slovanských vůdců, připojili své podpisy zástupci více než sta německých jihomoravských obcí.³⁰

2.1.1. STÁTNÍ PŘEVRAZ

Když 1. října 1918 ohlásil baron Hussarek ve vídeňském parlamentu chystanou federalizaci Rakouska, zástupci slovanských národů ji odmítli s odůvodněním, že požadavky jejich národů jsou mezinárodní povahy, a že proto žádají úplnou samostatnost a pochopitelně také zastoupení na mírovém kongresu. O den později se předseda Českého svazu Staněk zcela nepokrytě hlásí k zahraničnímu odboji a prohlašuje Národní radu v čele s profesorem Masarykem a přirozeně také československé legie za pravé představitele české národní vůle.

12. října požádali delegáti slovanských národů při audienci u císaře Karla I. o neodkladné zřízení národních vlád a přeložení národních pluků do domácích posádek.

---

²⁹ V několika číslech Znamer Wochenblatt se můžeme, mimo jiné, dočíst, že: „*Češi manifestují před branami Znojma pro rozbití Rakouska, Co bude s námi? Je už na čase, aby se také Němci jižní Moravy prohlásili, avšak pro zachování německé půdy v rámci staré vlasti*“.

³⁰ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 61.

O pouhé dva dny později oznámili v Paříži členové Československé národní rady zvláštní nótou spojeneckým mocnostem, že se Národní rada ustavila jako zatímní československá vláda a odvolávali se při tomto prohlášení na výrok předsedy Českého svazu. V Praze se téhož dne uskutečnila schůze Národního výboru československého, na které bylo dohodnuto, že není jiného řešení, než úplné skoncování s Vídní a dosažení naprosté nezávislosti a samostatnosti zemí československých. 18. října byla v Paříži prozatímní československou vládou vyhlášena Washingtonská deklarace a 19. října je oznámen ostrý protest proti manifestu císaře Karla I., kterým se císař pokusil změnit Rakousko na spolek národních států.

V dolnorakouském zemském sněmu ve Vídni bylo 21. října proklamováno vytvoření státu Deutsch-Österreich s tím, že tento nový spolkový stát má být připojen k Německé říši. 26. října informoval císař Karel I. telegramem císaře Viléma o tom, že je pevně rozhodnut požádat do čtyřadvaceti hodin o separátní mír a o příměří. A z císařova podnětu navštívil následujícího dne vysoký důstojník poslance Tusara³¹ s žádostí, aby čeští poslanci ihned odjeli na italskou frontu a přemluvili bouřící se české oddíly alespoň na několik dní k poslušnosti, aby bylo možné zachránit velké zásoby vojenského materiálu před postupujícími italskými jednotkami.³²

V noci z 27. na 28. října 1918 přijal rakousko-uherský ministr zahraničních věcí Andrassy podmínky amerického prezidenta Wilsona, akceptoval jeho názory, týkající se práva na sebeurčení národů v monarchii a požádal o okamžité příměří.

---

³¹ Tusar byl v té době pozorovatelem Českého svazu a Národního výboru československého ve Vídni.

Přijetí Wilsonových podmínek znamenalo nejenom faktickou kapitulaci Rakousko-Uherska, ale předznamenalo také jeho zánik.

2.1.2. ZNOJMO V ŘÍJNU 1918

20. října se uskutečnila mimořádná schůze městského zastupitelstva,³³ na které bylo rozhodnuto, že všichni jeho členové budou podporovat poslance Oskara Teufela, že všichni budou podporovat nově utvořenou Německo-rakouskou stranu neodvislosti a přirozeně také nově utvořený stát Deutsch-Österreich.³⁴

O týden později městské zastupitelstvo slavnostně oznámilo, že se jako jediná oprávněná korporace připojuje se svým okresem k tomuto státu a že mu slibuje věrnost.³⁵

Vznik samostatného Československa

28. října 1918 vydal Národní výbor zákon „O zřízení samostatného československého státu“ a tentýž den zahájila delegace Národního výboru vedená Karlem Kramářem a Edvardem Benešem jednání o utvoření a podobě samostatného Československa. Tato jednání byla ukončena 31. října a bylo na nich rozhodnuto, že nový stát bude mít republikánské zřízení v čele s prezidentem Masarykem a že první vládu povede právě Karel Kramář.

29. října jednal Národní výbor s místodržitelem Coudenhovem o převzetí moci a výsledkem byla dohoda, umožňující představitelům Národního výboru

---

³² Čeští poslanci však této žádosti nevyhověli, naopak ještě týž den odjíždí delegace našich politiků do Ženevy, kde měl být se zástupci zahraničního odboje domluven další postup.

³³ ZNAIMER TAGBLATT, 21. října 1918, s. 2.

³⁴ Existence tohoto nového státu byla proklamována 21. října 1918 v dolnorakouském zemském sněmu ve Vídni s tím, že by měl být jako spolkový stát připojen k Německé říši.

³⁵ ZNAIMER TAGBLATT, 28. října 1918, s. 2.

spoluřízení veřejné správy. Němečtí poslanci se týž den rozhodli, že na základě práva na sebeurčení národů, deklarovaného v legendárních 14 bodech amerického prezidenta Wilsona, vydělí ze severního pohraničí Čech provincii Deutschböhmen a začlení ji jako samostatnou autonomní jednotku v čele s Lodgmanem von Auen do příštího Německého Rakouska. Výzvy ke spolupráci na spoluvytváření společného československého státu Lodgman von Auen odmítnul.

30. října 1918 se přidali také němečtí poslanci z Moravy a ze Slezska a v čele s Dr. Robertem Freisslerem prohlásili utvoření severomoravské provincie Sudetenland a její připojení k Německému Rakousku. Začátkem listopadu pak byly vyhlášeny další dvě německé provincie - Böhmerwaldgau v jižních Čechách a Deutsch-Südmähren v čele s Oskarem Teufelem a Hieronymem, hrabětem Oldofredim. Němečtí politici neměli pro svůj požadavek na sebeurčení špatné výchozí právní pozice, neboť se nedovolávali ničeho menšího než Wilsonova mírového programu. Tento právní požadavek navíc zjevně zastřel smysl pro všechny ostatní politické alternativy, protože při vyjednávání s Čechy by německé hlasy byly jistě významnější před mírovými smlouvami než po nich; Češi by zase nutně byli ochotnější k ústupkům, aby si zajistili německé uznání ještě v době, než jim dohodové mocnosti v mírových smlouvách garantovaly nové hranice. Nicméně ani vítězstvím opilí Čechové nad svými partnery při vyjednávání právě nevyunikali.

Když totiž 4. listopadu 1918 přicestoval do Prahy předseda Německé sociálně demokratické strany v českých zemích, „starorakouský“ politik Josef Seliger, obdržel od ministra financí Aloise Rašína velmi stručnou odpověď: „*S rebely se nevyjednává!*“ Tato odpověď postrádala veškerou logiku, neboť samostatné Československo bylo sice právě před týdnem, včetně sídelních

německých oblastí, vyhlášeno, ale ani zdaleka nebylo ještě konsolidováno. Za takovéto situace a zejména při slabosti tehdejší československé exekutivy bylo více než neprozřetelné a z hlediska vlastního státního zájmu dokonce přímo škodlivé německého vyjednavče tak příkře odmítnout, když už se z Liberce, zatímního sídla proklamovaného českoněmeckého zemského hejtmanství, vydal do Prahy, definitivního sídla nově proklamovaného Československa.³⁶

Revoluční Národní shromáždění československé

Národní výbor československý měl zákonodárnou i výkonnou moc a plnil, po dobu nepřítomnosti Dohodou oficiálně uznané vlády, funkci vlády dočasné. Již 30. října 1918 rozhodnul, a to na základě volebního klíče z roku 1911, o šestinásobném rozšíření počtu svých členů formou volby uvnitř jednotlivých politických stran. Uskutečněním tohoto rozhodnutí, které upřesňoval 1. paragraf prozatímní ústavy ze 13. listopadu a kooptací 40 slovenských zástupců tak vzniklo revoluční Národní shromáždění československé, jež mělo 254 členů.

První schůze se konala 14. listopadu 1918 v Thunovském paláci, sídle bývalého českého zemského sněmu, pod vedením Karla Kramáře, dosavadního předsedy Národního výboru. Z moci revoluce prohlásil Karel Kramář habsbursko-lotrinskou dynastii za sesazenou z českého trůnu a jako nová státní forma byla vyhlášena republika. Prezidentem republiky byl zvolen Masaryk, sociální demokrat Tomášek předsedou Národního shromáždění a Kramář předsedou vlády. Jako

---

³⁶ Lze se domnívat, že Rašínova reakce nebyla tak jednoznačná a tak provokativní, jak ji Seliger reprodukuje, neboť Lodgmanova vláda mohla dost těžko vyhlášovat nezávislost německého sídelního území a současně vést v Praze jednání o možné společné existenci. Kromě toho zpochybnil Seligerovu interpretaci v rozhovoru s nejmenovaným německým diplomatem i ministerský předseda Karel Kramář, který doslova prohlásil, že to byla: „... jedna z největších sprostřáren, s jakou jsem se kdy v životě setkal.“

hlavní úkol Národního shromáždění bylo stanoveno zabezpečení fungování státu a přirozeně také vypracování ústavy, na jejímž základě pak měly být provedeny volby do demokratického zastupitelského sboru.

Vládní rozhodnutí do února 1920

Revoluční vláda považovala každý odpor proti svým požadavkům za ilegální. Do konce roku 1918 téměř bez odporu (k ozbrojeným srážkám a ke ztrátám na životech na obou stranách došlo pouze v Mostě), vojensky obsadila území všech čtyř německých provincií a vyhnala nové zemské hejtmany. Po německo-rakouských stížnostech to pak bylo pouze byrokratické otálení francouzské vlády, co tak iritovalo český tisk a co v Němcích v Čechách a na Moravě ještě vzbuzovalo jakési naděje na uznání jejich práva na sebeurčení. O tom, že je definitivně rozhodnuto referoval německý generální konzul: *„Optimistický náhled, jenž v tomto ohledu panuje v některých německých kruzích, nemohu sdíleti. Přátelství, jemuž se Čechové těší u států Dohody, nesporně velké válečné zásluhy jejich o věc Dohody, zastání, jehož se českým požadavkům na mírové konferenci dostane od navýsost vlivných a obratných delegátů Kramáře a Beneše, to vše může sotva někoho nechat na pochybách o tom, na kterou stranu se v boji českých přání proti šeré teorii sebeurčení, o niž se opírají Němci, přikloní vítězství...“*³⁷

4. března roku 1919 nechala československá vláda s konečnou platností zlikvidovat četné demonstrace za právo na sebeurčení, organizované Německou sociálně demokratickou stranou.³⁸

---

³⁷ **Ferdinand SEIBT**: *Německo a Češi*, Praha 1996, s. 248.

³⁸ Bilance zásahu proti demonstrantům je děsivá - 54 mrtvých a více než 100 zraněných.

Světlo světa spatřil nový stát a proti všemu českému očekávání a proti všem českým nadějím nebyl zas ničím víc než dítkem lidské nedokonalosti a omylnosti, zrozeným způsobem lidským - z krve a slz. Na to, že nový stát nezahájil svoji existenci právě nejšťastnějším způsobem, a to i přes zdánlivou oprávněnost českého postupu pod dojmem ukončené války, a že hned zpočátku byla zkomplikována, ne-li dokonce znemožněna, společná česko-německá budoucnost, snad nejvýstižněji upozornil zvláštní americký vyslanec při mírové delegaci Archibald C. Coolidge: *„Jestliže minulý listopad existovala snad v německých kruzích jistá ochota z hospodářských důvodů udržet politickou sounáležitost s Čechy, pak dnes prakticky vymizela....dnes mezi nimi existuje hluboké nepřátelství a není důvodu očekávat, že toto nepřátelství bude v blízké budoucnosti překonáno. Krev, která tekla 4. března, když čeští vojáci v mnoha městech stříleli do německého davu, byla prolita takovým způsobem - ačkoli ve srovnání s oběťmi, jichž svědky jsme se stali my, je to pouhá kapka - že jen stěží může být odpuštěno.“*³⁹

Bezprecedentní potlačení německých demonstrací však bylo pouze jedním z mnoha budoucích opatření, vedoucích k omezování politických a hospodářských práv německého etnika. Už 25. února byl vydán zmocňovací zákon ministerstva financí o okolkování bankovek Rakousko-uherské banky. V noci z 25. na 26. února byl zastaven pohyb peněz přes hranice do Československa a hranice byly obsazeny vojskem. Samotné okolkování pak bylo provedeno v době od 3. do 9. března a 10. dubna byly oběh a správa nových platidel upraveny zákonem.

---

³⁹ **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 239.

16. dubna 1919 došlo k přijetí zákona o pozemkové reformě, přesněji řečeno k přijetí rámcového zákona, který rozhodl o záboru pozemkového majetku nad 150 hektarů zemědělské půdy nebo nad 250 hektarů půdy vůbec a který byl již od počátku spojen s celou řadou závažných omylů. Tím prvním byla rozsáhlá propagandistická akce, jež tuto reformu provázela a jež ji měla odůvodnit: sáhlo se totiž až k porážce na Bílé hoře (sic!), až k vyvlastnění šlechtických majetků po roce 1620, aby se v očích národní veřejnosti teď, po třech stech letech, reformy zdůvodnily. Takovéto vymezení ale bylo chybné už proto, že pozemková reforma První republiky nerestituovala majetek šlechtický, nýbrž bez ohledu na stav a národnost zkracovala veškeré velké pozemkové vlastnictví. Tato teze navíc přesunula reformní politiku ze sociálního pole na pole národnostní a tímto chybným postulátem docílila i efektu solidarizačního, jenž se jí při náležitém propagandistickém využití a jen při troše stranickopolitické obratnosti na opačné straně mohl zle vymstít. Česká a moravská šlechta tehdy neoplývala přílišným talentem politicky se organizovat a nezmohla se dokonce ani na to, aby prostřednictvím nějakého důvěryhodného mluvčího vyložila své problémy prezidentovi.

Další chybou při provádění reformy pak bylo zabavení dvojnásobného množství půdy, jež měla být v budoucnu pro reformu použita, takže celý zásah po dlouhá léta vyvolával dojem zbytečné nešetrnosti.⁴⁰

Vyvlastněny byly polnosti nad sto padesát hektarů a veškeré majetky přesahující dvě stě padesát hektarů. Tolik obávanému „odnárodnění“ německého

---

⁴⁰ Ze čtyř milionů hektarů polí, lesů nebo luk bylo do roku 1937 přiděleno pouhých 1,8 milionu hektarů, 0,4 milionu hektarů zůstalo k dispozici a 1,8 milionu hektarů, tzn. prakticky polovina, bylo vráceno původním majitelům. Srov. **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 265.

sídelního území by bývaly přirozeně musely v první řadě posloužit vyvlastněné polnosti, a dobový německý údaj skutečně hovoří o 840 000 hektarech na německém území, tj. ne méně než 30 procent celkové plochy německého osídlení. Později zůstalo při 640 000 hektarech, a to nikoli na „kompaktním německém jazykovém území“, nýbrž na německých majetcích v rámci celé republiky. Majitele na německém jazykovém území změnila méně než polovina této rozlohy, z toho však jen 123 000 hektarů polí, tedy velmi přibližně asi pět procent německy osídleného území. Zbytek, rozlehlé lesní komplexy, se většinou proměnil na státní lesy, a proto pro tak často zmiňované posouvání německé jazykové hranice měl pramalý význam. 31 000 hektarů z německých velkostatků bylo přiděleno dosavadním německým nájemcům. V místě usedlý čeští nájemci obdrželi 15 000 hektarů a pro účely českého znovuosídlování uvnitř německého jazykového území posloužilo všeho všudy ne víc než 7 200 hektarů. Ztráta německé národní půdy tak představovala plochu asi pěti větších vesnic o odhlédneme-li od pozemkových ztrát na území s rozptýleným osídlením nebo v důsledku rozmnožení státního majetku zvláště v lesním hospodářství, pak proti alarmujícím údajům o 30 procentech nejde ani o tři promile. A ještě jedno, poslední srovnání: němečtí velkostatkáři v Československu přišli celkem zhruba o 640 000 hektarů půdy na celém státním území, to znamená, že odevzdali o něco více než jednu třetinu celkem vyvlastněné půdy.⁴¹ Toto porovnání nás ale pochopitelně v žádném případě nesmí nechat na pochybách o tvrdosti a necitelnosti, se kterou byla pozemková reforma mnohdy prováděna.

---

⁴¹ **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 265.

Třetí omyl se týkal administrativního provádění; byl jím pověřen tzv. Státní pozemkový úřad⁴² (oficiálně vytvořený 11. června 1919), jenž nepodléhal parlamentní kontrole a není se tedy co divit, že z činnosti takto pojaté instituce povstala celá řada korupčních a protekčních afér.

Posledním opatřením z roku 1919 byl nostrifikační zákon. Ten byl vydán 11. prosince a stanovoval, že akciové společnosti, mající své podniky na území Československé republiky, musejí na její území přeložit také svá sídla a nostrifikovat je. Společnosti, které měly podniky v Československu a v zahraničí, se měly rozdělit a pro závody v Československé republice měly založit novou společnost. Celkem bylo nostrifikováno 231 společností sídlících dosud v Rakousku nebo v Maďarsku (180 přeložením sídla a 51 rozdělením).

2.2. OBDOBÍ DEUTSCH-SÜDMÄHREN

2.2.1. ŘÍJEN 1918

30. října večer se ve znojenské Besedě uskutečnila ustavující schůze Národního výboru,⁴³ během které byli zvoleni jednotliví funkcionáři.⁴⁴ Schůze se jako zástupci civilního obyvatelstva zúčastnili Dr. Stavěl, Dr. Veleba, Dr. Koliáš, Dr. Mareš, Pejčoch, Šána, Dr. Charvát, Dr. Žák, Stehlík, Müller, Klimeš, Jakš, Rudolecký, Pištělka, Bašta, Vyhnálek, Cidlík, Farský, Dr. Šulc, Václavek, Smejkal, Dr. Kauba, Dr. Odstrčil a Stloukal, vojsko zastupovali praporčík Rejříř, nadporučíci

---

⁴² V čele Státního pozemkové úřadu stál dlouhou dobu Karel Viškovský a po jeho vynuceném odchodu stanul na tomto postu další agrárník, autor všech zásadních prací o pozemkové reformě, ing. Jan Voženílek. Viz: **Libor VYKOUPILOV**: *Slovník českých dějin*, Brno 1994, s. 247.

⁴³ **ČESKÉ ZNOJMO**, 26. října 1922, s. 1n.

⁴⁴ Viz textová příloha číslo 4.

Moučka, Anděl, Švinger a Coufal, poručík Szafran a setník Šírek, štábní šikovatel Kraus a šikovatel Kašpárek.⁴⁵

Po rozdělení jednotlivých funkcí začalo jednání o aktuálních otázkách, zejména pak o prohlášení městského zastupitelstva a o vhodném řešení stávající situace. Návrh nadporučíka Švingra na vojenské obsazení města byl zamítnut, neboť civilisté se obávali zbytečného krveprolití a většina přítomných důstojníků pokládala české vojenské síly ve městě za nedostatečné. Přijat byl jiný návrh, založený na „potravinové blokádě“ města, která byla odůvodněna prohlášením, že když chce Znojmo patřit k Rakousku, má být z Rakouska a nikoli z českého vnitrozemí také zásobováno.

Aby nedošlo k chybám při rozhodování v závažných otázkách, bylo rozhodnuto, že hned následující den bude k Národnímu výboru do Brna vyslána tříčlenná deputace (Koliáš, Farský a Szafran), jež bude mít za úkol vyžádat si informace a direktivy k dalšímu postupu.⁴⁶

31. října Veleba, Stavěl a Mareš intervenovali u soudu a vyzvali vedoucí úředníky, aby se podrobili Národnímu výboru v Brně, což všichni soudní úředníci, s výjimkou jednoho, odmítli. Když týž den odpoledne pak Veleba, Mareš, Rudolecký a Rauš navštívili se stejnou žádostí okresní hejtmanství, odpověděl jim okresní hejtman Bach, že dosud z Brna žádnou výzvu nedostal, ale že je ochoten, poté co podobnou výzvu obdrží, se brněnskému Národnímu výboru podrobit.⁴⁷

Další, tedy v pořadí druhá, schůze Národního výboru proběhla ve večerních hodinách 31. října a byl na ní s napětím očekáván návrat deputace z Brna.

---

⁴⁵ **ČESKÉ ZNOJMO**, 26. října 1922, s. 1n.

⁴⁶ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 71.

Nicméně pánové Koliáš, Farský a Szafran se vrátili až v noci a navíc bez úspěchu. V Brně jim totiž bylo sděleno, že tamní Národní výbor má příliš mnoho vlastní práce, než aby se ještě mohl zabývat situací na jižní Moravě, a proto pouze vydal příkaz, aby: „Vše zůstalo při starém, až do rozhodnutí, tzn., že toto území je i nadále nedílnou součástí Moravy a že historické hranice zůstávají v platnosti.“⁴⁸

2.2.2. LISTOPAD 1918

Od začátku listopadu až do konce prosince roku 1918 zasedal Národní výbor každý den a velice brzy dokázal přesvědčit představitele německých politických stran, že je nutné s tímto politickým subjektem počítat.

1. listopadu například sjednal s radnicí prozatímní úmluvu o zásobování obyvatelstva a s německým krajským hejtmanstvím znění plakátu, jímž Národní výbor oznamoval českému lidu ve Znojmě, že se zde ujala prozatímní vlády tzv. Státní rada rakouská, která se bude spolupodílet na moci až do konečného uspořádání poměrů ve městě. Dále pak obsahoval plakát informaci, že nařízení této Státní rady, směřující k zachování klidu a pořádku, jsou závazná pro všechny obyvatele města bez rozdílu národnosti a že Rakouská státní rada zaručuje pro všechny bezpečnost osob a majetku.⁴⁹

---

⁴⁷ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 73.

⁴⁸ Drobného úspěchu dosáhnul alespoň poručík Szafran, který si přivezl plnou moc od vojenské části Národního výboru, opravňující jej „české vojíny tamní posádky držeti pohromadě, eventuelně uvolněné shromažďovati a kázní vojenskou přidržovati.“ Viz: **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 75.

⁴⁹ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 76.

V rámci této dohody o spolupráci byli u jednotlivých zeměpanských úřadů ustanoveni důvěrníci Národního výboru.⁵⁰ Na schůzi starostenského sboru a okresní hospodářské rady byl 2. listopadu Národní výbor znojemský přeměněn na Okresní Národní výbor ve Znojmě (dále pouze ONV)⁵¹ a doplněn o nové členy.⁵² Následující den pak ONV provedl svoji konečnou organizaci, včetně vytvoření jednotlivých odborů.⁵³

2.2.3. VYHLÁŠENÍ DEUTSCH-SÜDMÄHREN

Za počátek německého odporu proti novým poměrům lze sice považovat 31. říjen, kdy znojemská městská rada proklamovala svoji věrnost Německému Rakousku, nicméně přesnějším datem je 3. listopad roku 1918, kdy se z podnětu poslance Oskara Teufela sešlo na znojemské radnici šest německých poslanců⁵⁴ a označilo území jimi zastupované za Německý kraj jihomoravský (Deutsch-Südmährischer Kreis). Toto nově vytvořené území měl být, podle práva na sebeurčení národů, připojeno k německo-rakouskému státu a v jeho čele měl stát tříčlenný krajský výbor v čele s krajským hejtmanem. Ještě tentýž den odpoledne byl výsledek jednání sdělen v Německém domě důvěrníkům jihomoravských německých obcí. Poté, co důvěrníci vyjádřili svůj souhlas, bylo přečteno a schváleno prohlášení, kterým se jihomoravskému lidu oznamovalo připojení jižní

---

⁵⁰ Rozdělení důvěrníků bylo následující: Mareš a Vilímek pro soudy, Koliáš a Rudolecký pro okresní hejtmanství, Koliáš a Szafran pro vojsko a četnictvo, Stloukal a Rauš pro poštu, Šána a Nevrla pro berní úřad a Slavata pro berní referát.

⁵¹ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 76.

⁵² Novými členy ONV se stali okresní školní inspektor Marák, jevišovický starosta Špalek, nadsučetel Cidlínek z Citonic, ředitel Domínek z Bítova, starosta Princ z Hlubokých Mašůvek a poslanec Kuchyňka z Horních Dunajovic.

⁵³ Viz textové přílohy číslo 5 a 6.

Moravy k Německému Rakousku.⁵⁵ Toto území o rozloze 1 840 čtverečních kilometrů zahrnovalo 186 obcí a 9 měst s více než 170 000 obyvateli.

2.2.4. BLOKÁDA ZNOJMA

Němečtí poslanci nebyli o svých požadavcích ochotni ani v nejmenším vyjednávat. Když například kontaktoval Oskara Teufela předseda politicko-správního odboru Národního výboru v Brně, Dr. Hynek Bulín a nabídnul mu kompromisní řešení,⁵⁶ Oskar Teufel na jeho nabídku nepřistoupil.⁵⁷

Národní výbor v Brně proto rozhodnul, že zvolí stejný postup jako o několik dní dříve Národní výbor znojemský, tzn. absolutní hospodářskou blokádu. Toto rozhodnutí bylo ONV ve Znojmě sděleno 3. listopadu 1918 telegramem následujícího znění: *„Doktor Veleba Znojmo. Poněvadž poslanec Teufel na smírné vyřízení nepřistoupil, bude Znojmo blokováno. Doktor Bulín.“*⁵⁸

Hospodářská blokáda byla již od svého počátku velmi účinná, neboť během pouhých několika dnů byl ve městě nejenom zoufalý nedostatek potravin, ale také dříví, uhlí a petroleje, což představitelům Německé jižní Moravy působilo na začátku zimy obrovské starosti. Velká nouze nakonec sice přiměla Oskara

⁵⁴ Kromě již zmíněného Oskara Teufela to byli Josef Luksch z Loděnic, Josef Brunner z Hevlína, Eduard Kafka z Břeclavi, František Wagner z Lechovic a Alois Winter z Mikulova.

⁵⁵ Viz textová příloha číslo 7.

⁵⁶ Podle Bulínova návrhu měli němečtí úředníci i nadále zůstat ve svých funkcích, ovšem pod vedením brněnských úřadů a bez braní do slibu pro Německé Rakousko. Pokud nebude vyžadován slib věrnosti ze strany Německého Rakouska, nebude na něm trvat ani československý stát.

⁵⁷ **Hieronimus OLDOFREDI**: *Zwischen Krieg und Frieden*, Zürich-Leipzig-Wien 1925, s. 11n.

⁵⁸ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 89.

Teufela k vyjednávání s Národním výborem v Brně,⁵⁹ nicméně Dr. Hynek Bulín byl zcela neústupný a dokonce prohlásil, že „české obyvatelstvo dostane v okolí všechno, čeho bude potřebovat; o odbojníky se starat nebudeme.“⁶⁰ Tento výrok neznamenal nic menšího, než vyhlášení války vyhladověním, protože Znojmo bylo odříznuto od kraje, ze kterého mohlo být zásobováno a bylo nyní odkázáno pouze na sousední Rakousko, které však mělo vážné ekonomické problémy.

Že je blokáda míněna zcela vážně, dokládá nejlépe přísně důvěrný přípis ONV ve Znojmě z 5. listopadu, určený starostům českých obcí hraničících s Německou jižní Moravou,⁶¹ stejně jako přípis určený starostovi z Hlubokých Mašůvek.⁶²

V archivu ONV ve Znojmě je možné najít celou řadu dokumentů, potvrzujících, že hospodářská blokáda byla dvojsečnou zbraní, neboť potraviny se přirozeně nedostaly ani ke znojemským Čechům. Představitelům ONV ve Znojmě tak nezbylo nic jiného, než přistoupit na dílčí kompromisy. Jedním z takovýchto kompromisů byla například dohoda se znojemskou obecní radou o uvolnění 5 vagónů mouky z Löwensteinova mlýna ve Starém Šaldorfě, výměnou za 25 vagónů brambor z městského smluvního kontingentu v českém území.

13. listopadu se znojemští Němci pokusili zbavit se stále tíživější blokády, a proto vyhlásili blokádu odvetnou, v jejímž důsledku nebyla propouštěna mouka ze šaldorfského mlýna a byly zabaveny veškeré zásoby, které byly dovezeny na

---

⁵⁹ 7. listopadu 1918 dokonce doprovázel německou deputaci do Brna i JUDr. Josef Mareš jako zástupce ONV ve Znojmě.

⁶⁰ **Hynek BULÍN:** *Jiskry a plameny*, Brno 1930, s. 140.

⁶¹ Viz textová příloha číslo 8.

⁶² Viz textová příloha číslo 9.

znojemský trh a nebo na něm byly koupeny. V rámci protiopatření zakázali představitelé ONV českým obcím veškerý dovoz do města a nijak nebránili proklamovaným hrozbám, že bude přerušen znojemský vodovod.

Po několika jednáních byla nakonec 18. listopadu odvetná blokáda odvolána a česká blokáda omezena.

Příprava vojenských akcí

Německé vojenské síly byly do 11. listopadu soustředěny ve Znojmě, Mikulově a ve Slavonicích a jejich složení bylo následující: ve Znojmě byly majorovi bývalého 99 pěšího pluku Emanuela Hanakovi podřízeny 2 setniny Volkswehr o síle přibližně 300 mužů a kromě toho také asi 100 příslušníků Bürgerwehr a asi 100 příslušníků Jugendwehr, korvetnímu kapitánovi Oskaru Dolezalovi pak jako veliteli Marinewehr bylo podřízeno přibližně 100 mužů a četnické jednotky podléhaly rytmistru Isidoru Petrowitschovi. V Mikulově velel major Viktor Radda asi 150 příslušníkům Volkswehr a stejně silnou jednotku měl pod svým velením ve Slavonicích nadporučík Stommer.⁶³

V polovině listopadu pak byly jednotlivé oddíly ještě posíleny, znojemský Volkswehr na 500 mužů a Marinewehr na 300 mužů. Kromě toho se majorům Hanakovi a Raddovi podařilo vyzbrojit ze znojemských vojenských skladů 20 - 30 členné oddíly v Hrušovanech, v Drnholci, v Dolních Dunajovicích a v Dolních Věstonicích.⁶⁴

Když pak 30. listopadu dorazil do Znojma prapor Volkswehr z Vídně, měly německé síly na celém území Německé jižní Moravy, kromě četníků a vojensky

---

⁶³ Hieronymus OLDOFREDI, *citované dílo*, s. 46nn.

⁶⁴ Hieronymus OLDOFREDI, *citované dílo*, s. 46nn.

prakticky bezcenných jednotek Bürgerwehr a Jugendwehr, k dispozici 1500-2 000 mužů pěchoty s jedním nákladním autem, 30 kulometů a tři baterie dělostřelectva.

Nový krajský hejtman (od 20. listopadu 1918) Hieronymus, hrabě Oldofredi si byl vědom, že v případě vojenského střetnutí nebude německé vojsko schopné klást českým jednotkám účinný odpor, a proto se neustále snažil o získání dalších posil.⁶⁵ Kromě toho komplikovala situaci německých jednotek na jižní Moravě také směrnice, vydaná generálem Adolfem von Boog, podle které nesmělo německo-rakouské vojsko klást vojsku československému žádný násilný odpor. Nikde nesmělo dojít ke krveprolití, neboť Československo náleželo k dohodovým mocnostem, se kterými uzavřelo Rakousko příměří. Tuto směrnici Oldofredi ve své knize na straně 58 patřičně okomentoval: *„Napřed slíbí německo-rakouská vláda jižní Moravě chvástavě ochranu celého národa a pak jí nepošle ani jednoho Wehrmanna. A pošle-li ho konečně, zakáže mu bojovat.“*

A tak okresnímu hejtmanovi nezbylo nic jiného, než aby se pokusil alespoň oslabit české jednotky přímo ve městě tím, že je zbaví schopných velitelů. Jako první byl už 19. listopadu ze Znojma vypovězen bývalý posádkový velitel podplukovník Bräunlich s odůvodněním, že se přihlásil do československého vojska a tak odepřel poslušnost německo-rakouským instancím. V dalších dnech pak byly ONV ve Znojmě z krajského hejtmanství doručeny dva přípisy,⁶⁶ rušící některé dříve sjednané dohody.⁶⁷

---

⁶⁵ Oldofredi sám uvádí, že když žádal u státního sekretáře vídeňské vlády Dr. Mataje alespoň o 5 000 spolehlivých mužů, odpověděl mu státní sekretář doslova: *„Úředníky, které žádáte, dostanete. Ale docela jinak tomu je s vojskem, s těmi 5 000 muži, kteří mají být spolehliví. Je to sice smutné, co vám musím říci, ale je to bohužel takové. V celé Vídni není 1 000 mužů, snad ani 100 mužů, na které by bylo spolehnutí, všichni jsou zdemoralizovaní.“*

⁶⁶ V archivu ONV ve Znojmě je možné tyto přípisy nalézt pod čísly 26 a 27.

⁶⁷ Viz textové přílohy číslo 10 a 11.

Přestože se ostrou protičeskou kampaň⁶⁸ podařilo alespoň částečně utlumit opětovnými hospodářskými represáliemi, které na čas zažehnaly nebezpečí vypovězení českých důstojníků, bylo členům ONV ve Znojmě jasné, že je nutné přistoupit k radikálnějšímu postupu.

Proto bylo na schůzích ONV 19. a 20. listopadu 1918 vypracováno memorandum o nutném obsazení Znojma.⁶⁹ Politickou část memoranda vypracovali JUDr. Veleba, JUDr. Koliáš a JUDr. Mareš, hospodářskou farář Rudolecký, komunikační továrník Jakš, finanční ředitel Šána, školskou ředitel Farský a vojenskou nadporučík Coufal. V kanceláři JUDr. Veleby pak bylo pořizeno několik průklepů a bylo rozhodnuto, že jednotlivé kopie podepíše členové delegace z bezpečnostních důvodů až v Praze.⁷⁰ Text memoranda byl 23. listopadu předán ministrovi veřejných prací Františku Staňkovi, ministru národní obrany Václavu Klofáčovi a vrchnímu správci československých vojsk Dr. Schneinerovi.⁷¹ Dvě poslední kopie pak byly předány ministerskému předsedovi Dr. Karlu Kramářovi a ministru školství Gustavu Habermanovi.

Po návratu do města očekávaly členy delegace zprávy o vzrůstající německé aktivitě. Například 23. listopadu vyslal německo-rakouský vyživovací úřad z Vídně 7 nákladních aut s patřičným vojenským doprovodem do Strachotína u Hustopeč

---

⁶⁸ V několika číslech Znamer Tagblatt byla po 18. listopadu dokonce zveřejněna výzva německým úřadům, aby ve všech českých domácnostech byly provedeny co nejpřísnější domovní prohlídky a aby všem znojemským Čechům byly odebrány zbraně.

⁶⁹ Viz textová příloha číslo 12.

⁷⁰ Členy delegace byli JUDr. Veleba, farář Rudolecký, JUDr. Mareš, nadporučík Coufal a posádkový velitel setník Švácha.

⁷¹ Dr. Schneiner přislíbil zástupcům ONV ve Znojmě maximální podporu a prohlásil, že Znojmo bude obsazeno v nejbližší možné době italskými legionáři.

s příkazem odvézt odtud asi 18 tun brambor a jiných potravin do Vídně⁷² a již o dva dny později se podobný případ odehrál i v Hrušovanech, odkud 300 příslušníků Volkswehr odvezlo po tří denním rabování 11 vagónů cukru.⁷³ Činnost německo-rakouského vyživovacího úřadu odsoudili i místní Němci, kteří byli přesvědčeni o tom, že se úřady nestarají ani o jejich zásobování ani o jejich ochranu a využívají vojenské síly pouze při zajišťování vlastního prospěchu, aniž by se staraly o možné důsledky této činnosti.

26. listopadu byly na pravidelné schůzi ONV ve Znojmě projednávány tři důležité body. Prvním bodem jednání byl návrh nového znojmského hejtmana,⁷⁴ tlumočený členy politického odboru. Mayerův návrh se odvíjel od možného návratu českých úředníků do budovy okresního hejtmanství, kde by pak česká i německá strana mohla vést svoji vlastní agendu, přičemž české dokumenty by podepisoval okresní hejtman Bach. Tuto nabídku však ONV zamítnul, stejně jako návrh ministra spravedlnosti Dr. Soukupa delegovat moravskobudějovický soud pro Znojmsko. Třetím a nejdůležitějším bodem jednání pak byly přípravy na převzetí správy města. Při projednávání tohoto bodu se všichni členové ONV ve Znojmě shodli na tom, že městská rada bude muset rezignovat ve prospěch smíšené správní komise, sestavené s největší pravděpodobností z 12 Čechů (členové ONV ve Znojmě), 10 Němců a 2 Židů.⁷⁵

---

⁷² 2 důstojníci a 40 vojáků, vyslaných velitelem tamní české setniny, měli sice za úkol transportu zabránit, ale nebyli úspěšní, neboť transport doprovázelo kromě 50 četníků také několik desítek ozbrojených německých civilistů.

⁷³ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 154.

⁷⁴ Novým okresním hejtmanem se po Hieronymovi Oldofredim stal Vilém Mayer.

⁷⁵ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 155.

2.2.5. VOJENSKÉ AKCE

2.2.5.1. OBLEŽENÍ ZNOJMA (1. - 6. PROSINCE 1918)

1. prosince 1918 poslal velitel Slovácké brigády, setník Hluchý, Zemskému vojenskému velitelství (dále pouze ZVV) v Brně velmi obšírnou situační zprávu, ve které hodnotí nejenom stávající situaci v Mikulově a jeho bezprostředním okolí, ale v níž také navrhuje co možná nejrychlejší obsazení města. Vojenská akce má být provedena v co možná nejkratší době, aby bylo zabráněno odvážení zásob na území Německého Rakouska. Vzhledem k tomu, že navrhovaný plán byl po vojenské stránce obtížně realizovatelný, ZVV v Brně jej po pečlivém zvážení zamítlo. Týž den bylo znojenské krajské hejtmanství informováno o tom, že vídeňská vláda posílá tak dlouho očekávané posily, a sice do Mikulova 1 000 příslušníků Marinewehr vyzbrojených kulomety a děly⁷⁶ a do Znojma 1. horskou baterii se 6 důstojníky, 80 muži a 4 děly.⁷⁷

Přesun německorakouských vojáků do Znojma a do Mikulova se stal zdrojem značného množství poplašných zpráv. Tak například 3. prosince hlásilo ZVV v Brně na vrchní velitelství v Praze, že *„jižně od Prešpurku stojí 20 000 mužů Mackensenovy armády, kteří požadují zbraně a kterým byla z Vídně přislíbena pomoc“*, že *„podle zpráv došlých z Vídně má dnes v noci přijet do Znojma několik set mužů ozbrojených děly a kulomety“* a že *3. nebo 4. prosince mají do Znojma přijet 2 transporty po 300 ozbrojených mužích německé Volkswehr.“* Přestože všechny tyto zprávy zněly neuvěřitelně, dodalo jim na věrohodnosti vystoupení

---

⁷⁶ V noci ze 4. na 5. prosince skutečně pod velením korvetního kapitána Ernsta von Foerstera příslušníci Marinewehr do Mikulova dorazili, ale pouze v počtu 350 mužů.

⁷⁷ **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 163.

znojenské Rady vojáků (Soldatenrat). Štábní šikovatel Bayer, který stál v čele Rady vojáků, totiž navštívil krajského hejtmána Oldofrediho a žádal, aby byl v rámci odvetných opatření zajištěn jeden československý voják a jeden československý důstojník a aby tito zajištění vojáci byli použiti jako rukojmí. Bayer svoji žádost zdůvodnil tím, že v Hustopečích byl československými orgány zadržen německý důstojník a v Mendlově jeden příslušník Volkswehr v okamžiku, kdy do svých domovských obcí přijeli na dovolenou. Ve Znojmě, jak štábní šikovatel prohlásil, pobíhá mnoho českých důstojníků a vojinů a německorakouské úřady proti nim nijak nezakročí. Hrabě Oldofredi se obával české reakce, a proto se pokusil vyjednávat. Na úřad byli telefonicky pozváni Dr. Veleba a Dr. Mareš a bezprostředně poté, co jim byla přednesena Bayerova žádost,⁷⁸ intervenoval JUDr. Mareš ve prospěch obou zajištěných vojáků.⁷⁹

Požadavek Rady vojáků ale nebyl ten den jediným ostřejším střetnutím mezi Čechy a Němci. Když se rozšířila zpráva, že v budově české školy jsou ukryty pušky, které chtějí Češi využít při ozbrojeném převratu, rozhodli se příslušníci Marinewehr, že školu obsadí a prohledají. Krajskému hejtmánovi ve svých vzpomínkách píše, že bylo jasné, že je-li tato zpráva pravdivá, budou čeští vojáci školu hájit a dojde ke krveprolití, což v konečném důsledku nepovede k ničemu jinému než k násilnému obsazení Znojma českým vojskem. Proto byl ke stále agresivnějším námořníkům vyslán sociální demokrat Höchtl, který již jednou dokázal bouřící se námořníky uklidnit, s výzvou k zachování pořádku a úředního

---

⁷⁸ Štábní šikovatel Bayer dokonce požadoval, aby byl zatčen i JUDr. Mareš.

⁷⁹ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 167.

postupu. Příslušníci Marinewehr však Höchtla vyhodili a dokonce mu stejně jako krajskému hejtmanovi vyhrožovali oběšením.⁸⁰

Nakonec bylo rozhodnuto, že prohlídka školy bude sice provedena, ale zástupci krajského hejtmanství ve spolupráci s některým z členů ONV ve Znojmě,⁸¹ aby nebylo možné výsledek prohlídky jakkoli zpochybňovat a bouřící se námořníci se na prohlídce budou moci podílet pouze a jenom jako pasivní diváci. Po více než půlhodinové bezvýsledné prohlídce bylo konstatováno, že v budově školy žádné zbraně nejsou a že se jednalo o pouhou fámou.⁸²

Nadporučík Coufal a poručík Szafran se zatím v Praze pokoušeli opětovně intervenovat pro vojenský zásah. Na Staroměstském náměstí, kde se setkali s ministrem veřejných prací Staňkem jim však bylo sděleno, že jednotky italských legionářů, se kterými se počítá při obsazování Německé jižní Moravy, se vrátí do vlasti teprve za 8 dnů. Při dalším jednání přislíbil ministr národní obrany Václav Klofáč, že zmíněné jednotky budou hned z Českých Budějovic směřovány na Slovensko a obsazení Německé jižní Moravy provedou v průběhu této cesty.⁸³

Jediným okamžitým úspěchem znojemské delegace se tak stal telegram, jenž odeslal ministr veřejných prací Staněk znojemskému starostovi Hommovi⁸⁴ a který byl neklamnou předzvěstí brzkého zásahu československé vlády proti Německé jižní Moravě.

---

⁸⁰ **Hieronymus OLDOFREDI:** *citované dílo*, s. 77nn.

⁸¹ Vzhledem k tomu, že se Oldofredimu nepodařilo sehnat ani předsedu ani jednatele ONV ve Znojmě, byl nakonec spoluúčastníkem prohlídky posádkový velitel setník Švácha. Německorakouské krajské hejtmanství zastupoval v průběhu prohlídky úředník Heiterer.

⁸² **Hieronymus OLDOFREDI:** *citované dílo*, s. 77nn.

⁸³ **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 169.

⁸⁴ Viz textová příloha číslo 13.

2.2.5.2. I. FÁZE PŘÍMÝCH VOJENSKÝCH AKCÍ (7. - 12. PROSINCE 1918)

7. prosince se znojemští Němci dočkali dalšího zklamání, neboť 185 příslušníků Volkswehr, kteří v ranních hodinách dorazili do města, oznámilo prostřednictvím své Rady vojáků, že sice nemají strach z Čechů, ale protože odmítají mrznout v zavšivených barácích, tak se vracejí domů.⁸⁵ Jejich přítomnost, stejně jako přítomnost baterie hrubých houfnic⁸⁶ jižně od Znojma, byla stejně zbytečná, neboť podle rozkazu von Booga (viz výše) nesměli vojáci klást československým jednotkám sebemenší ozbrojený odpor.⁸⁷

Navíc se k členům krajského hejtmanství dostaly pochopitelně i zprávy o úspěšném postupu československých jednotek a o postupném obsazování jednotlivých měst a obcí, hlásících se k Německé jižní Moravě. Od 8. prosince totiž československé jednotky kontrolovaly linii Slavonice-Písečný-Županovice-Rancířov-Dešná-Police-Velký Dešov-Grešlové Mýto-Jevišovice-Tvořihráz-Želetice-Hostěradice-Miroslav-Damnice-Jiřice-Troskotovice-Vlasatice-Pasohlávky-Mušov-Dolní Věstonice-Pulgary-Nejdek-Lednice-Hlohovec-Pošturná-Lanžhot a bylo zřejmé, že zahájení operací směrem ke Znojmu je pouze a jenom otázkou času.

Že v nejbližší době dojde k vojenským akcím potvrdili nepřímo i čeští důstojníci, když začali organizovat znojemský pěší pluk číslo 99.⁸⁸ Organizování tohoto pluku nebylo pochopitelně možné přímo ve Znojmě, ale muselo se odehrávat několik kilometrů severněji, již na českém území. Nejdříve byly v rámci 99. pluku sestaveny pouze 2 setniny - jevišovická (tu měl na starosti nadporučík

---

⁸⁵ Vojáci skutečně ještě týž den v poledne město opustili.

⁸⁶ Tato jednotka měla 3 důstojníky, 104 muže a 4děla.

⁸⁷ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 175.

Anděl) a jemnická (poručík Daňhel), přičemž se předpokládalo, že jako další bude vytvořena setnina moravskobudějovická (nadporučík Puchnar) a další setniny pak vzniknou až po obsazení města.⁸⁹

I přesto, že organizování 99. pěšího pluku podléhalo maximálnímu utajení, znojemští Němci se o něm dozvěděli a snažili se je všemi dostupnými prostředky zastavit. Bývalému krajskému hejtmanovi bylo jasné, že je nutné podniknout nějaká protiopatření a že pouhé vypovězení československých důstojníků z města, respektive alespoň jejich internace nebude v žádném případě stačit. Hrabě Oldofredi se tedy nejprve pokusil získat nějaké instrukce od státního rady Teufela⁹⁰ a když neuspěl, přenechal rozhodnutí na samotných vojácích, kteří se z podnětu vojenské rady znojemské posádky sešli 10. prosince odpoledne v dělnickém domě.⁹¹

Na tuto schůzi se kromě vojáků v čele s plukovníkem von Straubem (velitel znojemské posádky) dostavili také členové městské rady a krajského hejtmanství. Přestože se mnozí důstojníci vyjadřovali pro ozbrojený odpor, rozhodnul nakonec nepřímou plukovník von Straub, který nemohl jako důstojník doporučit nic jiného než respektování rozkazu nejvyššího velitele (von Boog), jednajícího v intencích státu, kterému Německá jižní Morava přísahala věrnost. Jedinou jednotkou, která odmítla akceptovat splnění tohoto rozkazu, byl prapor Marineweher pod vedením

---

⁸⁸ Velitelem 99. pěšího pluku byl určen setník Josef Pospíšil a jeho pobočníkem nadporučík Josef Brym.

⁸⁹ Hlavním podkladem při sestavování pluku byly seznamy vojáků pořizované u československého posádkového velitelství ve Znojmě.

⁹⁰ Když Oldofredi vylíčil v telefonním rozhovoru Teufelovi neudržitelnou situaci a nebezpečí přímého vojenského zásahu československých jednotek, tak Teufel zareagoval velmi ostře: „*Pak se tedy musíte, jak jsem Vám to již stokrát řekl, o to postarat, aby jim naše vojska kladla odpor a je zahnila. A basta ....*”

⁹¹ **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 88nn.

korvetního kapitána Dolezala, jenž sváděl urputný boj v prostoru Kyjovice-Bohunice-Prosiměřice-Oleksovice. Po více než osmačtyřiceti hodinách však i tento prapor začal ustupovat.⁹²

Jedním z posledních pokusů představitelů Německé jižní Moravy o zachování dosavadního statu quo byla žádost vídeňské vládě. Ta se měla, podle jejich přání, dohodnout s Vlastimilem Tusarem na tom, že znojemský a mikulovský okres zůstanou součástí Německého Rakouska až do rozhodnutí mírové konference. Nicméně ani tento pokus nebyl úspěšný, neboť vojenské akce již byly zahájeny.⁹³

Hrabě Oldofredi proto začal 11. prosince 1918 připravovat plán přesunu svého úřadu do Německého Rakouska,⁹⁴ kde měl v úmyslu pokračovat ve své snaze udržet Německou jižní Moravu jako nedílnou součást Německého Rakouska, tentokrát ale diplomatickou cestou. Z tohoto důvodu si krajský hejtmán vyjednal s velitelstvím německé posádky, že bude včas informován o příchodu československého vojska a objednal si povozy k převozu osob a spisového materiálu přes hranice.⁹⁵

V noci z 11. na 12. prosince obdrželo znojemské vojenské velitelství poplašnou depeši, která oznamovala, že oddíly československého vojska již zahájily operaci proti Znojmu. Je pravděpodobné, že tuto depeši odeslali parlamentáři (podplukovník Johann von Berner a poručík Kratzik) vyslaní k veliteli

---

⁹² Hieronymus OLDOFREDI: *citované dílo*, s. 95.

⁹³ Hieronymus OLDOFREDI: *citované dílo*, s. 96.

⁹⁴ Nebyl ostatně sám. Poslanci Brunner a Luksch, kteří patřili k signatářům Provolání k německému lidu jižní Moravy, odešli do Německého Rakouska již na začátku listopadu a 11. prosince rezignovali telegraficky na své funkce v krajském výboru a zřekli se veškeré zodpovědnosti za usnesení přijatá bez jejich součinnosti. Srov.: Hieronymus OLDOFREDI: *citované dílo*, s. 89.

jihlavské skupiny se žádostí o zastavení postupu. Tato depeše vyvolala značný rozruch, přestože nebyla zcela přesná. Československé jednotky sice obsadily železniční stanice Šumvald a Olbramkostel a vesnice Štítary, Bítov, Šreflová, Lukov, Podmolí, Horní Břečkov, Miličovice a Vranov, ale přibližně 15 kilometrů před Znojmem svůj postup zastavili.⁹⁶

Hieronymus, hrabě Oldofredi líčí ve své knize na čtyřech stranách své pocity, zvažuje, kdo nese největší vinu na stávající situaci a dospívá k názoru, že všechno vlastně svým rozkazem zavinila vídeňská vláda, která zakázala vojenský odpor. Všechno, co viděl a slyšel,⁹⁷ v něm vzbuzovalo stále pesimističtější myšlenky a přimělo jej k úvaze o tom, zda by vojenský odpor nemohl situaci přece jenom změnit ve prospěch Němců.⁹⁸

Na schůzi ONV ve Znojmě, která se konala 12. prosince večer, byla jediným a hlavním programem jednání příprava na převzetí města. V rámci této přípravy se jednalo o dosazení nového obecního zastupitelstva a také o přejímání všech německých úřadů. Bylo dohodnuto, že po převzetí města budou členové městské rady vyzváni, aby se vzdali svých funkcí, bude sestavena smíšená správní rada

⁹⁵ Hieronymus **OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 97.

⁹⁶ Když byl ve Znojmě vyhlášen poplach, úředníci krajského hejtmanství začali okamžitě připravovat k transportu do Německého Rakouska veškerou agendu a na četnickém velitelství byly po kontrolou rytmistra Petrowitsche spáleny všechny důvěrné dokumenty.

⁹⁷ Krajský hejtman píše, jak se mu při ranní procházce Znojmem zdálo, že je město doslova zaplaveno vojenskými osobami s československými kokardami. Ve výkladní skříní Stloukalova závodu na Kovářské ulici viděl vystavené obrazy amerického prezidenta Wilsona, Masaryka a Edvarda Beneše v rámech ozdobených květinami. Na Dolním náměstí pak slyšel z kapucínského kostela hlasitý zpěv písně „Kde domov můj?“

⁹⁸ Oldofredi doslova uvádí: „*Je jisté, že se Čechevė už považují za pány města. Považují se za ně, ač bychom my - kteří disponujeme ve městě více než 20 000 pušek, 20 kulometry a 12 děly - mohli z nich nadělat krvavou kaši.*“ Viz: Hieronymus **OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 99nn.

(12 Čechů a 12 Němců) a následně bude od místodržitelství v Brně vyžádáno jmenování správního komisaře.⁹⁹

Pokud šlo o přejímání jednotlivých státních úřadů, byla přijata pouze prozatímní rozhodnutí. Okresní hejtmanství mělo být přemístěno z Přímětic zpět do Znojma a okresním hejtmanem měl nadále zůstat František Bach (německý krajský hejtman Mayer měl být propuštěn). Prezidentem okresního soudu bude dosavadní soudní rada Paumgarten, soudní radové Prokš, Russe a Neubauer budou suspendováni. Suspendován bude také přednosta kanceláře okresního soudu Piffel, na jeho místo bude jmenován soudní rada Luger a kromě něj zůstanou v úřadě ještě Fremmel, Neuwirth, Kubíček a Waschauer. Na úřadu státního nadvládnictví zůstal Skřivan, Köhler byl suspendován. Na berním úřadě byl suspendován Dinnel, na berní referát měl za propuštěné úředníky (včetně přednosta) nastoupit Nevrla. Suspendování čekalo také vedoucího pošty Hoffmana a velitele četnictva Petrowitsche, na jehož místo měl být dosazen vrchní strážmistr Géda.¹⁰⁰

2.2.5.3. II. FÁZE PŘÍMÝCH VOJENSKÝCH AKCÍ (13. - 16. PROSINCE 1918)

Obsazení města - příprava (13. - 14. prosince 1918)

13. prosince se u ZVV v Brně za účasti generála Podhajského, podplukovníka generálního štábu Černého, setníka generálního štábu Hanáka, setníků Vody, Hluchého a Dr. Pekárka konala porada o způsobu obsazení Znojma. Na této poradě bylo rozhodnuto, že obsazení města bude provedeno v noci z 15. na 16. prosince za použití takových vojenských sil, aby bylo možné

---

⁹⁹ František COUFAL: *citované dílo*, s. 192.

¹⁰⁰ František COUFAL: *citované dílo*, s. 192n.

zabránit možnému krveprolití.¹⁰¹ Když však byla po této poradě doručena ZVV v Brně telegrafická odpověď na depeši, kterou byl konkretizován program jihlavské skupiny a kterou bylo také požadováno vyslání dvou legionářských praporů, oznamující, že prapory italských legionářů není možné poskytnout, rozhodlo ZVV v Brně, že celá operace bude provedena pouze domácím vojskem.¹⁰² Přesný průběh akce byl oznámen také vrchnímu vojenskému velitelství v Praze.¹⁰³

13. prosince 1918 svolal hrabě Oldofredi na desátou hodinu dopoledne poradu zástupců krajského hejtmanství (Oldofredi a Heiterer), městské rady (Fritz, Hergl a Höchtl), německého vojska a četnictva (plukovník von Straub, major Hengel a rytmistr Petrowitsch) a ONV ve Znojmě (Stavěl, Koliáš a Mareš) s cílem pokusit se v poslední chvíli zastavit postup československého vojska. Na této poradě, jejíž průběh hrabě Oldofredi ve své knize velmi podrobně popisuje, nejprve vystoupili jednotliví představitelé Německé jižní Moravy a varovali přítomné Čechy před nebezpečím, jež by u pobouřeného německého lidu mohl vyvolat vstup československých jednotek. Němečtí politikové se také ve svých projevech distancovali od následků, vyplývajících z protičeských akcí, neboť by jim v žádném případě nebyli schopni nijak čelit.¹⁰⁴

JUDr. Josef Mareš však dokázal všechny německé argumenty vyvrátit a nakonec se mu podařilo dosáhnout souhlasu německých politiků s obsazením města. Aby byla dohoda oficiálně potvrzena, zaslali zástupci ONV ve Znojmě i zástupci krajského hejtmanství souhlasný telegram jednak ZVV v Brně a jednak

---

¹⁰¹ Viz textová příloha číslo 14.

¹⁰² Viz textová příloha číslo 15.

¹⁰³ Viz textová příloha číslo 16.

¹⁰⁴ **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 104nn.

také Ministerstvu národní obrany v Praze. Oba telegramy jsou poněkud odlišné,¹⁰⁵ neboť německý krajský hejtman trval na tom, že město může být obsazeno pouze vojsky Dohody a nebo československými jednotkami pod vedením dohodových důstojníků. Na přímou Oldofrediho žádost tak byl odeslán ještě jeden telegram, který měl být jakýmsi doplňkem telegramu předchozího.¹⁰⁶

Obsazení Znojma - realizace (15. - 16. prosince 1918)

Odpověď na telegram německého krajského hejtmanství ve Znojmě byla doručena 14. prosince a hrabě Oldofredi v ní byl informován o tom, že jeho podmínky budou splněny.¹⁰⁷

Po relativně úspěšné výměně depeší¹⁰⁸ zůstával hraběti Oldofredimu poslední problém, a sice možná negativní reakce Oskara Teufela, který 15. prosince přijel do města. Oskar Teufel však, ke značnému Oldofrediho překvapení, vyslechnul referát o situaci velmi klidně a okamžitě se odebral do Německého domu na shromáždění německého lidu, kde vystoupil s hlavním projevem.¹⁰⁹ Tento projev byl ve značném rozporu s uzavřenými dohodami, neboť bývalý krajský hejtman vyzval místní Němce ke krajnímu odporu. Oskar Teufel doslova uvedl: *„Naše věc není ještě ztracena. Přijde pomoc a dnešní vítězství Čechů se obrátí v porážku. S Čechy není možný smír; německá matka má svému dítěti již v lůně mateřském očkovat jed protičeského záští. Má-li však být Znojmo*

---

¹⁰⁵ Viz textové přílohy číslo 17 a 18.

¹⁰⁶ Text byl následující: *„Doplňujeme obsah dnes odeslané depeše tím, že úřady zaručují klid jen pro ten případ, bude-li vojsko vedeno dohodovým důstojníkem a bude-li přechod předem avizován. ONV ve Znojmě.“*

¹⁰⁷ Viz textová příloha číslo 19.

¹⁰⁸ Viz textová příloha číslo 20.

přece Čechy obsazeno, ať je městem mrtvým, dveře, okna a obchody ať jsou všude zavřeny. Necht' dohoda pozná, že Němci jen jako mrtvoly strpí jejich bezpráví."¹¹⁰

V průběhu tohoto velmi ostrého projevu byl Hieronymus, hrabě Oldofredi z Hrušovan a následně také z Mikulova telefonicky informován, že o půl dvanácté vyjel z Brna směrem ke Znojmu obrněný vlak, který veze dva parlamentáře a že o půl druhé dorazí do Hrušovan.¹¹¹

Ačkoliv tato telefonická informace nebyla nejpřesnější,¹¹² představitelé Německé jižní Moravy jí bez jakéhokoliv ověřování akceptovali, přestože depeše ZVV v Brně¹¹³ uváděla vše na pravou míru, a nechali okamžitě připravit vlakovou soupravu, jež je měla dopravit za hranice Německého Rakouska.¹¹⁴ Potvrzení příjmu telegramu již bylo ponecháno na starosti úředníkům krajského hejtmanství Heitererovi, Forregerovi a Tisljarovi, kteří měli zůstat ve městě a znovu tlumočit zástupcům Dohody protest proti obsazení Znojma.

Zvláštní vlak, který tak výrazně urychlil Oldofrediho a Teufelův útěk za hranice, dorazil na znojenské nádraží krátce po půl čtvrté. Nadporučík Coufal, odvedl oba zástupce dohodových mocností do bytu JUDr. Veleby, kde byla

¹⁰⁹ Zatímco Hynek BULÍN nesprávně uvádí ve své knize na straně 145, že se tato schůze uskutečnila již 14. prosince, správné datum lze nalézt nejenom u Hieronyma Oldofrediho na straně 114, ale také v 52. čísle Ochrany z roku 1918, kde jsou uvedeny i konkrétní Teufelovy výroky.

¹¹⁰ **OCHRANA**, 19. prosince 1918.

¹¹¹ **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 114n.

¹¹² Ve skutečnosti šlo pouze o lokomotivu doplněnou jedním jediným vagónem. Při telefonickém hovoru totiž došlo k nedorozumění - slůvko Sonderzug (zvláštní vlak) bylo zřejmě interpretováno jako Panzerzug (pancéřový vlak).

¹¹³ Viz textová příloha číslo 21.

¹¹⁴ Tento zvláštní vlak odjel ze Znojma v 15 hodin 25 minut. Zatímco nyní již definitivně bývalý okresní hejtman Mayer se spolu se svými úředníky posadil do jediného osobního vozu, hrabě Oldofredi a bývalý krajský hejtman Teufel (oba s velmi početnou osobní stráží) dali přednost vozu zavazadlovému, neboť se obávali možného přepadení během cesty.

okamžitě sestavena delegace pro jednání s německým krajským hejtmánstvím (tuto delegaci kromě nadporučíka Coufala a setníka Šváchy tvořili ještě Veleba, Stavěl, Mareš a Šána).

Jednání na německém krajském hejtmánství (zastupované Heitererem, Forregerem a Tisljarem), jehož se zúčastnil i JUDr. Fritz (ten zastupoval krajský výbor), zahájil JUDr. Mareš, který představil dohodové důstojníky a objasnil jejich poslání. Poté se Heiterer obou důstojníků otázal, zda rozumějí německy a když mu odpověděli, že ano, předal jim protest hraběte Oldofrediho.¹¹⁵ Po převzetí protestu pak dohodoví důstojníci a zástupci ONV ve Znojmě odešli, doprovázení Heitererem a Fritzem, na znojemskou radnici, kde mělo proběhnout jednání se zástupci města a německorakouského vojska.¹¹⁶

V zasedací síni znojemské radnice očekávali delegaci starosta města Dr. Homma, Dr. Fritz, Dr. Hergl a plukovník von Straub, kterým poručík Rudolf Gabriš jako zástupce dohodových mocností sdělil, že vyzývá městskou radu a odpovědné činitele vojenské moci ke kapitulaci a k odevzdání veškerého vojenského materiálu československému poručíku Šváchovi.

Stejně jako zástupci německého krajského hejtmánství, tak i starosta města se pokusil proti tomuto požadavku protestovat s tím, že to odpírá podmínkám příměří a že to z jakéhokoli důvodu prostě není nutné. Na tento protest, či spíše pokus o něj, zareagoval poručík Rudolf Gabriš jednoznačným prohlášením, že nepřišel ani vyjednávat, ani debatovat, ale že přišel prohlásit vůli vítěze.¹¹⁷ Poté,

---

¹¹⁵ V tomto protestu, který byl v podstatě kopií poslední Oldofrediho depeše ZVV v Brně, se opět uvádělo, že obsazení Znojma a Německé jižní Moravy je zcela protiprávní a že se Německé Rakousko tohoto území v žádném případě nezřekne.

¹¹⁶ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 218.

¹¹⁷ **OCHRANA**, 19. prosince 1918, s. 2.

co zástupcům města nezbylo než se podrobit, byly dojednány ještě některé podrobnosti, spojené s příchodem československého vojska¹¹⁸ a se zajištěním klidu a pořádku ve městě do příchodu československých jednotek.¹¹⁹

Jednání s oficiálními představiteli německé moci tak byla dovedena ke zdárnému konci a nezbývalo než provést poslední opatření - připravit převzetí všech úřadů a zajistit bezvadný chod důležitých mocenských orgánů, připravit převzetí veškerého vojenského materiálu a neposlední řadě pak provést převzetí radnice. Aby bylo možné toto všechno zajistit, byli v odpoledních hodinách svoláni do budovy znojemské Besedy na poslední schůzi všichni, kdo měli mít při obsazování města nějakou funkci.¹²⁰

Na oslavu vítězství a na počest obou italských legionářů se 15. prosince ve večerních hodinách uskutečnil ve velkém sále znojemské Besedy slavnostní večer. Po uvítacím projevu, který přednesl JUDr. Vilém Veleba, apelující na nutnost přijmout nastávající radostné chvíle s přísnou národní kázní a hrdostí, se ujal slova poručík Rudolf Gabriš. Ten poděkoval znojemským Čechům za milé uvítání a připomenul, že právě tak, jako Češi dokázali bojovat a vítězit za hranicemi, tak dokáží bojovat a vítězit i všude doma. Svůj projev pak ukončil následujícími slovy: *„Jsme vítězi a Vy jste jimi s námi. Avšak nyní, když přejde moc v tomto kraji do Vašich rukou, buďte spravedliví ke svým spoluobčanům německé národnosti, neboť Československá republika má být státem*

---

¹¹⁸ Těmito podrobnostmi se myslí odzbrojení německorakouského vojska, odevzdání - veškerého vojenského materiálu, pěti kasáren, čtyř barákových táborů, několika skladišť a vojenských nemocnic, což měli na zvláštní poradě projednat setník Švácha a Mareš a za německou stranu plukovník von Straub.

¹¹⁹ O udržení klidu a pořádku se měly až do definitivního obsazení města starat německé orgány.

¹²⁰ **OCHRANA**, 19. prosince 1918, s. 2.

*demokratickým, ve kterém nemá být nikdo utiskován. Nečiňte jim příkoří, ale sami též žádné vyzývavosti nestrpte! Zachovejte klid, jak se na vítěze sluší!*¹²¹

2.2.5.4. ZNOJEMSKÁ OPERACE

Znojemskou operaci zahájily československé jednotky v noci na 16. prosince. Vojsko jihlavské skupiny tzn. 2 setniny pěšího pluku číslo 81 bylo spolu se 2 setninami pěšího pluku číslo 21 a 1 setninou pěšího pluku číslo 99 soustředěno v Moravských Budějovicích a bylo připraveno k odjezdu do Znojma. V průběhu noci byl k jihlavské skupině připojen ještě obrněný vlak (1 dělový a 1 kulometný vůz) se 30 muži pod velením poručíka Františka Touška. Tyto útvary vyčkávaly, až se na nádraží objeví osobní vlak z Prahy. Ten měl být zadržen a místo něj měl být do Znojma vyslán právě obrněný vlak, doprovázený vlakem obyčejným, ve kterém byli zmíněných vojenských jednotek.¹²²

Jevišovická setnina znojemského pěšího pluku číslo 99 pod velením nadporučíka Františka Anděla postupovala na Znojmo směrem od Plenkovic. Z prostoru jižně od Přímětic pak nadporučík Anděl vyslal jednu četou (vedl ji důstojnický zástupce Dlabka) s rozkazem proniknout přes severní zeď do Albrechtových (později Žižkových) kasáren¹²³ a se zbývajícími dvěma četami postupoval dál po přímětické silnici.¹²⁴

Ze severu postupovala ke Znojmu 1. baterie československého dělostřeleckého pluku číslo 4, již velel setník Robert Fukal a 1 pěší četa

---

¹²¹ **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 225.

¹²² **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 225nn.

¹²³ Když se příslušníkům jevišovické skupiny podařilo do kasáren proniknout a odzbrojit hlavní německou stráž, dostavil se k nadporučíku Andělovi major Hanak a oznámil mu, že obsazení města bylo dohodnuto již předchozího dne.

¹²⁴ **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 255nn.

1. praporu střeleckého pluku číslo 14. V časných ranních hodinách zaujala dělostřelecká baterie palebné postavení v prostoru mezi Kuchařovicemi a silnicí k Únanovu.¹²⁵

Největší síly, a sice 2 pěší prapory, 1 pěší eskadrona a 1 jízdní četa, ale postupovaly pod velením setníka Otakara Švendy na Znojmo ze severovýchodu, z prostoru Prosiměřice-Oleksovice-Práče. Tyto jednotky zahájily postup na město již hodinu po půlnoci. Jako předvoj byly vyslány 3 setniny střeleckého pluku číslo 14, 3 setniny pěšího pluku číslo 8 a 1 pěší eskadrona dragounského pluku číslo 6, doprovázené jízdní četou, zajišťující spojení s hlavními silami.¹²⁶

Posledním uskupením znojemské operace měla být brněnská skupina, kterou u Suchohrdel očekával nadporučík Alois Rudolecký a u Dobšic nadporučík Moučka. Právě od těchto důstojníků se pak velitelé brněnské skupiny dozvěděli, že Znojmo kapitulovalo a že německorakouské vojsko již z města odešlo.¹²⁷

Mezi šestou a sedmou hodinou ranní vstoupily československé jednotky do města. Obrněný vlak zastavil pro jistotu ještě před samotným nádražím, kde z něj vystoupili pěšáci a připravovali se k útoku. Setník Švácha, nadporučík Szafran a oba italští legionáři Rudolf Gabriš a Josef Fryml již ale na vlak čekali a včas informovali jeho velitele o celkové situaci. Posádka vlaku tak mohla bezprostředně obsadit nejenom nádraží, nýbrž i oba železniční mosty. Krátce poté dorazil na nádraží další vojenský vlak s částmi jihlavského, kutnohorského a znojemského vojska. Na celé znojemské operaci se přímo podílelo 12 setnin pěchoty, 1 pěší

---

¹²⁵ František COUFAL: *citované dílo*, s. 255nn.

¹²⁶ František COUFAL: *citované dílo*, s. 255nn.

¹²⁷ František COUFAL: *citované dílo*, s. 255nn.

eskadrona, 1 četa těžkých kulometů, 1 baterie lehkých děl, 1 jezdecká četa dragounů a 1 improvizovaný obrněný vlak, tzn. přibližně 2 500 mužů.

Úspěšné provedení celé znojemské operace potvrdil ještě během dopoledne mohl setník Švenda dvěma telegramy, určenými ZVV v Brně a brněnskému posádkovému velitelství.¹²⁸

2.2.5.5. PŘEVZETÍ ÚŘADŮ

Současně s vojenským zabezpečováním města probíhalo také přejímání jednotlivých civilních i vojenských úřadů, spojené s bezprostředním dosazováním českých úředníků. Okresní hejtmanství převzal František Bach, okresní četnické velitelství vrchní strážmistr Géda, u okresního soudu měl zatím soudní rada Vilímek vyřizovat prezidiální věci a přednostou kanceláře se stal Luger.¹²⁹ Novým vedoucím berního úřadu se stal finanční rada Slavata, vrchním berním správcem Vilém Nevrla. Pošta byla prozatímně předána vrchnímu kontroloru Švandovi, kterého však měl brzy vystřídat nový ředitel Cyril Loupal. Přednostou stanice byl jmenován Evžen Lederer a odboru pro udržování trati se ujal státní železniční rada Reich.¹³⁰

Posádkové velitelství převzali od plukovníka Schweighofera setník Švácha a poručík Szafran, Albrechtova kasárna předal major Hanak spolu se setníkem Wotzelkou setníku Pospíšilovi a nadporučíku Andělovi. Doplnovací, domobranecké a zeměbranecké doplnovací velitelství převzal nadporučík

---

¹²⁸ Viz textová příloha číslo 22.

¹²⁹ Vilímek a Luger byli u okresního soudu jedinými Čechy. Německým úředníkům pak bylo dáno na vybranou - buďto složí přísahu věrnosti Československé republice, nebo musejí z úřadu okamžitě odejít. Vyžadovanou přísahu věrnosti nebyl ochoten složit ani jeden z nich.

¹³⁰ **František COUFAL**: *citované dílo*, s. 234n.

František Coufal za intenzivní pomoci nadporučíka Rudolfa Manuška, který byl v té době evidenčním důstojníkem doplňovacího velitelství.¹³¹

2.2.5.6. PŘEVZETÍ RADNICE

16. prosince odpoledne se zástupci ONV ve Znojmě, doprovázení starosty některých venkovských obcí, odebrali na radnici, aby ji převzali a získali tak definitivní kontrolu nad městem. Po chvíli čekání, jelikož právě probíhala schůze obecní rady, jsou představitelé ONV přijati. JUDr. Vilém Veleba pak přečetl starostovi Hommovi výzvu ONV ve Znojmě, ve které ONV žádá starostu a přirozeně také všechny zbývající členy obecní rady, aby rezignovali na své funkce a odevzdali radnici a správu města do českých rukou. Tento požadavek je odůvodňován nejenom dosavadním nespravedlivým vystupováním proti českému obyvatelstvu, ale především zradou československému státu, které se dosavadní členové obecní rady dopustili svým listopadovým prohlášením pro Německé Rakousko a pro odtržení území města Znojma od historické země moravské. Stejný text, tentokrát ale německy, pak ještě jednou přečetl JUDr. Mareš.¹³²

Starosta Homma se proti požadavku předání radnice a správy města ohradil, stejně jako proti nařčení, že by se obecní rada jakkoliv prohřešila proti nařízením Československé republiky. Dr. Homma také rezolutně odmítnul odpovědnost za činy německorakouského vojska a začal se odvolávat na předchozí úmluvu, týkající se pouze a jenom předání vojenské moci ve Znojmě. Na základě znění této úmluvy totiž předpokládal, že obecní zastupitelstvo bude nadále pokračovat ve své činnosti a jedinou změnou snad bude přijetí několika

---

¹³¹ František COUFAL: *citované dílo*, s. 235n.

¹³² František COUFAL: *citované dílo*, s. 239.

Čechů. Když Mareš a Veleba trvali na předneseném požadavku, pokusil se starosta ještě o poslední argument - ONV ve Znojmě není kompetentní orgán, který by mohl sesadit členy obecního zastupitelstva, neboť takovou pravomoc má pouze brněnské místodržitelství. Po krátkém vyjednávání se nakonec zástupci obou úřadů dohodli na tom, že JUDr. Veleba zatelefonuje na brněnské místodržitelství, eventuálně na Národní výbor.

Jednání se tak dostalo do slepé uličky. Teprve, když nadporučík Rudolecký oznámil zástupcům ONV, že se vojáci shromáždění před radnicí bouří a že nechtějí déle čekat, zvednul Dr. Homma ruce a prohlásil, že ustupuje násilí. Vzápětí oficiálně oznámil JUDr. Velebovi, že všichni zástupci obce tímto rezignují na své funkce.¹³³

Kapitulaci německé radnice a tedy konec německé vlády ve Znojmě oznámil JUDr. Vilém Veleba z oken radnice slovy: *„Přátelé! Věc vyřízena, právu sjednán průchod, městská rada se vzdala, byl jmenován vládní komisař a bude sestavena správní komise. Dnes však již zachovejte klid a pořádek i vůči občanům druhé národnosti. Nazdar!“*¹³⁴

JUDr. Vilém Veleba tedy mohl brněnskému místodržitelskému radovi Dr. Černému sdělit, že se členové znojemské obecní rady vzdali svých funkcí a Dr. Černý jej okamžitě jmenoval vládním komisařem pro město Znojmo.¹³⁵ Nyní

¹³³ **František COUFAL:** *citované dílo*, s. 240.

¹³⁴ **OCHRANA:** 27. prosince 1918, s. 1n.

¹³⁵ Velebovo jmenování bylo znojemskými Čechy přijato s neskrývaným nadšením. Ve slavnostním čísle Ochrany z 19. prosince se můžeme například dočíst, že: *„Znojemským Čechům se nemohlo dostat lepšího zadostiučinění. Dr. Veleba od dávných let vůdce znojemských Čechů, spolubojovník v zápasech a příkořích, Němci a Teufelem odsouzený - dnes v čele českého Znojma a tyranská vláda radnice jemu podřízena. Toho jsme se chtěli dočkat a toho jsme se dočkali.“*

již bývalému starostovi Dr. Hommovi se toto rozhodnutí příliš nezamlouvalo, a proto telefonoval místodržitelskému radovi, že přece není možné, aby se vládním komisařem stal Němci nejvíce nenáviděný Čech. Černý však tento protest odmítnul s tím, že jmenovací dekret pro JUDr. Velebu je již napsán a podepsán.

Po marném protestu byla okamžitě zahájena porada o odevzdání radnice a o ustavení správní komise. Za německou stranu se této porady zúčastnili Homma, Fritz, Muck, Buchberger, Scheuer, Höchtl, Winkler, Jeschek a Krammer, českou stranu zastupovali Veleba, Mareš a Rudolecký. Němci nejprve zkusili nabídnout 1/4 Čechů a 3/4 Němců, pak 2/5 Čechů a 3/5 Němců, ale český požadavek byl zcela jasný - 12 Čechů, 10 Němců a 2 Židé a Němcům nezbylo nic jiného než opět ustoupit.¹³⁶

Přesné složení správní komise bylo dohodnuto o den později a vypadalo následovně: Čechy měli zastupovat Veleba, Koliáš, Stavěl, Mareš, Šána, Jakš, Müller, Farský, Pipek, Stloukal, Fiala a Všetečka, Němce pak Fritz, Muck, Statzer, Buchberger, Krammer, Trojan, Ansorge, Höchtl, Scheuer a Eschel. O dvou zástupcích Židů bylo nutné dlouho debatovat, neboť znojemští Židé prohlásili, že se do žádných sporů míchat nechtějí a že zůstanou neutrální. Nakonec byla přece jenom uzavřena dohoda, podle níž si česká strana vyhradila právo delegovat do správní komise Wotzilku nebo Löwyho (členem správní komise se nakonec stal tento obchodník s obilím) a německá strana Weinbergera. V paritním poměru čtyři ku čtyřem pak byla sestavena i městská rada.¹³⁷

---

¹³⁶ František COUFAL: *citované dílo*, s. 241.

⁹⁹ František COUFAL: *citované dílo*, s. 247n.

2.3. PROSINEC 1918 - ÚNOR 1920

2.3.1. PROSINEC 1918 - ZÁŘÍ 1919

18. prosince 1918 vzalo brněnské místodržitelství na vědomí Velebovu rezignaci¹³⁸ a jmenovalo do úřadu vládního komisaře pro Znojmo místodržitelského tajemníka Karla Michalicu, jenž byl před Velkou válkou několik let komisařem znojemského okresního hejtmanství.

22. prosince se na znojemské radnici poprvé sešla smíšená správní komise. JUDr. Vilém Veleba, zastupující nepřítomného Michalicu,¹³⁹ přenesl úvodní projev, který pak v poněkud pozměněné německé verzi zopakoval JUDr. Mareš.¹⁴⁰ Na konci schůze odeslal vládní komisař jménem členů správní komise pozdravnou nótu ministerskému předsedovi Karlu Kramářovi, kterou ovšem němečtí zástupci odmítli podepsat.¹⁴¹

---

¹⁰⁰ Veleba rezignoval na post vládního komisaře pro Znojmo 17. prosince s odůvodněním že jako advokát s funkční praxí by tento úřad nemohl trvale zastávat. Při své rezignaci se Veleba zmínil i o tom, že také ministerstvo vnitra upřednostňuje politické úředníky před politiky. Po delší debatě bylo Velebovo rozhodnutí akceptováno, ovšem s podmínkou, že byl JUDr. Veleba 16. prosince vládním komisařem jmenován a že se pak tohoto úřadu sám vzdal.

¹³⁹ Michalicovu nepřítomnost (do úřadu nastoupil až 23. prosince 1918) využil ředitel Farský, když nechal 21. prosince vylepit vyhlášku s lakonickým názvem Rozkaz a s následujícím textem: „*Těm českým rodičům a pěstounům, kteří nedali dětí svých dosud z německých škol mateřských, obecných a měšťanských do českých škol přepsati, bezpodmínečně se to nařizuje. Nešetření tohoto rozkazu se kontroluje a trestá. Ve Znojmě dne 20. prosince 1918. Vládní komisař města Znojma.*“ Tato vyhláška značně pobouřila znojemské Němce, kteří pak vytýkali JUDr. Velebovi, že na takový rozkaz nemá právo ani jako vládní komisař. Kampaň v německém tisku (zejména v Znamer Tagblatt), označující tento postup jako nezákonný podvod, se ředitel Farský pokusil alespoň částečně části zmírnit vyhláškou s názvem Čechové (viz textová příloha číslo 25). Přestože ředitel Farský překročil zcela jednoznačně svoji kompetenci, splnila, z českého pohledu, jeho akce svůj účel, neboť od druhé poloviny prosince roku 1918 do konce března roku následujícího přešlo na české školy více než 500 žáků. (Srov. s **Karel POLESNÝ: České školství ve Znojmě 1881-1918**, Znojmo 1923, s. 103.

¹⁴⁰ Viz textové přílohy číslo 23 a 24.

¹⁴¹ **OCHRANA: 2. ledna 1919**, s. 2.

Právě odmítnutí podpisu na pozdravné nótě ministerskému předsedovi bylo jedním z důvodů, proč 26. prosince 1918 přijel do Znojma ministr veřejných prací František Staněk,¹⁴² s cílem nejenom uklidnit zdejší situaci a ujistit německé obyvatelstvo, že všechna jeho práva a svobody budou zachovány, ale především s cílem varovat českou i německou stranu před nacionalismem.¹⁴³

Zatímco znojemští Češi přivítali ministra Staňka s nadšením, místní Němci se s ním odmítli setkat. Bojkot slavnostního setkání, které mělo proběhnout na radnici, Čechy rozladil a mnozí z nich ministrovi dokonce vyčítali jeho smířlivé vystupování. Ministr veřejných prací Staněk ovšem nebyl ve svém projevu veden nějakou láskou k Němcům, ale zcela pragmatickou úvahou o budoucnosti republiky. Staňkovi, jakož i celé vládě, totiž bylo jasné, že jedním z hledisek posuzování nástupnických států na mírové konferenci je i to, jaké mohou tyto státy poskytnout záruky svým národnostním menšinám.¹⁴⁴

Závažnost tohoto hlediska si uvědomovali nejenom jednotliví českoslovenští politici, ale také Hieronymus, hrabě Oldofredi, který na něm založil svoji činnost. Bezprostředně po přesídlení do nedalekého dolnorakouského Retzu (spolu s ním zde působil také bývalý okresní hejtman Mayer) zahájil rozsáhlou kampaň, jejímž cílem byla destabilizace poměrů na bývalé Německé jižní Moravě.¹⁴⁵

---

¹⁴² **OCHRANA**: 2. ledna 1919, s. 3n.

¹⁴³ Ministr Staněk v projevu na znojemské radnici prohlásil: „*Chceme vidět Znojmo spokojené a to české i německé. I Němcům se zde dostane, co jejich jest a rovnost v právu, povinnostech s námi. Utiskovat je nebudeme, chceme je naopak získat, aby se tu cítili opravdu doma.*“ Srov. v: **OCHRANA**: 2. ledna 1919, s. 4.

¹⁴⁴ **Ferdinand PEROUTKA**: *Budování státu*, Praha 1991, s. 502.

¹⁴⁵ Hrabě Oldofredi ve své knize líčí na celých dvaceti stranách, jak se část úředníků věnovala psaní letáků a tedy šíření iredenty, a jak se zbývající úředníci zabývali zpravodajskou činností, včetně budování velmi rozsáhlé agenturní sítě. Srov.: **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 125-145.

Již 18. prosince byl v pohraničních oblastech rozšířen leták, nazvaný „Němci jižní Moravy“¹⁴⁶ a vzápětí také redakční rada Znaimer Tagblatt uveřejnila několik velmi kritických článků o národnostních poměrech. Když se v několika vydáních Znaimer Tagblatt objevily články, kritizující nejenom Československou republiku, ale i československé vojáky (ti nejsou nazýváni jinak, než „*diese Horden und Banden*“), vnikli vojáci do redakce a do tiskárny, kde rozházeli celou sazbu příštího čísla. Kromě toho byl zatčen redaktor Felix Bornemann a na Znaimer Tagblatt byla po dohodě s vládním komisařem uvalena znojemským posádkovým velitelstvím preventivní sedmidenní cenzura. Jakmile sedmidenní lhůta uplynula, vyšel ve Znaimer Tagblatt nový článek, ve kterém byly vojenské úřady označeny jako hlavní viník nepokojů a jako podněcovatel vojenských výtržností. Mimo jiné byl také přetištěn Oldofrediho leták, doplněný o výzvu, aby se německé obyvatelstvo obracelo pouze na krajské hejtmanství, jako na jediný oprávněný mocenský orgán.¹⁴⁷

Začátkem ledna 1919 se Hieronymus, hrabě Oldofredi rozhodnul, že otázku Německé jižní Moravy změnit na mezinárodní problém. Vzhledem k tomu, že pro tuto svoji strategickou změnu potřeboval podporu co možná nejširší veřejnosti, svolal na 12. ledna 1919 do Retzu krajský sjezd, na kterém měli jeho účastníci ještě jednou projevit svou vůli k připojení k Německému Rakousku.¹⁴⁸ Ihned po rozeslání letáků, které zvaly obyvatelstvo jihomoravských obcí na toto shromáždění a po odeslání zvláštních pozvánek, jež byly určeny všem starostům

---

¹⁴⁶ Viz textová příloha číslo 26.

¹⁴⁷ Po tomto článku byla cenzura obnovena a k jejímu zrušení došlo až 27. prosince 1918 díky rozkazu ZVV v Brně, ovšem pod podmínkou, že se redakce napříště zdrží veškerých výpadů proti československému vojsku a proti českému obyvatelstvu ve městě.

německých obcí a vynikajícím německým osobnostem jižní Moravy, začalo krajské hejtmanství připravovat pamětní spisy, které měly být, na základě usnesení krajského sjezdu, odeslány americkému prezidentu Wilsonovi a vládám Velké Británie, Francie a Itálie.

V tomto pamětním listu nejprve Oldofredi sděluje prezidentu Wilsonovi, jako šlechetnému tvůrci spravedlivé zásady práva na sebeurčení, s jakou radostí byla tato zásada uvítána představiteli Rakousko-Uherska, kteří na jejím základě okamžitě osvobodili všechny národy monarchie. Když však chtěli tohoto práva využít také jihomoravští Němci a vyhlásili 3. listopadu 1918 Německou jižní Moravu, bylo její území napadeno československým vojskem, které postupně obsadilo jednotlivé obce. A přestože bylo celé území Německé jižní Moravy obsazeno v rozporu se všemi právy, nekladli jihomoravští Němci žádný odpor, neboť se sklonili před mocí Dohody, za jejíhož spojence se Čechoslováci počítají.¹⁴⁹

Po tomto úvodu pak Oldofredi pokračuje: *„Jinak, než dohodové mocnosti a jejich orgány, jejichž lidumilné chování musí být uznáno, utiskují nás Čechoslováci bez ustání a nejtěžším způsobem. Českoslovenští vojáci, které lze sotva považovat za pravidelné vojsko, plení usedlosti našich pokojných sedláků, olupují je o jejich obilí a dobytek a opíjejí se vínem, které na nich vydírají. Klidní občané a občanky krvácejí pod údery pažeb a pod ranami bodáků brutální československé soldatesky, s jejíž pomocí vládní činitelé v Brně a v Praze zavedli v Německém kraji jihomoravském, obzvláště však v jeho nejpřednějších městě*

---

¹⁴⁸ Hieronymus OLDOFREDI: *citované dílo*, s. 131.

¹⁴⁹ Hieronymus OLDOFREDI: *citované dílo*, s. 132nn.

*Znojmě, pravou hrůzovládou, aby Němce zakřikli, donutili je k zapření své národnosti a tak dali kraji, který je zcela německý, slovanský ráz. Úředníci a důstojníci jako mnozí jiní, kteří sloužili Německému Rakousku, jsou Čechoslováky zatýkáni a vězněni v pověstných kasematech brněnského Špilberku, ženy, dívky a děti jsou pro nicotné příčiny trestány bitím.*¹⁵⁰

V samotném závěru se pak Oldofredi obrací na prezidenta Wilsona s prosbou, aby nechal zjistit na jižní Moravě mezinárodní komisí pravý stav věci nebo aby alespoň inicioval v této oblasti plebiscit, provedený po odchodu československého vojska a československých úřadů zástupci neutrálních mocností.

Přes rozsáhlou agitaci v jednotlivých obcích ale nedopadlo krajské shromáždění zcela podle Oldofrediho představ. Nejenom, že se nedostavili Němci z poloviny obcí, ale dokonce nepřijel ani bývalý znojemský starosta Homma, ani bývalý krajský radové Brunner a Luksch.¹⁵¹ Hlavní projevy tak zůstaly pouze na Oskaru Teufelovi a na znojemském páteru Klötzlovi.

Ke kritice poměrů ve Znojmě se přidala i redakce Znaimer Tagblatt, jejíž zástupci poslali nejenom vládnímu komisaři Karlu Michalicovi, ale i samotnému prezidentovi republiky, oficiální stížnost, ve které upozorňovali na strhávání německých nápisů, na propouštění úředníků a jejich vypovídání z bytů a na rekvizice. Vládní komisař zareagoval 20. února na tuto stížnost dopisem, ve kterém uvedl: „Když začali vojáci strhávat německé nápisy, bylo velitelství pluku

---

¹⁵⁰ Srov.: **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 132nn.

¹⁵¹ Dr. Homma a bývalý krajský rada Luksch se písemně omluvili s odůvodněním, že nepokládají za potřebné se znovu vyjadřovat pro Německé Rakousko a že si od podobných prohlášení neslibují žádný zásadní úspěch. Srov. v **Hieronymus OLDOFREDI**: *citované dílo*, s. 131.

vyzváno, aby učinilo patřičná opatření. Plukovní velitelství mě však 1. února požádalo, abych konkrétní opatření vyhlásil sám, a proto jsem na 3. února svolal předsedy společenstev, zástupce posádkového i plukovního velitelství a zástupce ONV ve Znojmě. Zástupcům znojenských Němců pak bylo doporučeno, aby byly německé nápisy sundány (nebo zakryty), s příslibem, že po uklidnění situace mohou být opět vyvěšeny.¹⁵²

Další opatření, nařízená v průběhu března, však napovídala, že k uklidnění situace ve Znojmě hned tak nedojde. Prvním z těchto opatření bylo provedení důkladných prohlídek v úřadovnách Deutsche Volksrat für Znaim und Umgebung (předsedou této organizace byl Dr. Moritz Statzer) a spolku Bund der Deutschen in Mähren. Prohlídky byly provedeny na základě telefonického příkazu ze 4. března s odůvodněním, že se připravuje rozsáhlé německé spiknutí.¹⁵³ Druhým opatřením pak byl zákaz veřejné schůze Deutscher Volksrat, přestože toto shromáždění bylo včas a řádně oznámeno. Zástupci Deutscher Volksrat se sice proti tomuto zakazu 17. března oficiálně odvolali u Karla Michalici, nicméně jejich stížnost byla zamítnuta.¹⁵⁴

Po dílčím neúspěchu krajského shromáždění v Retzu pak věnoval Hieronymus, hrabě Oldofredi veškerou energii sestavování nových zpráv pro zástupce dohodových mocností a dokonce několikrát navštívil ve Vídni profesora Archibalda C. Coolidgea, který vedl americkou studijní komisi, jež se chtěla seznámit se situací v zemích bývalého Rakousko-Uherska. Ve stejné době pak

---

¹⁵² MZA Brno, fond B 40, karton číslo 2, číslo jednací 2560/19.

¹⁵³ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 2, číslo jednací 4255/19.

¹⁵⁴ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 2, číslo jednací 3852/19.

jeden z úředníků krajského hejtmanství Foregger nechal posílat na jižní Moravu velké množství letáků, ve kterých byla kritizována činnost českých kněží, kolkování bankovek a ve kterých byly dokonce zpochybňovány zprávy dohodového tisku o historických hranicích Čech a Moravy.

Od konce března do poloviny dubna roku 1919 podnikli Oskar Teufel a Hieronymus, hrabě Oldofredi informační a propagační cestu do Švýcarska, kde chtěli jednotlivé zástupce dohodových mocností přesvědčit, že jejich požadavky jsou oprávněné. U anglického ani u francouzského vyslance sice neuspěli, ale dostali se alespoň k vyslanci americkému a ke švýcarskému spolkovému prezidentovi a v neposlední řadě se jim také podařilo inspirovat propagační úvodníky ve významných švýcarských novinách, jako například v Berner Tagblatt, Baseler Nationalzeitung, Journal de Genève, La Feuille a Neue Zürcher Zeitung.

Pod vedením kancléře Rennera odjela 12. května 1919 do Francie třicetičlenná rakouská delegace, v níž byli zastoupeni také představitelé bývalých německých provincií - Lodgman von Auen a jeho zástupce Selinger za Deutschböhmen, Klement za Böhmerwaldgau, Dr. Robert Freissler za Sudetenland a Hieronymus, hrabě Oldofredi za Deutsch-Südmähren. Po bezmála třítydenním čekání, které tato delegace strávila v separaci a pod vojenským dohledem, začala 2. června mírová konference. Pod vedením francouzského ministerského předsedy Clémenceaua a za účasti amerického prezidenta Wilsona, československého ministerského předsedy Dr. Karla Kramáře a ministra

---

zahraničních věcí Dr. Edvarda Beneše bylo zahájeno jednání, na kterém mohlo být přítomno pouze 13 zástupců Rakouska.¹⁵⁵

Mírová smlouva, formulovaná 2. září 1919 byla v Saint-Germain-en-Laye, byla ratifikována 10. září a potvrzovala, že všechna území, nárokováná německými politiky po 28. říjnu 1918 mají být nedílnou součástí Československé republiky.

Hieronymus, hrabě Oldofredi se vrátil ze Saint-Germaine do Retzu a prostřednictvím posledního letáku informoval jihomoravské Němce o tom, že veškeré snahy o přičlenění jižní Moravy k Německému Rakousku jsou zcela beznadějně. Když pak 24. září 1919 Německé Rakousko oficiálně zrušilo všechny své úřady ustavené kdysi pro Německý kraj jihomoravský, podniknul všechno proto, aby rakouská vláda přijala a adekvátně umístila všechny úředníky, soudce, důstojníky apod., kteří na základě jeho výzvy přišli na území Německého Rakouska.¹⁵⁶

Ve čtvrtek, 9. ledna 1919, se uskutečnila historicky první veřejná schůze správní komise. Vládní komisař Michalica, jenž této schůzi předsedal, zahájil jednání (nejprve česky a poté německy) a oznámil, že hlavními body jednání budou - problematika německých nápisů ve městě, bytová otázka, úřední jazyk, české školství na Znojemsku a návrh zákazu, podle kterého nemůže být jedna

---

¹⁵⁵ V praxi to znamenalo, že ani jeden z představitelů bývalých sudetoněmeckých provincií se zasedání nemohl zúčastnit.

¹⁵⁶ Hieronymus, hrabě Oldofredi tak dokázal najít uplatnění pro více než 600 osob. Srov. v **Hieronymus OLDOFREDI: citované dílo**, s. 201.

národnost přehlasována druhou, pokud se jednání nezúčastní všichni členové správní komise.¹⁵⁷

Jako jeden z největších problémů se projevila bytová otázka. Když totiž němečtí zaměstnanci odmítli složit slib věrnosti Československé republice, musela vláda povolát do Znojma větší množství českých úředníků, pro které zatím nebylo k dispozici adekvátní ubytování a kteří dokonce museli dlouhou dobu přespávat v železničních vagoněch na místním nádraží.¹⁵⁸

Pokud šlo o úřední jazyk nařídil vládní komisař ve shodě s vládním nařízením dvojjazyčnost, přičemž čeština měla být jazykem přednostním, což ovšem vyvolalo u německých členů správní komise silné projevy nesouhlasu. V otázce českého školství, které v té době nemělo ve městě žádné umístění, bylo dosaženo kompromisu, podle kterého měla být ustavena zvláštní smíšená komise, která měla ve Znojmě vyhledat vhodné místnosti.¹⁵⁹

2.3.1.1. I. VOLBY DO OBCÍ (15. - 16. ČERVNA 1919)

První obecní volby se ve vývoji města i okresu staly důležitým vývojovým mezníkem i přesto, že se v celé řadě obcí, včetně samotného Znojma, nakonec neuskutečnily, především z důvodu slučování a odlučování obcí. Zásadní význam těchto obecních voleb spočíval ve dvou důležitých faktorech. Tím prvním byly

---

¹⁵⁷ **OCHRANA**, 16. ledna 1919, s. 1.

¹⁵⁸ **ZNOJEMSKO**, 27. července 1923, s. 2.

¹⁵⁹ **OCHRANA**, 16. ledna 1919, s. 1.

¹³⁹ Ve Znojmě byla Československá národní demokracie založena Vilémem Velebou v lednu roku 1919 pod názvem Česká státoprávní demokracie. K přejmenování strany došlo na jejím sjezdu, který se konal od 23. do 25. března 1919. Srov. v: **Marian KEREMIDSKÝ**: *Znojmo v prvních letech předmnichovské republiky*, diplomová práce PdF Brno 1992, s. 70.

¹⁴⁰ 26. června 1919 byli do správní komise místo národních demokratů Stavěla a Šány nově delegováni sociální demokraté Ježek a Štěpán. Srov. v **OCHRANA**, 3. července 1919, s. 3.

samotné výsledky voleb, ve kterých Národní demokracie¹⁶⁰ utrpěla citelnou porážku, což se projevilo v novém složení správní komise.¹⁶¹ Po obecních volbách uzavřeli zástupci českých politických stran, které se podílely na činnosti ONV ve Znojmě, dohodu, na jejímž základě se stálým předsedou tohoto správního orgánu stal národní demokrat JUDr. Koliáš, což mělo zřejmě kompenzovat ztracené mandáty této strany ve správní komisi, a funkce místopředsedy měla být postupně obsazována předsedy zbývajících českých politických stran.¹⁶²

Tím druhým důležitým faktorem pak byla poměrně výrazná účast Němců, kteří předpokládali, že se jim podaří v jednotlivých obcích zvítězit, což by znamenalo nejenom ustavení samosprávy a odstranění správních komisí, ale navíc by to bylo možné chápat jako důkaz existence ryze německého území.¹⁶³ Přestože se svojí volební účastí Němci poprvé přihlásili k novému státu, nemělo to v žádném případě znamenat, že se snad chtějí spokojit se stávající situací a že se nepokusí svoji situaci nějakým způsobem alespoň zlepšit. Již 13. července 1919 se v bytě JUDr. Fritze konala důvěrná schůze zástupců jednotlivých německých stran, na které se mluvilo nejenom o osudu jižní Moravy dle mírových podmínek, ale kde se také projednávaly další požadavky jihomoravských Němců, které formuloval Erwin Zajicek z Prátelsbrunnu (dnes Březí u Mikulova) a které byly v písemné podobě rozdány zástupcům jednotlivých stran.¹⁶⁴ Prvním požadavkem, či spíše prohlášením, bylo konstatování, že německy mluvící oblast představuje

---

¹⁶² **OCHRANA**: 7. srpna 1919, s. 3

¹⁴² **Ferdinand PEROUTKA**: *citované dílo*, s. 659

¹⁶⁴ **MZA Brno, fond B 40, karton číslo 6, číslo jednací 10 696/19.**

kompaktní celek, v jehož čele bude krajský sněm jako přímý nástupce krajské vlády Německé jižní Moravy. Neněmečtí zástupci zde mohou být pouze v takovém počtu, který odpovídá „síle“ jejich národnosti. Druhým požadavkem bylo okamžité zrušení výjimečného stavu, obnovení svobody tisku, amnestování politických deliktů a umožnění návratu poslance Oskara Teufela. Třetím velmi důležitým požadavkem bylo okamžité provedení obecních voleb ve Znojmě. Posledním, tentokrát nepolitickým, požadavkem bylo odškodnění privátním školám.¹⁶⁵

3. srpna 1919 se z iniciativy Felixe Bornemanna, redaktora „Südmährische Rundschau“, v jídelně Německého domu za účasti 23 osob (převážně ze Znojma) sešel krajský sjezd Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei pro Znojmo, Jihlavsko a Mikulovsko. Na programu byl stav politického hnutí, opatření pro vybudování funkční organizace, organizace žen a mládeže, stranický tisk, volební fond a především příprava na volby do Národního shromáždění. Ing. Jung z Ebersdorfu u Jihlavy, který vystoupil jako jeden z řečníků, se ve svém projevu věnoval právě volební problematice. Zdůraznil nutnost intenzivní předvolební práce, zefektivnění důvěrnického systému a jako cíl stanovil dosažení druhého místa mezi německými politickými stranami. První agitační schůze byla naplánována na 10. srpna 1919 v Německém domě.¹⁶⁶

2.3.2. ZÁŘÍ 1919 - ÚNOR 1920

Po skončení mírové konference v Saint-Germain-en-Laye, na které bylo definitivně rozhodnuto o připojení jižní Moravy k Československé republice, byl při

---

¹⁶⁵ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 6, číslo jednací 10 696/19.

¹⁶⁶ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 6, číslo jednací 11 223/19.

zachování paritního zastoupení změněn počet členů správní komise na 36. Z existujících českých politických stran měla mít Československá sociálně demokratická strana dělnická 6 mandátů, Československá strana národně socialistická 3 mandáty, Československá národní demokracie 4 mandáty, Československá strana lidová 2 mandáty, Živnostensko-obchodnická strana středostavovská 2 mandáty a Pokroková strana 1 mandát. V užším výboru pak měli působit Mareš a Voltr za sociální demokraty, Veleba a Farský za národní demokraty, Marušák za národní socialisty a P. Podhradský za lidovce.¹⁶⁷

Německé politické strany byly v nově ustavené správní komisi zastoupeny následovně: Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei 7 mandátů, Deutschdemokratische Partei 5 mandátů, Deutschradikale Partei 3 mandáty a Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei 3 mandáty. V užším výboru pak působili Fritz a Muck za Deutschradikale Partei, Buchberger a Krammer za Deutschdemokratische Partei, Scheuer a Zedek za Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei.¹⁶⁸

První závažnou politickou a národnostní zkouškou se v průběhu činnosti této správní komise stal zákon o úředním jazyce. Po obsazení Znojma československým vojskem totiž dostali němečtí úředníci roční lhůtu k osvojení českého jazyka. 22. prosince 1919 byl proto na znojemské radnici projednáván zákon o tzv. služební pragmatice, jehož podstatou byl požadavek znalosti české a německé řeči pro státní zaměstnance. Zatímco část českých členů správní komise chtěla prodloužit určenou dobu o další dva roky, němečtí členové se proti

---

¹⁶⁷ OCHRANA, 16. října 1919, s. 3.

¹⁶⁸ ZNAIMER WOCHENBLATT, 11. října 1919, s. 3.

tomuto zákonu ostře ohradili a dokázali, za podpory ČSSD, prosadit vyškrtnutí tohoto bodu z jednacího programu.¹⁶⁹

Hlasování o této problematice vyvolalo v české části správní komise velmi ostrou odezvu. Na dalším zasedání, konaném 18. ledna 1920, vystoupili zástupci ČND, ČSL, ČSNS a Živnostníků s prohlášením, ve kterém obvinili zástupce ČSSD z toho, že nedostatečně hájí národní zájmy a dokonce požadovali okamžité odvolání JUDr. Mareše ze správní komise.¹⁷⁰

O dva dny později se městská rada rozhodla projednat zákon znovu. Při tomto novém projednávání již došlo k politické shodě a zákon byl přijat v následujícím znění: *„Pro postup do vyšší třídy, jakož i pro setrvání na vedoucím místě, jest podmínkou znalost české a německé řeči pro potřebu služební. Účinnost toto rozhodnutí nabývá dnem 1. 5. 1920.“*¹⁷¹

Na následné schůzi správní komise, konané 4. února 1920, se sociální demokraté omluvili za své předchozí hlasování a zástupci českých politických stran tak považovali celý problém za vyřešený.¹⁷²

Němečtí členové správní komise však problém za uzavřený ani zdaleka nepovažovali a byli přesvědčeni o tom, že prosazení zákona o služební pragmatice je dalším posílením českých pozic ve městě a že je nutné se proti tomu co nejdůrazněji ohradit. Proto jednotlivé německé strany uskutečnily celou

---

¹⁶⁹ ZNOJEMSKO, 31. prosince 1919, s. 3.

¹⁷⁰ OCHRANA, 21. ledna 1920, s. 3.

¹⁷¹ ZNOJEMSKO, 23. ledna 1920, s. 2.

¹⁷² ZNOJEMSKO, 6. února 1920, s. 2.

řadu veřejných schůzí, jejichž leitmotivem bylo posilování němectví nejenom ve Znojmě, ale i v jeho okolí.

Nejagilnější z německých politických stran byla Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, která se velmi intenzivně připravovala na volby do Národního shromáždění a přirozeně také na volby obecní. Její tajemník Felix Bornemann se kromě vlastní stranické činnosti věnoval také podpoře myšlenky němectví na jižní Moravě. Není divu, že na schůzi Deutscher nationalsozialistische Verein, konané 1. září 1919 v Německém domě za účasti více než 300 osob, patřil spolu s Hansem Krebsem z Ústí nad Labem k hlavním řečníkům. Zatímco se Hans Krebs zaměřil zejména na všeobecnou problematiku česko-německých vztahů, Felix Bornemann mluvil o zcela konkrétních případech utiskování německého etnika ve znojemském regionu.¹⁷³

Již o tři týdny později, tzn. 28. září 1919, se oba řečníci setkali znovu, tentokrát na veřejné schůzi Deutscher nationalsozialistische Arbeiterpartei, kde Hans Krebs velmi ostře kritizoval skutečnost, že volby do Národního shromáždění ještě nejsou připraveny a že na mnoha místech dokonce ještě neproběhly ani volby obecní. Felix Bornemann, který schůzi řídil, pak vystoupil s vlastním projevem, v němž zdůraznil důležitost blížících se voleb jako poslední možnost dosáhnout změny situace, pochopitelně ve prospěch německého etnika.¹⁷⁴

Další veřejná schůze Deutscher nationalsozialistische Arbeiterpartei, za účasti více než 500 osob, se uskutečnila 20. října 1919 v Německém domě. Ing. Rudolf Jung v hlavním projevu doslova pronesl: „... *K potupnému míru vůbec*

---

¹⁷³ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 8, číslo jednací 14 368/19.

nemuselo dojít, pokud by se německý národ nenechal nachytat na demokratický švindl, nasáklý skrz naskrz kapitalismem. Že i Československá republika kráčí ve šlépějích západního demokratického švindlu, nejlépe dokládá národní nerovnoprávnost, neexistence občanských svobod, výjimečný stav, cenzura, zavírání německých škol... Rovnoprávnost má být nastolena podle hesla: „Ich bin mein Herr, du bist dein Herr!“¹⁷⁵

Po Jungově projevu se ujal slova znojemský železniční zřízenec Hans Brodinger (člen Deutscher sozialdemokratische Arbeiterpartei) a prohlásil, že krásná programová slova nacionálních socialistů nesmějí zůstat pouze slovy.¹⁷⁶

Poslední schůze Deutscher nationalsozialistische Arbeiterpartei, spadající časově do vymezeného období, se uskutečnila 5. ledna 1920. Jako první na ní vystoupila odborná učitelka Salaschkova z Ústí nad Labem a věnovala svůj projev nejenom útlaku Němců, ale také útlaku žen, neboť, jak sama prohlásila, jsou to právě ženy, kdo udržuje stát, protože muži nechtějí pracovat. Rudolf Sobotka, který vystoupil jako druhý, věnoval značnou část svého projevu kritice sociálních demokratů, zejména pak Oskara Scheuera a upozornil na to, že ve volbách budou měšťanské, křesťansko-sociální a nacionální strany úzce spolupracovat, aby dosáhly do možná nejvýraznějšího zastoupení jak v Národním shromáždění, tak i v jednotlivých obecních zastupitelstvech. Jako poslední pak vystoupil Felix Bornemann, věnující svoji pozornost vhodnému ukončení existence tzv.

---

¹⁷⁴ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 8, číslo jednací 14 231/19.

¹⁷⁵ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 10, číslo jednací 15 610/19.

¹⁷⁶ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 10, číslo jednací 15 610/19.

Vídeňských listů, které se svými vstřícnými články dopouštějí zrady na německém etniku.¹⁷⁷

3. ZNOJMO V LETECH 1920 - 1933

3.1.1.1. VÝVOJ V ČSR DO PŘIJETÍ ÚSTAVY

Jak jsem se již zmínil, proběhly v polovině června roku 1919 volby do obecních zastupitelstev, ve kterých zvítězili sociální demokraté s téměř 30 procenty hlasů, následovali agráři s více než 21 procenty, volební koalice socialistů a strany pokrokové získala necelých 16 procent, dále pak lidovci a jako poslední skončili národní demokraté, pro které tyto volby neznamenal pouze obrovské zklamání, ale také vynucenou demisi Karla Kramáře¹⁷⁸ a jeho nahrazení sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem.¹⁷⁹ Ten vytvořil spolu s agráři a socialisty tzv. rudo-zelenou koalici, jejímž hlavním cílem bylo odstranění válečných následků a dosažení hospodářské samostatnosti republiky. To ovšem znamenalo provést celou řadu radikálních zásahů do stávajících majetkových poměrů, jako například - celní odluka s Rakouskem, vytvoření nové československé měny a také dvě již zmíněná opatření - nostrifikační zákon a pozemkovou reformu. Ovšem stejně jako Kramářova všenárodní koalice,¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ **MZA Brno, fond B 40, karton číslo 13, číslo jednací 530/20.**

¹⁷⁸ Karel Kramář byl předsedou vlády od 14. listopadu 1918 do 8. července 1919.

¹⁷⁹ Vlastimil Tusar byl předsedou vlády od 8. července 1919 do 25. května 1920 a pak od 25. května do 15. září téhož roku.

¹⁸⁰ Termín všenárodní koalice se používá jako označení pro vládu Karla Kramáře, Edvarda Beneše a dvě vlády Antonína Švehly. Ve vládách všenárodní koalice byly nejvýznamnějším subjektem agráři, dalšími významnými stranami pak byly ČSSD, ČSNS, ČND a ČSL.

tak i Tusarova rudo-zelená koalice nebyla ničím jiným než provizóriem, neboť legitimní vláda mohla být ustavena až na základě parlamentních voleb, které ovšem nebylo možné vypsát bez existence ústavy.

3.1.1.2. ÚSTAVNÍ LISTINA ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Obecná charakteristika

29. února 1920 byla Revolučním národním shromážděním přijata Ústavní listina Československé republiky, nahrazující dočasnou ústavu ze 13. listopadu 1918, čímž bylo dovršeno uspořádání ústavních poměrů po vzniku Československa.

Tato nová československá ústava vycházela z teorie o rozdělení trojí státní moci (zákonodárné, výkonné a soudní), z teorie přirozených práv občana a teorie suverenity lidu (lid byl chápán jako jediný zdroj státní moci v republice). Ústavu tvořilo šest hlav - o formě a územním rozsahu státu, o státním občanství, o moci zákonodárné, o moci vládní a výkonné, o moci soudcovské, o právech občanských a o ochraně menšin národnostních, náboženských a rasových. Ústavní listina Československé republiky byla tzv. rigidní ústavou, což znamenalo, že pro její eventuální změnu bylo potřeba kvalifikované třípětinové většiny v parlamentu.

Ústavní listina Československé republiky umožňovala i referendum, tzn., že vláda může rozhodnout, že její návrh, zamítnutý Národním shromážděním, může být schválen lidovým hlasováním. Jedinou výjimkou, na kterou se referendum nevztahovalo, bylo samotné znění ústavy.

Ústava znamenala revoluční čin, neboť ji přijal parlament jmenovaný z vůle Národního výboru a na jejím schválení se tedy nemohli podílet volení zástupci Němců, Maďarů a dalších národnostních menšin.

Parlament a mimoparlamentní uskupení

Moc zákonodárná byla na základě ústavy v rukou dvoukomorového parlamentu. Poslanci byli voleni na základě všeobecného poměrného hlasovacího práva¹⁸¹ na šest let do poslanecké sněmovny a na osm let do senátu. Aby bylo možné vyhlášovat opatření, mající zatímní zákonnou platnost, i v době, kdy parlament nezasedá, byl zřízen ještě stálý výbor (16 členů z poslanecké sněmovny a 8 senátorů), který mohl, v případě potřeby, parlament prakticky nahradit.

Kromě Národního shromáždění se však na vývoji země podílela i vlivná mimoparlamentní uskupení. Prvním z nich bylo volné uskupení politiků kolem prezidenta Masaryka. Tato tzv. skupina Hradu, jak se tomuto uskupení říkalo, si tradičně udržovala prostřednictvím ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše nejsilnější vliv na oblast zahraniční politiky. Dalším mimoparlamentním orgánem pak byla tzv. Pětka, čili sdružení nejvýznamnějších politiků vládnoucí koalice.¹⁸² V Pětce, která vznikla z podnětu Antonína Švehly, působili kromě jejího duchovního otce ještě Alois Rašín, Rudolf Bechyně, Jiří Stříbrný a Msgr. Jan Šrámek. Vedle těchto politických uskupení existovalo ještě významné uskupení

---

¹⁸¹ Zavedení tohoto volebního systému zvýhodňovalo české politické strany, což v konečném důsledku znamenalo posílení levice, neboť v českém politickém spektru strany s levicovým programem převažovaly.

¹⁸² Žádná z četných politických stran nebyla totiž schopna vytvořit většinovou vládu, a proto nezbývalo vedoucím politikům nic jiného, než vytváření vládních koalicí.

finanční, a sice tzv. Skupina Živnostenské banky, řízené Jaroslavem Preissem, ovlivňující hospodářskou politiku vlády.

Jazykový zákon

Jazykový zákon, který byl součástí ústavního zákona, stanovoval, že státním, oficiálním jazykem republiky je jazyk československý, tedy naprosto rovnoprávně čeština a slovenština. Pouze v těch soudních okresech, kde je více než 20 procent nečeského obyvatelstva, byly úřady povinny přijímat podání i v jazyce konkrétní minority a vyřizovat je buďto dvojmo, eventuálně u úřadů a soudů první a druhé instance jenom v jazyce podání.¹⁸³

V roce 1926 pak byl jazykový zákon upřesněn prováděcími jazykovými nařízeními, která, mimo jiné, vyžadovala od státních úředníků zkoušky ze státního jazyka, což trpce nesli zejména sudetští Němci.¹⁸⁴

3.1.1.3. POLITICKÉ SPEKTRUM PRVNÍ REPUBLIKY

České strany

Z několika desítek stran a hnutí se jich dokázalo etablovat v mocenském spektru pouze několik. Nejsilnější českou stranou, s výjimkou prvních voleb, byla Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (dále pouze agrární strana), k jejímž nejvýznamnějším představitelům patřili Švehla, Udržal, Malypetr, Hodža a Beran. Početně nejsilnější českou stranou, tedy až do rozkolu způsobeného komunisty, byla Československá sociálně demokratická strana dělnická (dále pouze ČSSD), která je v době První republiky spojována se jmény

---

¹⁸³ I zde ovšem existovala výjimka - podání česká a slovenská musela být podle jazykového zákona přijímána na celém státním území, bez ohledu na procentuální zastoupení zmíněných národností.

Tusar, Bechyně, Meissner, Dérer a Habrmann. Dalšími významnými stranami byly Československá strana národně socialistická (dále pouze ČSNS)¹⁸⁵ v čele s Benešem, Klofáčem, Stránským a Stříbrným,¹⁸⁶ Československá národní demokracie (dále pouze ČND) s Kramářem a Rašínem a Československá strana lidová (dále pouze ČSL), v jejímž čele stáli Šrámek a Hruban.

Představu o vlivu těchto stran v Revolučním národním výboru a v Kramářově vládě si můžeme udělat na základě následujícího přehledu:

	REVOLUČNÍ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ (254 POSLANCŮ)	KRAMÁŘOVA VLÁDA (17 MINISTERSTEV)
AGRÁRNÍCI	54	4
ČSSD	47	3
ČND	46	3
ČSNS	29	3
ČSL	24	1

Německé strany

Po prvních parlamentních volbách v roce 1920 byla 26. května vytvořena v parlamentu negativistická organizace německých stran - Deutscher parlamentarischer Verband. Toto sdružení zahrnovalo Bund der Landwirte (dále pouze BdL), Deutsche Nationalpartei (dále pouze DNP), Deutsche christlich soziale Volkspartei (dále pouze DCV), Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (dále pouze DNSAP) a Deutsche demokratische Freiheitspartei

¹⁸⁴ Na základě jazykových zkoušek bylo propuštěno 33 000, tzn. 48 procent, německých úředníků a ti zbývající byli výrazně znevýhodňováni při povyšování, což jim znemožňovalo postup do vyššího postavení. Viz: **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 263.

¹⁸⁵ Do roku 1926 existovala tato strana pod názvem Československá strana socialistická.

¹⁸⁶ Jiří Stříbrný byl ze strany vyloučen v roce 1926.

(dále pouze DdFP). Když se 24. června 1922 sdružily DNP a DNSAP do tzv. Bojového souručenství, tak se Německý parlamentní svaz rozpadnul a zbývající strany, dříve či později se přiklonivší k aktivistické politice, se znovu spojily do tzv. Deutsche Arbeitsgemeinschaft, existujícího až do 16. října 1925. Kromě výše uvedených politických stran zaujímal v politickém spektru důležité místo také Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (dále pouze DSDAP).

Vzhledem k tomu, že tématem této práce není hodnocení činnosti aktivistických stran, omezím se v následujícím přehledu pouze na dobu jejich vzniku a jména nejvýznamnějších představitelů.

Název strany	Vznik strany	Významní představitelé
DSDAP	3. 9. 1919	Jaksch, Czech
BdL	22. 1. 1920	Křepek, Spina
DCV	2. 11. 1919	Mayr-Harting, Hilgenreiner

Za ryze negativistické strany lze považovat DNSAP, DNP a pochopitelně také Sudetendeutsche Partei (dále pouze SdP). DNSAP byla ustavena již v květnu 1918 a jejím základem byla Deutsche Arbeiterpartei, založená 15. srpna 1904 v Trutnově.¹⁸⁷ Po 28. říjnu 1918 propagovala DNSAP odtržení německých pohraničních oblastí od Československé republiky a jejich následné připojení k Německému Rakousku. Když se tento plán nepodařilo realizovat, konstitovala se DNSAP na sjezdu v Duchcově (15. listopadu 1919 - pozn.aut.) jako jedna z německých stran v republice, aniž by ovšem zásadním způsobem změnila svůj program. Ve dnech 7. až 8. srpna 1920 se představitelé této strany Knirsch a Jung¹⁸⁸ sešli v Salzburgu se zástupci nacionálních stran z Německa, mezi nimiž

---

¹⁸⁷ **Libor VYKOUPILOV**: *citované dílo*, s. 70.

¹⁸⁸ Rudolf Jung se zúčastnil, stejně jako Hans Krebs, celé řady schůzí DNSAP ve Znojmě a německé noviny vždy věnovaly jejich vystoupením značnou pozornost.

nechyběl ani Adolf Hitler, a dohodli se na společném velkoněmeckém programu. Právě po Hitlerově nástupu k moci v lednu 1933 vyvíjela DNSAP značné úsilí, jehož cílem bylo vytvoření jednotné německé nacionalistické strany v Československu. Když byla 4. října 1933 DNSAP oficiálně zakázána, vstoupila většina jejích členů do SHF.

Za počátek existence DNP lze považovat 21. září 1919, kdy se v Olomouci sloučilo několik nacionalistických skupin.¹⁸⁹ Hlavním programovým bodem sice byla, stejně jako v případě DNSAP iredenta, nicméně kromě ní byla zdůrazňována také rasovou výlučnost Němců. A stejně jako se shodovaly programy obou stran, tak se shodovaly i osudy jejich členů; v roce 1933 splynula DNP s Henleinovou SdP.

Bezesporu nejvlivnější a nejsilnější německou politickou stranou v době První republiky byla SdP, kterou založil 2. října 1933 Konrád Henlein, tehdy ovšem ještě pod názvem Sudetendeutsche Heimatsfront; tedy nikoliv jako politickou stranu, nýbrž jako občanské hnutí. K přejmenování na SdP došlo až 30. dubna 1935, tedy v roce kdy se SdP stala druhou nejsilnější stranou v Národním shromáždění.

---

¹⁸⁹ V čele DNP stál až do roku Rudolf Lodgman von Auen. Tento politik vstoupil v roce 1900 do služeb pražského místodržitelství a o šest let později převzal vedení Svazu německých okresů v Čechách a v roce 1911 byl zvolen do říšské rady. Roku 1917 proslul svým memorandem císaři Karlovi I., ve kterém zdůrazňoval předností monarchie při řešení národnostních otázek. Stál v čele správy provincie Deutschböhmen se sídlem v Liberci a když byly sudetoněmecké provincie obsazeny československým vojskem, uprchnul přes Německo do Rakouska. Při versailleských mírových jednáních se neúspěšně snažil prosadit odtržení pohraničí. 11. září 1919 se vrátil do Československé republiky. Ve volbách 1920 se stal poslancem za DNP, v jejímž čele stál až do roku 1925. Když nebyl v dalších volbách zvolen do parlamentu, rezignoval na veškerou politickou

3.1.1.4. VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Politika prvních vlád

Poprvé se volby do poslanecké sněmovny Republiky československé uskutečnily 18. dubna 1920 a jednotlivé strany dopadly následovně:

Parlamentní volby - 18. dubna 1920 ¹⁹⁰			
Politická strana	hlasů	procent	mandátů
ČSSD	1 590 520	25,7	74
ČSL	669 728	11,3	33
DSDAP	689 589	11,1	31
Agrární strana	603 618	9,7	28
ČSNS	500 821	8,1	24
ČND	387 552	6,3	19
DNSAP	328 735	5,3	15
BdL	241 747	3,9	11
DCV	156 751	2,5	7
Československá živnostensko-obchodnická strana	122 813	2,0	6
Spojené strany německé (kromě DSDAP)	129 013	2,1	6
DNP	0	0	0

Když volební výsledky potvrdily výsadní pozici sociálních demokratů, zdálo se, že Tusarova vláda bude moci pokračovat v prováděných reformách. Nicméně vývoj politické situace v Evropě tyto naděje poněkud zkomplikoval, neboť v létě roku 1920 se Rudá armáda, vedoucí agresivní válku proti Polsku, dostala až do nebezpečné blízkosti československých hranic, čehož se pokusila využít tzv. skupina levice v ČSSD, vedená bývalým prorakouským aktivistou Bohumírem Šmeralem, k prosazení komunistických idejí. Vnitrostranická krize,¹⁹¹ vyvolaná

činnost. Viz: **Miloslav JOHN**: *Čechoslovakismus a ČSR 1914 – 1938*, Beroun 1994, s. 260 a **Milan CHURANĚ** a kolektiv: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*, Praha 1994, s.324.

¹⁹⁰ **KOLEKTIV AUTORŮ**: *Dějiny země Koruny české*, II. díl, Praha 1992, s.172.

¹⁹¹ Vedení ČSSD dělalo všechno proto, aby udrželo jednotu strany. Plánovaný stranický sjezd byl přesunut na prosinec a od sjezdových delegátů byl požadován písemný závazek, že odmítají ideje Třetí internacionály. Skupina levice ale uskutečnila v původním termínu vzdorový sjezd a protiprávně zabrala redakci a tiskárnu v Lidovém domě. Antonín Němec, na kterého byl Lidový dům upsán,

Šmeralovými stoupenci, vedla až k odstoupení druhé Tusarovy vlády a ke jmenování vlády úřednické pod vedením Jana Černého.¹⁹²

Že nebylo v silách Černého kabinetu čelit nacionalistickým a anarchistickým obtížím, jež hrozily po návratu československých legionářů ze Sibiře, asi nejlépe dokládá dění v Praze, které velmi sugestivně popisuje německý diplomat Saenger: „*Od 16. listopadu do 2. prosince (roku 1920 – pozn. aut.) vládla v Praze lůza,*¹⁹³ *podnícena provokačními antiněmeckými akcemi legionářů v německých provinčních městech a příslušnými reakcemi; rozdrážděna však především zpravodajstvím českých masových listů. Vypadá to celé jako návod k legionářské diktatuře, dav touží po činech, mlátí Němce, vydírá Židy, ničí tiskárny a nezastavuje se ani před nejhorším. Státní moc dává najevo svoji bezmocnost a politickou nekompetentnost.*“¹⁹⁴

Státní moc ožila až po vypuknutí komunistického povstání, za účasti Čechů i Němců, s centry v Praze a v Liberci, tedy teprve v okamžiku, kdy měšťanský nacionalismus našel jasný obraz svého nepřítele. Samuel Saenger ale tomuto klidu příliš nedůvěřuje a domnívá se, že „*parlament nalezne svou funkci jen*

---

podal okamžitě žalobu pro rušení držby a když se akční výbor levice odmítl podřídit soudnímu rozhodnutí vyklidit Lidový dům, zasáhla policie a četnictvo. 10. prosince 1920 vyhlásila skupina levice protestní stávku a Rudé gardy dokonce začaly obsazovat továrny, nádraží, zemědělské podniky a statky. Stávka byla odvolána až 15. prosince, po radikálním zásahu ozbrojených složek. Vnitrostranická krize byla završena odštěpením Komunistické strany Československa, jejíž ustavující sjezd proběhnul v květnu 1921 v Praze. Komunistická strana pak zaujímala vůči republice výrazně negativistický postoj.

¹⁹² Jan Černý zastával úřad ministerského předsedy od 15. září 1920 do 26. září 1921.

¹⁹³ Toto povstání potlačila policie až 4. prosince a to za cenu obětí ve vlastních řadách.

¹⁹⁴ **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 258.

*s obtížemi a že i prezident republiky se čím dál víc, s ubývajícími silami zdá být zajatcem svého okolí jako nějaký stárnoucí monarcha.*¹⁹⁵

Po krátkém intermezzu Černého vlády a přechodného kabinetu Edvarda Beneše¹⁹⁶ se vnitropolitická scéna stabilizovala. Do čela nové vlády, jež opět působila jako všenárodní koalice, byl jmenován Antonín Švehla.¹⁹⁷ Vzhledem k tomu, že nový kabinet tolerovala i většina německých stran, jež ukončily obstrukční politiku v parlamentu, je možné konstatovat, že patřil, alespoň zpočátku, k nejstabilnějším vládním uskupením celé První republiky a to i přesto, že musel překonávat důsledky hospodářské krize, jež na začátku dvacátých let postihla celou Evropu.

Velmi důležitou ztrátu pro Švehlův kabinet znamenal smrt Aloise Rašína, jenž zemřel v únoru roku 1923 na následky atentátu, spáchaného bývalým komunistou Šoupalem. Tato událost urychlila přijetí zákona na ochranu republiky, udělující vládě pravomoci ke zpřísnění trestů za rozvracení republiky. Zákon se měl stát prostředkem obrany demokratického systému před nebezpečím nejenom levicových, nýbrž i fašistických diktatur, šířícím se v tehdejší Evropě.

Zatímco v případě českých politických stran nedošlo, alespoň zatím, k vzestupu radikálnějších politických nálad, neboť Komunistická strana se teprve

---

¹⁹⁵ Toto hodnocení, jež by se mohlo prezidentovým obdivovatelům zdát téměř kacířské, sám Masaryk v jednom ze svých rozhovorů s Karlem Čapkem potvrzuje: „*To se rozumí, porady s vedoucími ministry a politiky mívám i dnes, a hodně často. Snažím se všechno kontrolovat, třebaže do administračního chodu zasahuji co nejméně; je nutné, aby se ministři sami zaučovali, jako jsem se musel zaučovat také já. Často, snad denně, si říkám: ještě třicet let klidného, rozumného a dělného vývoje, a pak je náš stát zajištěn; ale pro těch třicet let počítám na prstech ty opravdu vůdčí, vyzkoušené a silné lidi - ty mladší už málo znám.*“ Viz: **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 258.

¹⁹⁶ Benešův kabinet působil od 26. září 1921 do 7. října 1922.

¹⁹⁷ Antonín Švehla byl ministerským předsedou od 7. října 1922 do 9. prosince 1925 a pak znovu do 18. března 1926.

konstitovala a český fašismus zůstal zcela okrajovým jevem, v případě Slovenska a v případě německých politických stran byla situace nepoměrně vážnější. Již na podzim roku 1922 totiž na žilinském sjezdu formulovala svůj autonomistický program Slovenská ľudová strana, v jejímž čele stál Andrej Hlinka, a v průběhu roku 1923 se výrazně radikalizovala také DNSAP.

V druhých parlamentních volbách, které se uskutečnily 25. listopadu 1925, totiž došlo k zásadnímu přesunu hlasů, a to zejména ve prospěch nacionálně orientovaných politických stran a těch, které ve svém volebním programu nabízely velmi snadné řešení veškerých problémů. Slovenská ľudová strana získala 23 mandátů a DNP 10 mandátů, především na úkor české i německé sociální demokracie. Výsledky voleb a zejména pak změna pořadí jednotlivých politických subjektů je nejlépe patrná z následujícího přehledu:

Parlamentní volby - 25. listopadu 1925 ¹⁹⁸			
Politická strana	hlasů	procent	mandátů
Agrární strana	970 940	13,7	45
KSČ	934 223	13,2	41
ČSL	691 095	9,7	31
ČSSD	631 403	8,9	29
ČSNS	609 153	8,6	28
BdL	571 765	8,0	24
Hlinkova slovenská ľudová strana	489 111	6,9	23
DSDAP	411 365	5,8	17
DCV	314 438	4,4	13
ČND	284 601	4,0	13
Československá živnostensko-obchodnická strana	286 058	4,0	13
DNP	240 918	3,4	10
DNSAP	168 354	2,4	7

¹⁹⁸ KOLEKTIV AUTORŮ: *Dějiny zemí Koruny české*, II. díl, Praha 1992, s. 172.

A právě odstředivá činnost nacionalistických strana vedla nakonec k demisi Švehlova kabinetu a k ustavení nové úřednické vlády Jana Černého.¹⁹⁹ Jan Černý se sice pokusil, stejně jako před ním Antonín Švehla o obnovu všenárodní koalice, rozšířenou ovšem o živnostníky, nicméně tento pokus skončil naprostým fiaskem. 12. října 1926 byl tedy znovu do čela vlády jmenován Antonín Švehla,²⁰⁰ který vytvořil koalici občanských stran,²⁰¹ složenou z českých agrárníků, lidovců a živnostníků a z dvou nejsilnějších německých stran,²⁰² tedy z BdL a z DCV.²⁰³ ČSSD a ČSNS nebyly ve vládách panské koalice zastoupeny a zůstaly po dobu její existence v opozici.

Ačkoli by se mohlo zdát, že se Švehlově vládě podařilo úspěšně iniciovat přijetí celé řady zákonů, jako například zákon o pevných agrárních clech, kongruový zákon (oba v roce 1926) a především zákon o jednotné organizaci státní správy (tímto zákonem se od 1. ledna 1928 zavádělo zemské zřízení), ve skutečnosti přinesly legislativní změny více komplikací než užitku.²⁰⁴

S mírnou nadsázkou je možné konstatovat, že v době působení Švehlova kabinetu došlo pouze ke dvěma bezproblémovým rozhodnutím, a to k eliminování pokusu o převrat ze strany českých fašistů v říjnu 1926 a ke znovuzvolení Tomáše

---

¹⁹⁹ Jan Černý zastával funkci ministerského předsedy od 18. března do 12. října 1926.

²⁰⁰ Třetí Švehlova vláda působila od 12. října 1926 do 1. února 1929. Od poloviny března roku 1928 zastupoval Antonína Švehlu v úřadu ministerského předsedy Msgr. Jan Šrámek.

²⁰¹ Pro koaliční vlády, působící od 12. října 1926 do 7. prosince 1929, se obvykle užívá označení panská koalice.

²⁰² Tzv. aktivistické strany získaly v těchto volbách 51 mandátů z 66 německých mandátů.

²⁰³ Na vládě panské koalice se dočasně podíleli také národní demokraté (od 28. dubna 1928) a od 15. ledna 1927 až do 8. října 1929 také Hlinkova slovenská ľudová strana. BdL zastupoval Franz Spina jako ministr veřejných prací a DCV Robert Meyr-Harting jako ministr spravedlnosti.

²⁰⁴ Uzákonění vysokých agrárních cel nevyhovovalo exportnímu průmyslu, kongruový zákon byl v rozporu se zásadami odluky církve od státu a zákon o zemském zřízení vedl v konečném důsledku k výraznému oslabení německého aktivismu a tedy nepřímo k posílení vlivu německých negativistických stran.

G. Masaryka prezidentem republiky v květnu roku 1927. Když Antonín Švehla v únoru 1929 ze zdravotních důvodů odstoupil, byl do čela vlády jmenován František Udržal, představitel hradního křídla agrární strany.²⁰⁵

Mocenskou pozici pragmatické agrárnicko-lidovecké koalice komplikovala nejenom Hlinkova slovenská ľudová strana²⁰⁶ a stále silnější nacionalismus české národní demokracie, projevující se v publicistické kampani proti politice Hradu a především proti osobě Edvarda Beneše, jenž v Udržalově vládě zastával post ministra zahraničních věcí, nýbrž i názorové rozpory uvnitř samotné agrární strany. Na stranickém sjezdu, proběhnuvším od 7. do 8. května 1929, se začalo profilovat pravicové křídlo v čele s Rudolfem Beranem, jež nebylo příliš nakloněno Udržalově prohradní politice. Ministerský předseda, pravděpodobně ve snaze posílit vliv své frakce, rezignoval 16. září 1929 na post ministra národní obrany a jmenoval do čela tohoto důležitého resortu jednoho ze svých stoupenců - Karla Viškovského. Je možné, že František Udržal chtěl touto mocenskou rošádou zmírnit krizi ve vládní koalici a v neposlední řadě také posílit svůj vlastní vliv v agrární straně, ale výsledek byl právě opačný - vládní krize se ještě více vyhrotila a jediným zbývajícím řešením se tak staly mimořádné parlamentní volby, vypsané na 27. října roku 1929.

Mimořádné parlamentní volby sice potvrdily dominantní postavení agrární strany v rámci českého politického spektra, ale současně také znamenaly konec panské koalice, protože dosavadní vládní strany neobdržely takové množství hlasů, aby mohly sestavit vládu. Od října 1929 byla tedy panská koalice

---

²⁰⁵ František Udržal byl ministerským předsedou od 1. února 1929 do 7. prosince téhož roku a potom až do 29. října 1932.

nahrazena tzv. širokou koalici, což znamená, že se na vládě začaly podílet i obě socialistické strany.²⁰⁷

Parlamentní volby - 27. října 1929 ²⁰⁸			
Politická strana	hlasů	procent	mandátů
Agrární strana	1 105 429	15,0	46
ČSSD	963 312	13,0	39
ČSNS	767 571	10,4	32
KSČ	753 444	10,2	30
ČSL	623 522	8,4	25
DSDAP	506 750	6,9	21
Spojené strany německé (kromě DSDAP)	396 383	5,4	16
ČND	359 533	4,9	15
DCV	348 097	4,7	14
Československá živnostensko-obchodnická strana	291 238	3,9	12
DNSAP	204 096	2,8	8
DNP	189 071	2,6	7

Hospodářská krize a její důsledky

V polovině dvacátých let sice dosáhlo Československo objemu průmyslové výroby z roku 1913, do roku 1929 prožívalo výraznou konjunkturu²⁰⁹ a země se tak zařadila mezi středně rozvinuté hospodářské státy, ale již na sklonku dvacátých let se ukázalo, že tato konjunktura byla udržována spíše celní ochranou, než využitím domácích zdrojů. Předznamenáním ekonomických problémů byla agrární krize, jež sice na konci roku 1928 postihla pouze výrobu orientovanou na export, nicméně v jejím důsledku došlo k velmi prudkému poklesu cen všech

²⁰⁶ HSLŠ ukončila svoji účast ve vládní koalici 8. října 1929, jako formu protestu proti odsouzení Vojtěcha Tuhy k 15 letům odnětí svobody za protistátní činnost ve prospěch Maďarska.

²⁰⁷ Široká koalice zahrnovala celkem 8 politických stran.

²⁰⁸ **KOLEKTIV AUTORŮ: Dějiny země Koruny české**, II. díl, Praha 1992, s.172.

²⁰⁹ V letech 1928 a 1929 byla nejnižší nezaměstnanost za celou dobu existence První republiky. Srov. **Věra OLIVOVÁ: Československé dějiny 1914 – 1939**, Praha 1991

zemědělských produktů a tedy k radikálnímu zchudnutí všech zemědělských oblastí.

Na počátku třicátých let pak československou ekonomiku doslova ochromila světová hospodářská krize, propuknuvší po tzv. Černém pátku na newyorské burze v říjnu 1929. Světová hospodářská krize se nejprve projevila ve spotřebním průmyslu a po roce 1931 i v ostatních odvětvích. Export poklesnul na třetinu předkrizového stavu, průmyslová výroba na přibližně 60 procent úrovně roku 1929 a nezaměstnanost se zvýšila téměř dvacetinásobně.²¹⁰

Vláda široké koalice se sice pokusila zmírnit dopad hospodářské krize celou řadou opatření,²¹¹ k čemuž ji opravňoval zákon o mimořádné moci nařizovací z 9. června 1933, ale to všechno bylo pouze a jenom sérií kosmetických úprav. Udržalova vláda totiž neměla adekvátní program a tak jí nezbylo nic jiného, než stále častěji používat různá represivní opatření, aby dokázala alespoň zmírnit sociální radikalizaci společnosti. Koncepční řešení krize, založené na zahraničních zkušenostech, vypracoval až nový premiér Jan Malypetr.²¹²

Bohužel příliš pozdě, neboť v té době krize kulminovala a, můžeme-li věřit statistickým údajům, ze kterých vycházel ministr sociálních věcí Jaromír Nečas, více než polovina obyvatelstva Československé republiky žila pod hranicí

---

²¹⁰ V ekonomicky nejméně úspěšných letech 1928 a 1929 bylo registrováno pouze necelých 50 000 nezaměstnaných, v březnu roku 1933 to bylo neuvěřitelných 978 000. Srov. **Věra OLIVOVÁ**: *citované dílo*

²¹¹ K těmto opatřením patřilo například zvýšení agrárních cel, regulace exportu a importu, zásahy do úvěrových poměrů a zavedení obilního monopolu. Sociální dopad hospodářské krize pak mělo řešit zvyšování státních příspěvků pro nezaměstnané, nouzové stravovací a poukázkové akce apod. Srov. **Věra OLIVOVÁ**: *citované dílo*

²¹² Jan Malypetr stál v čele tří vládních kabinetů, a to od 29. září 1932 do 14. února 1934, poté od 14. února 1934 do 4. června 1935 a jeho poslední funkční období bylo od 4. června 1935 do 5. listopadu téhož roku.

životního minima. Nejhuře postiženými oblastmi byly shodou okolností právě ty, kde mělo majoritní zastoupení německé obyvatelstvo, a tak se není co divit, že radikalizace sociální byla velmi úzce propojena také s radikalizací národnostní. Nyní si dovolím drobné odbočení, respektive časový posun o čtyři roky. Sudetští Němci, mezi nimiž bylo v roce 1936 (v tomto roce již krize pomalu odeznívala) ještě 525 00 nezaměstnaných, totiž měli v průběhu krize možnost nebezpečného srovnání ekonomické situace v sousedním Německu, kde právě probíhal Hitlerův „*hospodářský zázrak*“ a české hospodářské politiky, kterou není ani při nejlepší vůli možné označit jinak než jako důsledně protiněmeckou. Jak píše ve svém článku anglická žurnalistka Wiskemannová: *„Sílicí vyzbrojování Československa znamená pro české dělníky v klíčových závodech sice víc práce, Němcům však musí hrozivá nezaměstnanost v jejich vlastním sklářském a porcelánovém průmyslu připadat jako zlovolná diskriminace. Začátkem tohoto roku vydal ministr obrany Machník, jež patřil k agrární straně, Němcům zjevně nepřátelský výnos, podle něhož smějí být státní zakázky přidělovány od nynějška jen takovým firmám, v nichž počet jinonárodních dělníků je v procentuelně adekvátním poměru k domácímu zaměstnání. Toto nařízení bylo doručeno pouze německým firmám, a působilo tudíž pouze jako návod, jak vyhnat německé dělníky, aby se udělalo místo českým.“*²¹³

Není divu, že na životním obzoru tisíců obyčejných lidí představa, že v „Říši“ je všechno lepší, zastřela a přehlušila veškerou schopnost dalekosáhlejšího úsudku a muselo být také velmi nerealistické právě v této německé oblasti nouze a bídy očekávat něco jako ochotu obětovat se pro abstraktní demokratický ideál,

---

²¹³ Ferdinand SEIBT: *citované dílo*, s. 307.

jenž se při svém zatížení problémem minorit nedal opsat jinak než jako neustále zklamávaná naděje na lepší budoucnost. Před přitažlivostí zjevně prosperující „Říše“ bledly dva politické směry: Komunistická internacionála se svou opozicí proti „buržoazní“ republice na jedné straně a na straně druhé veškerá činnost německých provládních stran.

Skutečností politicky závažnou se však nakonec nestal rozměr hospodářské krize, nýbrž její trvání. Pro duchovní klima v Československu, pro hluboko zakořeněné, živé a neřešené rivality mezi Němci a Čechy se stala hospodářská krize mnohem větší zátěží, než například pro poměr mezi Čechy a Slováky, neboť ve východní polovině státu nevzrůstalo po řadu generací hospodářské sebevědomí podnikatelů a dělníků, na rozdíl od oblastí německých, jež byly až do začátku 20. století v čele hospodářského vývoje. Citelné a viditelné utrpení se tak stejně jako v jiných krizových situacích muselo nutně spojit s příslušným resentimentem, aby vzbudilo povědomí všeobecné nouze, definovalo osudová společenství nakonec razilo cestu vůli k odporu. Ze sterilního zatvrzení opoziční bezradnosti německého poměru ke státu na začátku dvacátých let, od pokusu obou tradičních měšťanských stran středu a německých sociálních demokratů o tzv. aktivismus, od vzpurného negativismu nacionalistů v první dekádě státní existence připravila hospodářská krize postupně půdu zárodkům masového hnutí, které dovedlo německou politiku k semknutosti v První republice dosud neznámé. V tomto hnutí - podle mocenskopolitické mechaniky poměru Československé republiky ke čtyřikrát větší, ze tří stran jí obemykající Německé říši - pak našly německé expanzivní síly východiště, ze kterého bylo možné celé Československo vyvrátit z existenčních základů.

Je ovšem nutné připomenout, že agresivní žádostivost nevzbudila v německé nacionálně socialistické zahraniční politice jen radikalizace sudetských Němců v důsledku krize, ale že byl v Hitlerových plánech zjevně zakódována ještě dříve, než NSDAP zinscenovala v Německu legální cestou svoji revoluci. Již v létě roku 1932 pronesl Adolf Hitler na jednom uzavřeném shromáždění nacionálně socialistických funkcionářů extremistický koncept, který se o šest let později stal předeheurou německo-české katastrofy: *„Nikdy se nezmůžeme na velkou politiku bez pevného, ocelového centrálního mocenského jádra. Tím jádrem bude osmdesát nebo sto milionů pohromadě žijících Němců. Mým prvním úkolem bude takové jádro vytvořit, a to nás nejenom učiní neporazitelnými, nýbrž jednou provždy nám zajistí rozhodující převahu nad všemi evropskými národy. K tomuto jádru patří Rakousko. To je holý fakt. Patří k němu i Čechy a Morava a až po jisté strategické hranice k němu patří západní oblasti Polska. Patří k němu ale také baltské státy. Ve všech těchto oblastech žijí dnes převážně cizí národní kmeny. A jestliže chceme naši velkoříši zbudovat pro všechny časy, bude naší povinností tyto kmeny odstranit. Neexistuje žádný důvod, proč to neučinit. Naše doba nám dává technické možnosti, jak takové přesídlovací plány provést poměrně snadno. Českomoravskou kotlinu, východní oblasti sousedící s Německem osídlíme německými rolníky. Čechové a Bémáci musí ze střední Evropy pryč, přesadíme je na Sibiř nebo do volyňské oblasti. Dokud budou tady, pořád budou ohniskem husitsko-bolševického rozvratu.“*²¹⁴

Konec činnosti DNSAP a vznik SHF

---

²¹⁴ Ferdinand SEIBT: *citované dílo*, s. 301.

Vhodným spojencem při realizaci těchto plánů měla být DNSAP, odlišující se od Hitlerovy strany zdánlivě pouze jiným pořadím písmen ve svém názvu. Nicméně původ DNSAP je nutné od německé NSDAP přece jenom odlišovat, vzhledem k tomu, že svým zakotvením v rakouské tradici byla mnohem spíše předchůdkyní Deutsche Arbeiterpartei, kterou založil v Mnichově Anton Drexler a do které vstoupil Adolf Hitler údajně jako její sedmý člen.

Národní socialisté totiž existovali ve starém Rakousku ve více provedeních, u Němců stejně jako u Čechů²¹⁵, vesměs všichni celkem pochopitelně usilující zároveň s pokusem o národní integraci uplatnit se i při řešení sociálních problémů. Němečtí nacionální socialisté byli původně, vzhledem ke svému starorakouskému původu, hnutím v podstatě radikálně demokratickým, ovšem posléze, ve zvláštních podmínkách česko-německé konfrontace, upadli do závislosti na velkoněmecké ideji a našli své souvěrce v Německé nacionální straně, tedy v DNP.

Společně s touto stranou, kterou vedl Rudolf Lodgman von Auen, tvořili od samého začátku jádro státního negativismu a od roku 1921 se zvláštními osobními kontakty sblížili s NSDAP. Paravojenské hnutí s nevinným označením Volkssport, jež DNSAP vytvořila podle německého vzoru, vystavilo stranu v roce 1932 soudnímu stíhání a o půl roku později bylo sedm příslušníků tohoto hnutí odsouzeno k trestům odnětí svobody od jednoho do tří let za trestný čin ohrožování státu.

---

²¹⁵ Česká strana národních socialistů vznikla již v roce 1897 a v době První republiky se především o její činnost opíral Edvard Beneš, ať už ve funkci ministra zahraničních věcí, premiéra či prezidenta.

Na podzim roku 1933, tedy půl roku poté, co v sousedním Německu převzal moc Adolf Hitler, byla další existence DNSAP neudržitelná. 3. října, tzn. pouhý den před oficiálním zákazem činnosti, ukončila DNSAP oficiálně svoji existenci a vládní rozhodnutí ze 4. října tak postihlo pouze DNP.²¹⁶

Německá pravice tak ztratila stranickopolitickou základnu, ale její místo velmi rychle zaujalo masové hnutí, jež se zpočátku označovalo jako mimoparlamentní, vůči státu loajální opozice. Touto mimoparlamentní opozicí byla Sudetendeutsche Heimatsfront (dále pouze SHF), k jejímuž založení vyzval 1. října 1933 Konrád Henlein.²¹⁷

3.2. ZNOJMO DO DUBNA 1920

3.2.1. POLITICKÉ STRANY VE ZNOJMĚ

Po vzniku Československé republiky působilo ve městě značné množství politických stran a spolků. Rád bych se nyní zaměřil na charakteristiku těch nejvýznamnějších.

České politické strany

Agrární strana - přestože na znojemském venkově působila mnohem dříve, ve městě samém byla založena až 31. října 1923. Jejím předsedou se stal Jan Princ, místopředsedou Jan Grunta a jednatelem místních agrárních novin s názvem „Znojemský venkov“ JUDr. Vladimír Němec.

---

²¹⁶ Zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran byl vyhlášen 25. října 1933 a týkal se nejenom německých negativistických stran, nýbrž i komunistického hnutí.

²¹⁷ Založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty a jejímu vývoji je věnována pozornost v následující kapitole.

ČND - ve Znojmě byla založena v lednu roku 1919 pod názvem Česká státoprávní demokracie. Její zakladatel (míněno ve městě) JUDr. Vilém Veleba se stal jejím předsedou, funkci místopředsedy zastával JUDr. Březina a jednatelem byl JUDr. Charvát. Týdeník s názvem „České Znojmo“, který strana od ledna 1922 ve městě vydávala, se v roce následujícím stal tiskovým orgánem pro celou jihozápadní Moravu.

ČSSD – lze říci, byť poněkud zjednodušeně a ne zcela přesně, že ve městě vznikla v roce 1912, a sice odtržením od rakouské sociální demokracie. Ve Znojmě stál v čele této strany Václav Valenta a místopředsedou byl Václav Voříšek. Za zmínku snad stojí vývoj tiskového orgánu ČSSD: když se týdeník „Jižní Morava“, jenž byl stranou vydáván od června roku 1919, transformoval na tiskový orgán marxistické levice, bylo zahájeno vydávání týdeníku s názvem „Socialista“ (od listopadu 1920), který se o dva měsíce později změnil na župní týdeník strany s názvem „Dělnické listy“.

ČSL - o založení této strany ve Znojmě (v lednu 1919) se zasloužil P. Rudolecký. Prvním předsedou místní organizace se stal Alois Kalvoda, kterého však velmi brzy vystřídal Jan Pavlík. Místopředsedou byl zvolen Jan Šus a jednatelem Ambrož Podhradský. Tiskovým orgánem znojemských lidovců byla „Ochrana“.

ČSNS - veřejnou činnost zahájila tato politická strana až po vzniku republiky. V čele místní organizace stál Bohumil Pipek, místopředsedou byl ing. Karel Marušák a jednatelem Antonín Tomášek. Tiskovým orgánem strany byl týdeník „Znojensko“, vydávaný od července roku 1919.

Pokroková strana - místní organizace byla založena v lednu roku 1919 a prvním předsedou byl zvolen František Voltr. 6. ledna 1920 se Pokroková strana sloučila s ČSNS.

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská - byla ve své podstatě mezinárodní stranou, neboť ve Znojmě sdružovala české i německé živnostníky. V čele české části strany stál Adolf Vrba, v čele části německé Ludwig Neberle. Místopředsedou strany, tentokrát již pro obě její části, byl Engelbert Pleva a funkci jednatele zastával Julius Bedřich. Tiskovým orgánem strany ve městě byl od ledna 1922 týdeník se názvem „Jihlavská župa“.

KSČ - druhá „mezinárodní strana“, ustavená z ultralevicového křídla ČSSD. Jako první předseda místní organizace byl zvolen Němec Oskar Scheuer, jako místopředseda pak Čech Kotrba a jako jednatel Němec Euzinger. Vlastní tiskový orgán KSČ ve Znojmě sice neměla, ale získala svoji rubriku v třebíčské „Jiskře“.

Německé politické strany

BdL - na rozdíl od znojmského venkova, kde měla značný vliv, se ve městě samém příliš neprosadila. V pozdější době, tedy po přechodu na aktivistickou politiku, spolupracovala velmi úzce s agrární stranou. Snad nejvýznamnějším představitelem BdL ve Znojmě byl Alexandr Götzl, ředitel místní hospodářské školy.

DCV - byla ve Znojmě založena v lednu roku 1920. Jako první byl do čela místní organizace zvolen Karl Wessely a je celkem zajímavé, že na kandidátní listině této strany můžeme ve volbách do poslanecké sněmovny najít i JUDr. Fritze, jenž se po obecních volbách, jako člen DNP, stal znojmským místostarostou.

DSDAP – jedna z nejstarších politických stran ve Znojmě, založená již v roce 1889. Také u německých, stejně jako u českých sociálních demokratů, se osamostatnila marxistická levice v čele s Oskarem Scheuerem. Zbývající část místní DSDAP, k níž měl velmi blízko dělnický spolek „Eiche“, vedl profesor Spitzer. Tiskovým orgánem strany byl „Volkswille“.

DdFP - tento nepříliš významný politický subjekt založil a až do své smrti v roce 1921 vedl poslední německý starosta JUDr. Heinrich Homma. Od roku 1921 pak stál v čele DdFP ve Znojmě Franz Krammer.

DNSAP - početně nepříliš silná, nicméně velmi významná strana v rámci místního politického spektra. Na ustavujícím sjezdu místní stranické organizace, uskutečněném z iniciativy Felixe Bornemanna 3. srpna 1919 v Německém domě, byl prvním předsedou zvolen Rudolf Sobotka a tajemníkem již zmíněný Felix Bornemann. K velmi významným členům patřili také Rudolf Tochatschek a Anton Haschek. Tiskovými orgány DNSAP se staly, stejně jako v případě DNP, „Znaimer Tagblatt“ a „Znaimer Wochenblatt“.

DNP - vznikla jako jedno z prvních uskupení znojenských Němců po 28. říjnu 1918. DNP se velice brzy stala nejsilnější německou stranou ve Znojmě, a to i přesto, že z ní, pro její setrvávání na negativistickém programu, někteří významní členové - jako například její první předseda JUDr. Franz Fritz - vystoupili.²¹⁸

---

²¹⁸ Po Fritzově vystoupení byl novým předsedou zvolen Anton Haschek.

České a německé spolky

Z více než padesáti spolků a sdružení, existujících ve Znojmě po roce 1918, bych rád uvedl alespoň ty, jejichž program byl založen na kulturní, nacionální, nebo na politické činnosti.

Z českých spolků splňují toto kritérium Znojemska Beseda (založená v roce 1871), Matice znojemská (1880), Sokol (1883), Národní jednota pro jihozápadní Moravu (1918), Československá obec legionářská (1919), Masarykova liga (1919), Podpurný a vzdělávací svaz československých důstojníků (1919), Svaz československých důstojníků (1919), Republiková rada pro mravní obrodu národa (1919).

Mezi německými spolky to pak jsou Bund der deutschen Südmährens (1897)²¹⁹, Spolek německých městských zaměstnanců (1919) a Turnverein (1920).

3.2.2. I. VOLBY VE ZNOJMĚ

3.2.2.1. OBECNÍ VOLBY

První obecní volby, které na většině území proběhly již v předchozím roce, se ve Znojmě uskutečnily až 11. dubna 1920. Ve čtyřech volebních obvodech s celkem dvanácti volebními místnostmi měli znojemští občané možnost rozhodnout o 42 zástupcích na znojemské radnici.²²⁰

---

²¹⁹ O konstituování a činnosti Svazu Němců jižní Moravy viz **Martin MARKEL**: *Svaz Němců jižní Moravy do roku 1914*, Časopis Matice moravské, 2000, s. 403-421.

²²⁰ **OCHRANA**, 24. března 1920, s. 3.

I přesto, že například místní sdružení Republikánské ligy pro mravní obrodu národa varovalo před zneužitím nacionalismu ve volební kampani,²²¹ jednotlivé politické subjekty založily svoji kampaň právě na něm, neboť zde nešlo jenom o samotné volební vítězství, nýbrž o prosazení daného národa a tedy o budoucí charakter města. Snad nejaktivněji se na budoucí volby připravovaly DNP a DNSAP. Již 5. ledna se v Německém domě uskutečnila první předvolební veřejná schůze DNSAP, na které vystoupila s hlavním projevem o útlaku Němců učitelka Salaschková z Ústí nad Labem a spolu s ní také předseda místní organizace, učitel Rudolf Sobotka, který mluvil především o předvolební strategii a který nepřímou varoval Oskara Scheuera jako zástupce DSDAP, že v příštích volbách budou strany měšťanské, křesťanskosociální a nacionální úzce spolupracovat.²²²

V podobném duchu promluvil na veřejné předvolební schůzi DNP, pořádané 4. března v Německém domě, Rudolf Lodgman von Auen a upozorňoval na důležitost blížících se voleb.²²³

22. března roku 1920 uspořádal Krajský spolek DNSAP v Německém domě veřejnou předvolební schůzi, které se zúčastnilo více než 1 200 osob. S hlavními projevy vystoupili Rudolf Sobotka (DNSAP), kritizující zejména poměry v severních Čechách a označující postup československé vlády za evropský

---

²²¹ Na předvolebním letáku tohoto sdružení doslova stálo: „*Nikoliv prospěch národa, osoby, či strany, ale dobro celé země budiž svatým.*“ Viz: **ZNOJEMSKO**, 20. března 1920, s. 1.

²²² **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 13, číslo jednací 530/20.**

²²³ **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 15, číslo jednací 3 096/20.**

skandál a Franz Fritz (DNP), který vyzýval místní Němce k co možná největší účasti při obecních volbách.²²⁴

Z národnostního složení voličů - 7 875 Čechů, 4 716 Němců a 339 Židů - by teoreticky bylo možné odvozovat tvrzení, že ve městě žilo mnohem více Čechů než Němců.²²⁵ Ale nic by nebylo pravdě vzdálenější, než tato domněnka, přestože ji intenzivně proklamoval i Karel Kramář během svého vystoupení 10. června 1920 na 5. schůzi poslanecké sněmovny ve volebním období 1920 – 1925.²²⁶ První obecní volby byly totiž spojeny s obrovským skandálem ČSSD, jejíž příslušníci agitovali i mezi příslušníky 41. pluku, kteří byli převážně slovenské národnosti a které tedy, ani při nejlepší možné vůli, nelze dost dobře považovat za znojemské občany, respektive za místní Čechy. V Louce u Znojma, kde byly dislokovány 2 prapory tohoto pluku, získala ČSSD z 1 200 vojenských hlasů 1 069 a kromě toho také téměř všechny hlasy 3. praporu téhož pluku, který byl umístěn v Žižkových kasárnách.²²⁷ K tomuto úspěchu vedl pravděpodobně slib, že po vítězných volbách prosadí ČSSD demobilizaci a zavedení občanských milicí. Otázkou zůstává nejenom to, jak chtěla zmíněná strana prosadit tuto celostátní změnu po obecních volbách, ale i to, z jakého důvodu tomuto slibu uvěřilo bezmála 1 800 vojáků.²²⁸

---

²²⁴ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 16, číslo jednací 5 582/20.

²²⁵ Srov. Marian KEREMIDSKÝ: *citované dílo*, s. 45.

²²⁶ Srov. Martina LUSTIGOVÁ: *Projevy Karla Kramáře v Národním shromáždění v letech 1918 – 1937*, diplomová práce na FF UK, Praha 2003, s. 135

²²⁷ MZA Brno, fond B 40, karton číslo 16, číslo jednací 5 425/20.

²²⁸ Vojáci se sice dožadovali 12. dubna na oslavách volebního vítězství splnění daného slibu, nicméně dosáhli pouze toho, že celá posádka měla zákaz vycházek na tři dny. Když byl trest oznámen, tak se vojáci vzbouřili, obsadili kasárna, napadli a zbili většinu důstojníků. Ozbrojená vojenská hlídka pak přišla do Dělnického domu, kde požádala JUDr. Mareše o intervenci. Marešovi nezbylo nic jiného, než aby na místním vojenském velitelství skutečně intervenoval. Mimo jiné během své intervence přislíbil, že se ČSSD vzdá veškeré agitace u vojska (proč taky ne, když už

Odečteme-li od 7 875 českých hlasů hlasy vojenské a připočteme-li k německým hlasům hlasy místních Židů, jež se převážně hlásili k německé národnosti, nebude již poměr mezi počtem znojemských Čechů a znojemských Němců ani zdaleka tak rozdílný. Kromě toho je také nutné vzít v úvahu, že zmíněná čísla zahrnují pouze a jenom ty místní Čechy a Němce, kteří se zúčastnili prvních obecních voleb. O tom, že odvozovat národnostní složení obyvatelstva z počtu odevzdaných volebních hlasů, je přinejmenším problematické, svědčí tabulka s počty voličů ve volbách obecních, ve volbách do poslanecké sněmovny a ve volbách do senátu v roce 1920. Pokud bychom tento přehled totiž brali za solidní podklad pro přehled národnostního složení ve Znojmě, znamenalo by to, že v průběhu čtrnácti dnů se počet místních Čechů snížil na méně než polovinu.²²⁹

Volby	Češi	Němci
Obecní - 11. dubna 1920	7 875	4 716
Parlamentní - 18. dubna 1920	6 420	4 642
Senátní - 25. dubna 1920	3 912	4 054

Přestože větší volební účast ještě nemusela nutně znamenat českou majoritu, představitele německé politické reprezentace přece jenom zneklidnila, a proto zveřejnili 3. června ve Znamer Wochenblatt varovné svolání, v němž vyzývali své krajany alespoň k udržení hospodářské převahy ve městě.²³⁰

Prvních obecních voleb ve Znojmě se zúčastnilo celkem osm samostatných politických subjektů a dvě koaliční uskupení. Prvním z nich byly tzv. Spojené strany národní, zahrnující ČND, ČSL a Československou živnostensko-

---

bylo po volbách) a že se zasadí o udržení klidu ve městě. Viz: **MZA Brno, fond B 40, karton číslo 16, číslo jednací 5 425/20.**

²²⁹ **SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.**

-obchodnickou stranu středostavovskou (dále pouze Živnostníci), druhé koaliční uskupení s názvem Deutsche Volkspartei pak tvořily DNSAP a DNP.²³¹ Že se vytvoření volební koalice německým politickým stranám vyplatilo, nejlépe dokládá následující přehled volebních výsledků, podle nichž se právě Deutsche Volkspartei se ziskem jedenácti mandátů stala ve městě druhou nejsilnější stranou.

První obecní volby ve Znojmě - 11. dubna 1920 ²³²		
Politická strana	Hlasů	mandátů
ČSSD	4 035	13
Deutsche Volkspartei	3 257	11
Spojené strany národní	2 113	7
ČSNS	1 727	6
DSDAP	1 051	3
DdFP	408	1
Partei der volksbewussten Juden	339	1
Celkem	12 930	42

Tři politické subjekty, a to Strana válečných poškozců, Skupina konzervativní a Československá mladá generace, nejsou v tabulce úmyslně uvedeny, neboť se jim nepodařilo získat ani jeden jediný hlas.

Jakmile byla formou vyhlášky o dva dny později, tzn. 13. dubna 1920, zveřejněna jména nových členů obecního zastupitelstva,²³³ bylo zřejmé, že české politické strany budou mít výrazné majoritní zastoupení, neboť získaly 26 mandátů ze 42. Zástupci německých politických stran průběh voleb a regulérnost voleb sice

²³⁰ Zveřejněné provolání mělo toto znění: „Němci! Nenechejte přejít zděděný majetek vydobytý vašimi otci do cizáckých rukou! Střežte jej při prodeji a pronájmech!“

²³¹ Viz textová příloha číslo 27.

²³² **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

²³³ Viz textová příloha číslo 28.

okamžitě zpochybnili (jedním z argumentů bylo například upozornění na skutečnost, že se mnozí Češi účastní obecních voleb ve více volebních místnostech, a to dokonce pod jmény již zemřelých občanů), nicméně jejich rekurs byl ve druhé polovině května zamítnut a volby byly uznány za zcela legitimní a jejich výsledek byl potvrzen.²³⁴

Přestože volební výsledky ještě nebyly uznány za právoplatné, ukončil Národní výbor ve Znojmě k 1. květnu 1920 svoji činnost a veškerá moc ve městě přešla do rukou ještě oficiálně neschváleného obecního zastupitelstva, neboť správní komise přestala existovat ke dni voleb.

23. července 1920 proběhly, pod vedením Johanna Mucka, jako nejstaršího z přítomných, volby starosty a městské rady. Starostou města byl zvolen sociální demokrat JUDr. Josef Mareš,²³⁵ jeho prvním náměstkem německý nacional JUDr. Franz Fritz a druhým náměstkem pak kandidát Spojených stran národních, národní demokrat JUDr. Josef Koliáš. Při volbách do městské rady získali Češi 8 míst a Němci 5 míst.²³⁶ Volba starosty a obecní rady byla pak 7. srpna schválena ministerstvem a 30. srpna se Josef Mareš ujal výkonu své funkce.²³⁷

3.2.2.2. VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Týden po prvních obecních volbách, tzn. 18. dubna 1920, proběhly ve Znojmě také první volby do poslanecké sněmovny. Přímo ve městě bylo ve prospěch českých stran odevzdáno 6 420 hlasů, ve prospěch stran německých

---

²³⁴ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

²³⁵ Budoucího starostu Mareše zvolili jednohlasně zástupci českých stran, německé strany se voleb starosty neúčastnili, neboť Fritz oznámil německý záměr vzdát se kandidatury na starostu a současně se spojit za účelem získání postu prvního starostova náměstka.

²³⁶ Viz textová příloha číslo 29.

²³⁷ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

4 642 hlasy a pro stranu Vereinigte Juden, jež reprezentovala židovské zájmy, hlasovalo 360 občanů.²³⁸

Oproti obecním volbám je možné v politickém spektru nalézt určité odlišnosti. České politické strany tentokrát nevytvářejí žádné předvolební koalice a je mezi nimi dokonce možné objevit i zcela nové uskupení.²³⁹ Tím byla Socialistická strana československého lidu pracujících, kterou v roce 1919 vytvořil z jedné z frakcí v rámci ČSSD František Modráček. Po zdrcující volební porážce byla činnost této strany ukončena a Modráček se, i se svými stoupenci, opět přidal k ČSSD.

Zatímco české politické strany vstupovaly do voleb samostatně, tak u německých stran proběhnul proces právě opačný. Němečtí politikové předpokládali, že vytvořením společné kandidátní listiny, jež by spojovala všechny Němce bez ohledu na stranickou příslušnost, majetkové poměry apod., by mohli dosáhnout zásadního volebního úspěchu, a proto došlo, pod hlavičkou DCV, k vytvoření široké koalice, do níž se nezapojila pouze DSDAP.²⁴⁰

V následujícím přehledu je uveden počet hlasů, které politické strany získaly přímo ve Znojmě, v dalším přehledu jsou pak uvedeny výsledky německých politických stran v soudních okresech Znojmo, Jaroslavice a Vranov, jež dohromady tvořily politický okres Znojmo.²⁴¹

---

⁵⁷ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

²³⁹ Názvy jednotlivých subjektů, které se zúčastní voleb do poslanecké sněmovny, nechal 17. dubna formou vyhlášky zveřejnit vládní komisař Karel Michalica. Viz: **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

²⁴⁰ Stejný postup byl zvolen i v případě senátních voleb o týden později. Tentokrát se ale německé strany sdružily pod hlavičkou DdFP.

Politická strana	Hlasů
ČSSD	3 677
DCV	3 671
DSDAP	971
ČSNS	886
ČND	721
ČSL	485
Živnostníci	482
Vereinigte Juden	360
Agrárníci	108
Modráček	61

Volební výsledky v politickém okrese Znojmo ²⁴²			
Politická strana	Soudní okres Znojmo	soudní okres Jaroslavice	soudní okres Vranov
DSDAP	1 179	3 288	310
DCV	11 407	8 271	3 516

Na základě obou přehledů lze konstatovat, že volební uskupení německých stran dosáhlo nejenom ve Znojmě samotném, ale i v celém politickém okrese jednoznačného vítězství. Volební výsledek nesocialistických, respektive měšťanských stran lze interpretovat jednak jako odmítnutí poválečného socialistického radikalismu, a to i přesto, že sociální demokraté ve Znojmě, ve srovnání s předválečným stavem spoji pozici velmi výrazně upevnili, jednak jako všeobecný nesouhlas německých voličů s vtělením politického okresu do Československé republiky.

²⁴¹ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

Německé strany ²⁴³	německých hlasů v %	ze všech hlasů v %
DSDAP	43,6	14,8
Wahlgemeinschaft	20,8	7,0
BdL	15,5	5,1
DCV	13,5	4,4
DdFP	6,6	2,4

České strany ²⁴⁴	českých hlasů v %	ze všech hlasů v %
ČSSD	33,4	22,2
Agrárníci	18,3	12,4
ČSNS	14,9	9,6
ČSL	14,5	9,3
ČND	12,1	8,0
Malé politické strany	8,6	4,3

3.2.2.3. VOLBY DO SENÁTU

Po dalších sedmi dnech, 25. dubna 1920, proběhly ve Znojmě také volby do senátu Národního shromáždění, kterých se zúčastnilo 4 054 Němců, 3 912 Čechů a 241 Židů.²⁴⁵ Ačkoli dnes již samozřejmě nezjistíme, zda byla nízká volební účast znojemských Čechů způsobena určitou „volební únavou“, nedostatečným věkem zdejší vojenské posádky nebo pouze nezájmem o senátní volby, faktem zůstává, že k volbám přišlo o 142 německých voličů více než českých.

Stejně jako zástupci českých politických stran, tak i zástupci stran německých zachovali v senátních volbách předchozí volební strategii, tzn. že

---

²⁴² Souhrnné výsledky prvních parlamentních voleb v politickém okrese Znojmo viz textová příloha číslo 30.

²⁴³ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 24. dubna 1920, s. 2.

²⁴⁴ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 24. dubna 1920, s. 2.

²⁴⁵ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

zatímco české strany kandidovaly jednotlivě, německé, s výjimkou DSDAP, opět utvořily volební koalici. Voliči vyjádřili své sympatie následovně:²⁴⁶

Politická strana	hlasů
DdFP	3 257
ČSSD	1 759
DSDAP	797
ČSNS	613
ČND	612
ČSL	454
Živnostníci	428
Vereinigte Juden	241
Agrárníci	46

3.2.2.4. POLITICKÝ VÝVOJ VE DVACÁTÝCH LETECH

Volební výsledky přispěly k dočasné radikalizaci místních Němců. Na 21. června 1920 byla do velkého sálu Německého domu svolána veřejná schůze, na které, před asi 1 000 posluchači, vystoupili se svými projevy kromě poslance Junga také dva významní představitelé místní organizace, a sice Johann Haschek a Rudolf Sobotka. Zatímco oba místní hakenkrajcleré²⁴⁷ věnovali ve svých vystoupeních pozornost regionální problematice, jako například hospodářské situaci na Znojemsku a připravovanému zavírání německých škol, Jung mluvil o celkové politické situaci, o propouštění německých úředníků, o korupci a nepořádkách na státní úrovni a mimo jiné také podrobil velmi ostré kritice jednací řád poslanecké sněmovny, o kterém prohlásil, že je dobrý tak pro střední Asii. Po tomto prohlášení byl sice Jung vyzván dohlížečícím policejním úředníkem, aby se mírnil ve svých projevech, nicméně tato výzva měla zcela opačný výsledek. Rudolf Jung totiž prohlásil, že je nutné iniciovat celonárodní hlasování, jež by mělo vést

²⁴⁶ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5

k revizi zákonů a ústavy, a dokonce konstatoval, že vyhlané poměry nemohou být věčné. Toto prohlášení vyvolalo v sále bouřlivý aplaus a přítomný policejní rada Čeněk Eis poslance Junga upozornil, že další podobné výroky budou mít za následek okamžité ukončení schůze. K předčasnému ukončení schůze opravdu došlo, jakmile poslanec Jung konstatoval, že: „*Francie mi připadá jako stará škatule, která se třese o vítězství a která si zřídila maličkou československou kolonii jenom proti...* (bouřlivý aplaus). *Státy jsou dočasné, národy jsou navěky!*“²⁴⁸

Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná pouze o povolební rétoriku, než o proklamaci německého negativismu, neboť, jak dokládá například přijetí nařízení o zákazu podloudného vývozu pro pohraniční okresy jižní Moravy dne 7. září 1920, v obecním zastupitelstvu zástupci českých a německých stran poměrně úzce spolupracovali,²⁴⁹ nebo návštěva smíšené znojenské delegace (Mareš, Fritz, Koliáš) u prezidenta republiky, který, nejenom že projevil značný zájem o situaci v národnostně smíšených okresech, ale který dokonce přislíbil Znojmu zvláštní pomoc pro jeho další rozvoj,²⁵⁰ opak je pravdou. 22. listopadu se za účasti přibližně 400 osob uskutečnila v Německém domě veřejná schůze DNP, na které vystoupil jako hlavní řečník poslanec Radda z Mikulova. Ten v úvodu prohlásil, že obavy německých politiků, že nebudou moci, vzhledem k jednacímu řádu

---

²⁴⁷ Expresivní označení hakenkrajcleři bylo dobovým termínem pro členy DNSAP.

²⁴⁸ Na Rudolfa Junga, stejně jako na Felixe Bornemanna, jenž svolání schůze inicioval, bylo na základě paragrafu 58 podáno trestní oznámení. Viz: **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 24, číslo jednací 13 892/20.**

²⁴⁹ **ZNOJEMSKO, 11. září 1920, s. 2.**

²⁵⁰ **ZNOJEMSKO, 4. prosince 1920, s. 2.**

Národního shromáždění, důsledně bránit a prosazovat zájmy svých voličů, se bohužel ukázaly jako opodstatněné.²⁵¹

Vzápětí na to začal líčit činnost německých poslanců na letním zasedání a odůvodňoval, proč němečtí poslanci nevolili Masaryka do funkce prezidenta. Předně to z toho důvodu, že Masarykův vědecký věhlas nedával dostatečnou záruku jeho objektivitu, a potom proto, že nezapomněli, že při svém návratu z ciziny signoval Masaryk Němce jako kolonisty, a konečně i proto, že, ač byl Masaryk v rakouském parlamentu průbojníkem národní samosprávy, nyní povolil všechny ty zákony, kterými jsou čeští Němci znásilňováni.²⁵²

Když pak mluvil o činnosti poslanců v jednotlivých výborech, ostře zkritizoval zejména iniciativní výbor, jenž zamítnul návrhy německých poslanců na ústavní změny. Kritika se nevyhnula ani armádě, jejíž představitelé odmítají zavedení miličního systému, přestože je zmíněn v branném zákoně. Na závěr se pak ještě zmínil o pádu Tusarovy vlády a o nastolení vlády úřednické, kterou označil za vládu protiústavní a protidemokratickou, neboť byla prezidentem republiky instruována, jak má vládnout.²⁵³

Rozpad ČSSD

Vnitrostranická krize, jež postihla ČSSD v celorepublikovém měřítku, se přirozeně nevyhnula ani místní organizaci. Za určité předznamenání blížících se

---

²⁵¹ Při této příležitosti se Dr. Radda zmínil také o tom, že němečtí poslanci dokonce zvažovali i možnost důsledné pasivní rezistence, ale že od tohoto návrhu nakonec upustili.

²⁵² Dr. Radda zřejmě narážel na nechvalně známý proslov z prosince 1918, v němž Masaryk doslova prohlásil: „Co se Němců na našem území týče, je náš program dávno znám: Němci osídlené území je naše a naším zůstane. Nový stát jsme vytvořili, udrželi jsme jej, nyní jej nově zbudujeme. Přál bych si, aby naši Němci při tom spolupracovali...Opakuji: vytvořili jsme svůj stát. Tím je určeno státoprávní postavení Němců, kteří do země přišli původně jako kolonisté a přistěhovalci.“ Viz: **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 285.

²⁵³ **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 31, číslo jednací 2 472/21.**

problémů lze považovat veřejné protestní shromáždění, které na 25. října svolali členové levicové frakce na náměstí Svobody. Hlavní projevy na tomto protestním táboře měli za Čechy ruský legionář Sotolář a redaktor týdeníku Jižní Morava Horáček, za Němce pak Vrátíl a Schopf. Všichni řečníci se shodli na tom, že je nutné, aby vláda okamžitě snížila veškeré ceny a aby radikálně přepracovala svoji hospodářskou politiku. Na závěr shromáždění pak byla přijata rezoluce, v níž se mimo jiné uvádělo, že pouze příklad ruských dělníků ukazuje možnou cestu. O tři dny později se pod vedením redaktora Horáčka uskutečnila v Dělnickém domě další veřejná schůze. Tentokrát vystoupil sice jediný řečník, za to však s výrazně radikálnějším projevem. Kromě tradiční kritiky vlády totiž Remunda (původem z Ivančic) vyzval přítomné k zakládání dělnických a závodních rad. Poslední schůze před samotnou krizí se za účasti asi 300 osob uskutečnila 29. října 1920 v Dělnickém domě. Po úvodních projevech, v nichž byla kritizována neutěšená hospodářská situace (Müller, Štěpánek a Hruza), vystoupil starosta Mareš a prohlásil, že veškeré finanční problémy způsobila hospodářská půjčka a že i přesto, že všechno zavinila vláda, vedoucí představitelé místní organizace rádi odstoupí, bude-li to přání jejich voličů.²⁵⁴

O několik dnů později krize kulminovala, neboť jakmile skončil 13. sjezd této strany, nastala v její místní pobočce schizofrenní situace. Zatímco většina městských radních, delegovaných za ČSSD, jeho závěry zcela rezolutně odmítla, tak řadoví členové, v čele s Janem Müllerem, je nadšeně přijali.²⁵⁵

---

²⁵⁴ **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 25, číslo jednací 15 327/20.**

²⁵⁵ **ZNOJEMSKO, 23. října 1920, s. 3.**

Krise se nejprve projevila v rozdělení tiskového orgánu. Umírnění sociální demokraté začínají v druhé polovině listopadu vydávat nový týdeník s názvem *Socialista* (později přejmenovaný na *Dělnické listy* - pozn.aut.) a ultralevicová frakce přebírá týdeník *Jižní Morava*, jenž až do ledna roku 1921 vychází dvojjazyčně. Když na začátku roku 1921 týdeník *Jižní Morava* zaniknul, přinášely další zprávy o místní organizaci KSC (prvním předsedou byl Oskar Scheuer) německé nacionalistické týdeníky. Vzhledem k tomu, že redaktory *Znaimer Tagblatt* a *Znaimer Wochenblatt* není možné ani podezřívát z nějakých sympatií k bolševické ideologii, je zřejmé, že jednotlivé články měly prokázat neschopnost pražské vlády zajistit bezpečnost a demokratický vývoj v Československu.

Od 13. do 16. prosince 1920 proběhla ve Znojmě generální stávka, jejímž hlavním iniciátorem sice byl městský radní Jan Müller,²⁵⁶ ale oficiálně ji vedl a řídil magistrální úředník Řezníček. Je poněkud paradoxní, že vůdcem stávky byl státní zaměstnanec, jehož povinností bylo dodržování a nikoliv porušování platných zákonů. Při disciplinárním řízení, které s ním bylo po ukončení stávky zavedeno, se Řezníček hájil opravdu kuriózním způsobem - jeho účast prý zabránila eventuálním násilnostem. Otázkou dnes zůstává, zda nenásilný průběh stávky byl opravdu jeho zásluhou, či zásluhou silných vojenských hlídek po celém městě.²⁵⁷

---

²⁵⁶ Když 18. prosince odsoudili členové městského zastupitelstva na zvláštním zasedání městské rady komunistický pokus o převrat, vzdal se Jan Müller na protest proti tomuto usnesení svého mandátu.

²⁵⁷ Vojsko totiž opravdu nemuselo být garantem bezpečnosti. Jak prohlásil 16. ledna 1921 na schůzi BdL, uspořádané v Německém domě, Franz Pittinger, v Oslavanech vojsko zcela selhalo a pořádek museli obnovit až němečtí sedláci. Viz: **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 30, číslo jednací 948/21.**

3.2.3. SČÍTÁNÍ OBYVATELSTVA

Přinejmenším stejně důležitým mezníkem ve vývoji Znojma jakým byly volby, bylo také sčítání obyvatelstva, které československá vláda vypsalala na 15. února roku 1921. To, jakého výsledku bude při tomto sčítání dosaženo, bylo důležité jak pro místní Němce, kteří mohli dokázat oprávněnost svého tvrzení z let 1918 a 1919, že Znojmo bylo a je ryze německé město, jež bylo násilně připojeno k Československu, tak i pro místní Čechy, kteří mohli potvrdit svoji proklamovanou majoritu, zpochybnit výsledky sčítání obyvatelstva z roku 1910 a v neposlední řadě také odůvodnit otevírání dalších českých škol a zavírání škol německých jak v samotném městě, tak i na znojemském okrese.²⁵⁸

Obě strany tedy zahájily velmi rozsáhlou kampaň, která byla v případě znojemských Čechů vedena formou oficiálních vyhlášek²⁵⁹ a v případě Němců celou řadou veřejných shromáždění, jež probíhala již od poloviny ledna a na kterých nebyla řeč téměř o ničem jiném, než o významu avizované akce. První z takovýchto veřejných schůzí, pořádaných obvykle DNSAP, na které se mluvilo o chystaném sčítání obyvatelstva, proběhla za účasti přibližně 500 až 600 osob 31. ledna ve velkém sále Německého domu. Předsedající schůze, obchodník Haschek, přivítal přítomné a udělil slovo prvnímu řečníkovi, odbornému učiteli Rudolfu Sobotkovi. Ve svém projevu se Sobotka nejprve věnoval kritice komunální

---

²⁵⁸ V 1919 přibýlo, alespoň podle týdeníku Znojensko z 25. října 1919, na znojemském okrese 16 obecních, 2 měšťanské a 13 mateřských škol. Ve školním roce 1919/1920 byly ve Znojmě, kromě českého státního reálného gymnasia, dvouleté obchodní školy Matice znojemské a dívčí školy Vlasty, otevřeny také čtyři nové obecní, měšťanské a mateřské školy. Do všech těchto nových českých škol nastoupilo o 1 116 dětí více než ve školním roce předchozím. Viz: **OCHRANA**, 23. října 1919, s. 2.

²⁵⁹ Viz textové přílohy číslo 31, 32 a 33

politiky, přesněji řečeno nevhodnému úspornému systému, který byl zaveden. Poté vybídnul přítomné, aby neprodávali své domy a polnosti, pokud se nepřesvědčí, že kupující je přesvědčeným Němcem, neboť jedině tímto způsobem je možné udržet nejenom majetek, ale také národnostní sílu. Mimo jiné se Sobotka zmínil i o svém rozhovoru se starostou Marešem, ve kterém prý Mareš dal najevo, že do třiceti let budei Německý dům českým majetkem.²⁶⁰

Další část Sobotkova projevu se týkala mezinárodní situace. „*Mírové podmínky*“, řekl Sobotka, „*byly po světové válce utvořeny takovým způsobem, aby na desetiletí znemožnily vzkříšení německého národa a na takovou porobu není možné zapomenout. Je proto nezbytně nutné tiše pracovat, vychovávat děti německy a chránit všechno německé.*“²⁶¹

V závěru svého projevu pak řečník konstatoval, že když se na schůzi obecní rady první starostův náměstek otázal, proč byli jako sčítací komisaři delegováni pouze Češi, nikdo mu na to neodpověděl.²⁶²

Tato slova prakticky předznamenala vystoupení druhého řečníka, kterým nebyl nikdo jiný než Felix Bornemann. Ten hned v úvodu svého projevu velmi zevrubně vysvětlil jednotlivé body nařízení o sčítání obyvatelstva a když s vysvětlováním končil, prohlásil, že základ tohoto státu byl lživý.²⁶³ Lživě bylo

---

²⁶⁰ JUDr. Mareš netušil, jakou má smutnou pravdu a že se ve své předpovědi mýlí o pouhých pět let.

²⁶¹ **ZNAIMER TAGBLATT**, 2. února 1921, s. 2.

²⁶² Na schůzi obecní rady byla 16. ledna navržena jména sčítacích komisařů a revizorů pro jednotlivé obvody. Němečtí členové obecní rady se proti tomuto návrhu ostře ohradili a požadovali, aby mezi sčítacími komisaři byl stejný počet Němců a Čechů. Jednání o tom, jaké zastoupení budou obě národnosti mít, pak bylo relativně úspěšně ukončeno až 13. února, tedy pouze tři dny před vlastním sčítáním.

²⁶³ Při soudním řízení, které proti němu bylo na základě policejního hlášení zavedeno, se Felix Bornemann hájil a obhájil tvrzením, že příslušný policejní úředník špatně rozuměl jeho slovům, neboť on ve svém projevu řekl, že: „*Základ tohoto zákona byl lživý.*“

vykládáno a dokazováno západním státům, že zde existuje ohromná česká většina. Světu se namluvilo, že při posledním sčítání bylo na úkor češství připočítáno Němcům k dobru více než 1 750 000 obyvatel. Bornemann připustil, že poslední sčítání nemuselo být zcela přesné a že k určitým nesprávnostem mohlo dojít, ale nikoliv v takovém množství. Je nutné dokázat, že v Československé republice žije 2 750 000 Němců a že zejména sudetští bratři jsou v jednom šiku bez českých menšin.

V hlavní části svého vystoupení pak Felix Bornemann upozorňoval na to, že stejně jako při obecních volbách, tak i nyní budou chtít Češi dosáhnout vítězství za každou cenu. *„Nechci sice nikoho podezřívát“, řekl, „ale sčítací komisaři jsou Češi a ti, jakmile uslyší jméno jen se slabým českým přízvukem, zanesou ho do rubriky české. Proto je nutné, aby byli pohromadě vždy dva sčítací komisaři, a to jeden Čech a jeden Němec, jedině tak bude sčítání správné. Jsou-li však komisaři ryze čeští“, pokračoval Bornemann, „pak nemohou Němci důvěřovat správnosti celého provedení.“* Názor starosty Mareše, že sčítání je věcí státu a nikoliv národa, je názor špatný, protože Němci nesouhlasí se stávajícími pány v Praze a neuznávají je za své reprezentanty. *„Nemohu souhlasit s Marešem a s jeho druhy, jak sobě představují sčítání dle svého vzoru. Sčítání musí být provedeno paritně dvěma komisaři. Nikdo se nemusí obávat následků, pokud se přihlásí k německé národnosti, neboť sčítání se děje z důvodů statistických a je jinak přísně důvěrné“,* ukončil Felix Bornemann svůj projev.²⁶⁴

Redaktor Felix Bornemann, jeden z nejvýznamnějších představitelů znojemských Němců, byl hlavním řečníkem i na dalším veřejném shromáždění,

---

²⁶⁴ MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 39, číslo jednací 10 732/21.

jež bylo na 14. února svoláno do Slavonic. Hned v úvodu svého referátu upozornil na význam sčítání a zdůraznil, že jeho výsledky mají:

a/ zviklat pravdivost tvrzení vyjednávačů v Paříži, že v Československu není kompaktní německé území a tím znemožnit případnou revizi výsledků těchto jednání

b/ výsledky musí dokázat právo Němců na autonomii

c/ výsledky mají význam vzhledem k jazykovému zákonu, a to nejenom v obcích, ale i na úrovni okresu

Felix Bornemann dále zdůraznil, že se k německé národnosti musejí přihlásit všichni ti, kdo jsou německého původu, a také ti, kteří se cítí být Němci, bez ohledu na „skutečnou“ národnost, neboť ten, kdo delší dobu žil mezi Němci, nabyl mezi nimi svého jmění a natolik srostl s němečtím (v originále in der deutschen Kultur aufgegangen), že sám cítí německy, musí být uznán za Němce.²⁶⁵

Samotnou formu sčítání obyvatelstva podrobil Felix Bornemann velmi tvrdé kritice a mimo jiné označil skutečnost, že sčítacími komisaři nebyli jmenováni důvěrníci občanů, za „*grober Verstoss gegen die Demokratie*“. Přirozeně, že Bornemann požádal všechny přítomné, aby se sčítání zúčastnili, ale aby každý z nich požadoval od českého komisaře legitimaci vystavenou také v němčině a aby občané mluvili pouze s těmi sčítacími komisaři, kteří mluví dobře německy. Sám za sebe pak konstatoval: „*Ich selbst für meine Person rate es keinem tschechischen Kommisar mich zu belästigen!*“, proti čemuž se schůzi předsedající místostarosta Plach ostře ohradil.

---

²⁶⁵ Stejný argument je ovšem možné použít i v případě znojemských Čechů.

Druhý zásah do Bornemannova projevu, tentokrát od místopředsedy tajemníka, jehož jméno je bohužel nečitelné, způsobila Bornemannova výzva k zakládání německých katastrů a na jejich základě pak k utvoření Národních výborů bez rozdílu politických stran. V souvislosti s tímto návrhem totiž Bornemann doslova řekl: *„Wenn doch einmal ein besserer Wilson käme und sagen würde: Südmährer, das Land gehört euch, dann ist niemand hier, der die Verwaltung übernehmen könnte. Die Tschechen, die haben es anders verstanden, die haben in einem Tage einen ganzen Stadt übernommen.“*

V závěru svého projevu pak Felix Bornemann zdůraznil, že v Československé republice dochází k neustálému utiskování Němců. *„Es ist eine Gemeinheit, eine Niederträchtigkeit bei Sudetendeutschen von anders sprachigen Staatsbürgern zu sprechen.“*²⁶⁶

Bezprostředně před vlastním sčítáním obdrželi znojemští občané sčítací archy, v nichž měli vyplnit, kromě tradičních osobních údajů (příjmení, jméno, příbuzenský poměr k majiteli bytu, den, měsíc a rok narození) také údaje o svém rodišti (rodná obec, soudní okres a země), údaj o tom, od kdy jsou zapsáni v obci, svoji domovskou příslušnost (domovská obec, soudní okres a země), svoji národnost (nebo mateřský jazyk), náboženské vyznání, znalost čtení a psaní, druh povolání, postavení v povolání, bližší označení závodu a kromě toho také druh povolání a postavení v povolání k 16. červenci 1914. Vyplněné archy měly být, samozřejmě až po ověření uvedených údajů, 16. února 1921 nejpozději do osmi hodin ráno, odevzdány sčítacím komisařům. Na tom, kdo vlastně bude moci

---

²⁶⁶ MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 32, číslo jednací 2 926/21.

zastávat funkci sčítacího komisaře, eventuálně sčítacího revizora v některém z 26 obvodů, se členové obecního zastupitelstva dohodli až 13. února.²⁶⁷

Jak lze soudit z článku v Lidových novinách²⁶⁸ z 16. února ráno a z dvou hlášení městské rady Předsednictví zemské politické správy v Brně,²⁶⁹ neprobíhalo sčítání příliš klidným způsobem.

Výsledky sčítání, zveřejněné na základě odevzdaných sčítacích archů, byly více než překvapivé, neboť ve srovnání s rokem 1910 se počet místních Čechů prakticky zpětinasobil, zatímco počet místních Němců klesl na méně než polovinu.²⁷⁰

Rok ²⁷¹	Domů	Obyvatel	Češi	Němci	Ostatní	Cizinci
1910	1 229	18 825	2 366	16 090	15	354
1921	1 469	21 197	11 691	7 988	558	960

Vzhledem k tomu, že výsledky, které jsou k dispozici v SOkA Znojmo se odlišují od výsledků uvedených v Historickém místopisu Moravy a Slezska, považují za nutné uvést údaje z obou informačních zdrojů:

	Domů	Češi	Němci	Židé	Poláci	Maďaři	Ostatní	Cizinci	Celkem
SOkA ²⁷²	1 501	12 710	7 370	502	7	7	58	671	21 325
Místopis ²⁷³	1 469	11 691	7 988				558	960	21 197

²⁶⁷ Slovo dohodli však není v tomto případě zcela přesné, protože Dr. Fritz odmítl, z titulu své funkce, akceptovat účast pouze šesti Němců a trval na paritním zastoupení (viz textová příloha číslo 34).

²⁶⁸ Viz textová příloha číslo 35.

²⁶⁹ Viz textové přílohy číslo 36 a 37.

²⁷⁰ Tento výsledek zpochybnil 25. února na veřejné schůzi DNP Franz Fritz a oznámil, že Němci provedou později své vlastní sčítání, i přes veškeré překážky ze strany Čechů. Viz **MZA BRNO, fond B 40, karta číslo 33, číslo jednací 4 687/21.**

²⁷¹ **Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL: citované dílo, s. 27n.**

²⁷² **SOkA Znojmo, spisovna města Znojma, krabice číslo 24, II. 1/10.**

²⁷³ **Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL: citované dílo, s. 27n.**

Převaha českého etnika ve Znojmě je sice patrná z obou přehledů, nicméně je nutné konstatovat, že není ani zdaleka tak přesvědčivá, jak by se mohlo jevit na první pohled. Když totiž od celkového počtu Čechů odečteme 1 262 vojáků místní posádky, kteří zcela jednoznačně nebyli místními občany, dospějeme k číslu 10 429, a když naopak k celkovému počtu Němců připočteme hodnotu z rubriky ostatní, bude výsledné číslo 8 456.

Tyto drobné statistické úpravy, v tehdejších národnostně smíšených oblastech poměrně běžné, byly založeny na jednoduchém „triku“. Kromě toho, že jsou samostatně uváděni Židé, obvykle se hlásící k německé národnosti, jsou do kategorie ostatní zahrnuti ti Němci, kteří si po roce 1918 ponechali rakouskou státní příslušnost.

3.2.3.1. PASIVNÍ REZISTENCE NĚMECKÝCH RADNÍCH

Výsledky sčítání i jeho samotný průběh vyvolaly v německém tisku celou řadu útoků proti znojenskému starostovi. V článku, který 8. října přetisknul Znojemský venkov se například můžeme dočíst: „...*vidíme v osobě starosty muže, s nímž se nelze vyrovnat jedním rázem, naopak tohoto cíle lze dosáhnout pouze neustálým bojem proti jeho osobě...*“

Proti této kampani protestovalo v listopadu roku 1921 tzv. svolání českých zástupců na radnici, ke kterému se připojili také dva zástupci Komunistické strany Československa - Jan Kochtík a Anna Steigerová - které však jejich podpis stál téměř okamžité vyloučení z této strany. Začátkem dvacátých let se mohl starosta

---

Mareš spolehnout na podporu všech českých politických stran, nicméně v polovině let třicátých již jeho pozice nebyla ani zdaleka tak neotřesitelná.²⁷⁴

Nezůstalo však jenom u napadání v tisku. 23. listopadu 1921 vystoupili v poslanecké sněmovně zástupci německých nacionálů Dr. Radda a Pittinger s interpelací, v níž upozorňovali na skutečnost, že se znojemský starosta uchází o získání soudcovské funkce, což by v jeho případě znamenalo rozšíření pravomocí, a také na to, že starosta Mareš je jedním z hlavních aktérů utlačování německého školství ve Znojmě. Účinnost interpelace měla být podpořena delegací znojemských radních (Spitzer, Wessely a Haschek), která navštívila ministerského předsedu Edvarda Beneše a kromě toho, že mu v podstatě zopakovala projevy obou německých poslanců, oznámila také, že zástupci všech německých politických stran se nebudou podílet na činnosti radnice až do doby, než dojde k nápravě daných problémů.²⁷⁵

Přestože šlo spíše o symbolický protest, neboť Marešovo jmenování soudcem mělo vstoupit v platnost až po jeho odchodu z funkce starosty, což znojemští radní přirozeně věděli, a také proto, že městská pokladna přispívala, alespoň zatím na každého německého žáka téměř trojnásobnou částkou jako na

---

²⁷⁴ V nezávislém hospodářsko-politickém týdeníku Znojemská obec byl 25. října 1935 uveřejněn článek s názvem „Co budou dělati Němci?“, věnovaný právě kritice starosty a jeho přílišným sympatiím k německému obyvatelstvu. V článku se doslova píše: *„Mluvíte-li dnes s Němci, říkají v podstatě toto: „Nejsme pro vládního komisaře, protože jsme demokraty a vládní komisař představuje režim nedemokratický. Vládní komisař by nás připravil o získané výhody. Vládní komisař, a co přijde po něm, je něco neznámého, z čeho musíme mít strach. Dr. Maresche známe, on nám neublíží. Považujeme jej více za našeho člověka. Nevíme, jakého je původu po otci, ale českého rozhodně ne. Německy studoval, německy se vyjadřuje lépe než česky. V zájmu německví jest, držet Dr. Maresche.“*

²⁷⁵ **ZNOJEMSKO**, 3. prosince 1921, s. 2.

žáka českého (308 a 112 Kč), zástupci německých politických stran se skutečně až do 3. května 1922 žádného zasedání nezúčastnili.²⁷⁶

To, že se zástupci DNP a DNSAP neúčastnili schůzí městské rady a obecního zastupitelstva však v žádném případě neznamenal stagnaci jejich činnosti. Právě naopak, v druhé polovině roku proběhla ve Znojmě a v jeho nejbližším okolí celá řada veřejných shromáždění, na kterých vystupovali představitelé obou stran s velmi kritickými projevy vůči Československé republice. Ze všech těchto protestních akcí bych rád uvedl alespoň tři „nejostřejší“. První z nich se uskutečnila 9. května 1921 v Německém domě a hlavní projev přednesl Othmar Kallina,²⁷⁷ druhá se konala 27. června tamtéž a s hlavním projevem měl vystoupit Rudolf Jung²⁷⁸ a ta třetí proběhla 16. října ve Vranově v hotelu Thaya, kde tentokrát poslanec Jung opravdu vystoupil, společně s Bornemannem a Kratschmannem.²⁷⁹

Teprve v roce 1922 se oboustranný radikální nacionalismus poněkud uklidnil a zástupci obou etnik se začali určitým způsobem vzájemně respektovat, jak dokládá například nerušený průběh legionářského sjezdu, průvod BdL městem,

---

²⁷⁶ **ZNOJEMSKO**, 6. května 1922, s. 4.

²⁷⁷ Othmar Kallina hned v úvodu svého projevu konstatoval, že: „*Účelem shromáždění je sjednotit všechny bratry německého kmene, zvláště zde, v tzv. svobodné republice, ustavené díky francouzským bodákům.*“ „*Nicméně*“, pokračoval, „*žádné poměry nejsou věčné a hodina osvobození nastane i německým národům.*“ Kromě toho mluvil Kallina také o českém militarismu, který je způsoben tím, že Československá republika má všude nepřátele, a proto nemůže nikdy odzbrojit. Viz **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 39, číslo jednací 10 886/21.**

²⁷⁸ Místo Rudolfa Junga nakonec promluvil poslanec Patzel, což pravděpodobně zklamalo více než sto českých železničářů, kteří na Junga v Německém domě čekali a kteří chtěli zabránit jeho projevu. Hlavní myšlenkou Patzelova projevu byla výzva k nutné jednotě (zde byla připomenuta doba Thunova a Badeniho, kdy byl německý lid skutečně jednotný). Kromě toho varoval všechny shromážděné před sobectvím a zdůraznil, že soukromé zájmy nesmí být nikdy upřednostňovány před zájmy státními. Viz **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 39, číslo jednací 10 225/21.**

župní sjezd příslušníků Turnverein a v neposlední řadě také jednomyslné schválení obecního rozpočtu na rok 1924.

3.2.4. OBECNÍ VOLBY 1924

28. září 1924 se, za poměrně vysoké účasti (z 13 346 oprávněných voličů využilo své volební právo 12 686 občanů), ve Znojmě uskutečnily druhé volby do obecního zastupitelstva. Voliči měli možnost vyjádřit své sympatie celkem 22 politickým subjektům, z nichž dva, a sice KSČ a Neodvislá mezinárodní volební skupina práce a pořádku, měly společnou kandidátní listinu.²⁸⁰

Stejně jako v případě předchozích obecních voleb, tak i nyní věnovaly jednotlivé subjekty značnou pozornost předvolební kampani. V té už, na rozdíl od roku 1920, nešlo o pročeské, respektive o proněmecké referendum, nýbrž o zcela prozaickou snahu získat co možná největší počet hlasů a tedy i podíl na moci ve městě. Leitmotivem předvolebních schůzí všech stran bylo zdůrazňování vlastních úspěchů v uplynulých čtyřech letech a současně také zdůrazňování neúspěchů všech politických oponentů.

V rámci německého politického spektra vyvíjeli největší aktivitu nacionálové a hakenkrajcleři,²⁸¹ kteří se, za intenzivní podpory svých poslanců, prezentovali jako jediní ochránci německých zájmů, ať už v oblasti politické, hospodářské nebo kulturní.

---

²⁷⁹ Průběh vranovského shromáždění je z hlediska hlavního projevu prakticky identický se shromážděním z 27. června, snad jen s tou změnou, že poslanec Jung mluvil více než devadesát minut. Viz **MZA BRNO, fond B 40, karton číslo 43, číslo jednací 15 696/21.**

²⁸⁰ KSČ delegovala do obecních voleb 28 českých a 2 německé kandidáty, Neodvislá mezinárodní volební skupina práce a pořádku měla k dispozici 19 Čechů a 9 Němců. **SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.**

²⁸¹ Viz textová příloha číslo 38.

Ačkoliv byla z podnětu DNP a DNSAP svolána celá řada předvolebních shromáždění, osobně se domnívám, že pro dokreslení kampaně plně dostačuje popis průběhu pouze jednoho z nich. Až na výjimky, jakou byla účast některého z poslanců (například Rudolf Jung byl hlavním řečníkem na předvolební schůzi 25. září) totiž vystupovali stejní řečníci s velmi podobnými projevy.

Jedna z takovýchto schůzí proběhla 23. září v Německém domě, který byl, jak s radostí konstatoval autor článku ve Znaimer Tagblatt, již v odpoledních hodinách zaplněn do posledního místečka. Předsedající Leo Mauer, jeden z nejvýznamnějších znojemských nacionálů, pozdravil všechny přítomné a předal slovo Rudolfu Prinzovi, který věnoval pozornost především vztahu mezi DNP a ostatními německými stranami a jenž také zhodnotil činnost členů DNP v obecním zastupitelstvu. Po Rudolfu Prinzovi přednesla svůj projev o postavení a úloze žen v současné společnosti Marie Stettner. Třetí z řečníků, Eugen Neumann, vystupoval poprvé, a proto mluvil především o sobě, respektive o tom, co by chtěl jako člen obecního zastupitelstva prosazovat. Relativně smířlivě, připomenutím krize na radnici a následné německé rezistence, začal poslední řečník - starostův náměstek Franz Fritz. Když však začal s hodnocením jednotlivých německých radních, začala se počáteční smířlivost vytrácet a definitivně se vytratila, jakmile zmínil průběh předchozích obecních voleb, které označil za zmanipulované a sčítání lidu, které označil „*za obrovský český podvod.*“²⁸²

---

²⁸² ZNAIMER TAGBLATT, 24. září 1924, s. 2.

Výsledky obecních voleb ve Znojmě - 28. září 1924 ²⁸³			
Politická strana	kandidátů	hlasů	mandátů
ČSSD	63	3 062	11
DNP	42	1 769	6
ČSNS	63	1 506	5
ČND	36	982	3
ČSL	42	843	3
DCV	18	798	3
Živnostníci	63	732	2
DSDAP	17	459	2
DNSAP	16	444	2
Neodvislá mezinárodní volební skupina práce a pořádku	19	402	1
KSC	30	357	1
Jüdische Wählergruppe	3	355	1
Agrárníci	14	344	1
DdFP a DGP	15	311	1
Deutsche Voks- und Wirtschaftspartei	16	170	0
BdL	4	127	0
Strana staropenzistů	1	12	0
Národní sjednocení	2	5	0
Strana majitelů domů	1	3	0
Skupina hospodářského pokroku	3	2	0
Česká konzervativní strana	2	2	0

Starostou se, na základě uvedených volebních výsledků, stal opět Josef Mareš, ve funkci jeho prvního náměstka byl potvrzen Franz Fritz a druhým náměstkem zůstal Josef Koliáš. Bezprostředně po volbách bylo ustaveno obecní zastupitelstvo²⁸⁴ a jakmile byli potvrzeni nejvyšší představitelé města, mohli být, 15. dubna následujícího roku (1925), zvoleni také členové městské rady.²⁸⁵

Obecní volby potvrdily určité změny znojemského politického spektra. Zatímco mezi českými stranami, které obdržely 7 494 hlasy, si své dominantní postavení zachovávali sociální demokraté, následovaní národními socialisty, mezi

²⁸³ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5 .

²⁸⁴ Viz textová příloha číslo 39.

²⁸⁵ Viz textová příloha číslo 40.

německými stranami, které získaly 4 078 hlasů, došlo k výrazným změnám. V důsledku nepřilíš citlivého postupu českých stran vůči německému etniku v uplynulém volebním období totiž posílily svůj vliv obě negativistické strany. Díky tomu, že svá předvolební vystoupení věnovaly právě hospodářské a kulturní problematice (snižování počtu německých škol a jejich zavírání), podařilo se jim získat i hlasy těch voličů, kteří byli tradičními stoupenci jiných politických stran (BdL, DCV a také DSDAP - pozn.aut.).

3.2.5. VOLEBNÍ ROK 1925

Ačkoliv byly volby do obou komor Národního shromáždění vyhlášeny až na druhou polovinu listopadu roku 1925, jednotlivé politické strany neponechaly nic náhodě a předvolební kampaň vedly v průběhu celého roku. Dokonce je možné konstatovat, pochopitelně s určitou nadsázkou, že předvolební vystoupení, jež se v uplynulém roce týkala komunální politiky, prostě pokračovala, pouze s určitými obměnami v rétorice a ve složení kandidátních listin.

Kampaň DNP byla založena na zdůrazňování práva na sebeurčení. V okamžiku, kdy bude Němcům toto právo zajištěno, bude možné usilovat nejenom o zrušení jazykového zákona, ale také o změnu volebního systému, jenž zatím zcela prokazatelně zvýhodňuje české strany. Kromě toho se v jednotlivých předvolebních provoláních opakují také výzvy k jednotě a ke společnému postupu (*„Ein Erfolg kann aber nur durch Zusammenfassung aller Kräfte unter einheitlicher Führung und mit einem einheitlichen Ziele erreicht werden“*).²⁸⁶ Ze znojenských nacionalů byli na kandidátní listině do poslanecké sněmovny: 1. Leo Mauer,

---

²⁸⁶ ZNAIMER WOCHENBLATT: 7. listopadu 1925, s. 2.

4. Marie Stettner, 6. Franz Fritz a na kandidátní listině do senátu: 4. Karl Broudre a 10. Anton Franzke.²⁸⁷

DNSAP vedla svoji kampaň pod heslem „Nacionalismus - záchrana německého národa“ a jako hlavní body svého programu uváděla svobodu, a sociální spravedlnost. Hlavním kandidátem pro volbu do poslanecké sněmovny byl Hans Kratschmann a pro volbu do senátu Rudolf Sobotka.²⁸⁸

Na předvolebním letáku DNSAP je zajímavé také upozornění na skutečnost, že kandidátní listina sice nebyla z úsporných důvodů v okresech s německou menšinou rozšiřována, ale že členové strany, eventuálně příznivci národně socialistického hnutí si ji mají možnost vyzvednout na stranickém sekretariátu.²⁸⁹

---

²⁸⁷ **ZNAIMER WOCHENBLATT**: 7. listopadu 1925, s. 2.

²⁸⁸ **ZNAIMER WOCHENBLATT**: 7. listopadu 1925, s. 2.

Oprávnění voliči znojemského politického okresu hlasovali takto:

Volby do poslanecké sněmovny 15. listopadu 1925 v politickém okrese Znojmo ²⁹⁰				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Práškovci	40	67	26	14
ČSSD	2 020	1 350	268	367
DNP	1 868	429	469	217
Živnostníci	787	429	17	20
DSDAP	626	628	1 259	270
DCV	971	2 990	4 747	286
Neodvislá volební skupina práce a pořádku	303	119	66	20
Kaderka	10	25	6	2
KSČ	836	1 471	902	35
DNSAP	501	322	504	21
ČND	577	140	17	58
ČSNS	1 205	714	184	284
Agrárníci	182	2 392	57	223
Bund der christlichen Landwirte	48	333	157	233
ČSL	885	2 610	62	272
BdL	306	7 497	3 877	2 652
Jüdische Wahlgruppe	377	87	56	91
Celkem	11 545	21 553	12 672	5 065

Zatímco nacionálové skončili v celkovém součtu ve městě na druhém místě (mezi německými stranami byli samozřejmě první), hakenkrajcleři skončili až desátí a v rámci německého politického spektra čtvrtí.

²⁸⁹ ZNAIMER WOCHENBLATT: 7. listopadu 1925, s. 2.

²⁹⁰ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

Volby do senátu 15. listopadu 1925 v politickém okrese Znojmo ²⁹¹				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Práškovci	35	94	23	13
ČSSD	1 571	1 147	123	301
DNP	1 438	281	355	183
Živnostníci	651	381	14	21
DSDAP	584	525	1 144	250
DCV	1 018	2 886	3 959	368
Neodvislá volební skupina práce a pořádku	254	116	58	25
KSČ	626	1 176	672	29
DNSAP	569	262	460	32
ČND	537	133	17	46
ČSNS	1 054	658	61	263
Agrárníci	115	2 127	49	189
ČSL	774	2 320	60	264
BdL	310	6 494	2 427	3 552
Celkem	9 536	18 600	10 747	4 411

V senátních volbách (myšleno ve Znojmě) skončila DNP opět na druhém místě a DNSAP se „posunula“ na místo deváté. Jak však vyplývá z obou tabulek, tak v rámci celého politického okresu nebyla ani jedna z negativistických stran natolik úspěšná, aby dokázala ohrožit dominantní postavení BdL a DCV, které ve volbách do poslanecké sněmovny získaly 22 049 hlasů z 39 290 a ve volbách do senátu 19 686 hlasů z 33 758 německých hlasů.

3.2.5.1. VOLBY DO OKRESNÍHO A DO ZEMSKÉHO ZASTUPITELSTVA

2. prosince roku 1928 se ve Znojmě uskutečnily první volby do okresního a do zemského zastupitelstva. O sympatie voličů se ve volbách do okresního zastupitelstva ucházelo šest německých stran, šest českých a KSČ s mezinárodní kandidátní listinou. Jak byly jednotlivé strany ve svém snažení úspěšné či neúspěšné, dokládá následující tabulka:

²⁹¹ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

Volby do okresního zastupitelstva 2. prosince 1928 v politickém okrese Znojmo ²⁹²					
Politická strana	kandidátů	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Sudetendeutscher Landbund	20	358	4 351	2 141	651
Agrárníci	20	172	2 441	241	312
DGP	18	857	386	722	475
DCV	19	705	2 932	3 735	234
KSČ	10	666	1 284	804	111
ČND	10	563	233	57	86
BdL	20	108	2 750	1 819	1 698
Živnostníci	18	633	430	65	31
DNP²⁹³	20	1 366	258	355	134
ČSSD	20	2 115	1 203	258	223
DSDAP²⁹⁴	15	790	824	1 485	290
ČSNS	20	1 248	713	200	317
ČSL	16	747	2 410	67	175

Prvních voleb do okresního zastupitelstva se v politickém okrese Znojmo zúčastnilo 52 439 oprávněných voličů. Následující přehled ukazuje poměr mezi odevzdanými hlasy a platnými hlasy a kromě toho také poměr mezi hlasy ve prospěch českých a německých politických stran:

Přehled odevzdaných hlasů ve volbách do okresního zastupitelstva 2. prosince 1928 v politickém okrese Znojmo ²⁹⁵				
	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Odevzdané hlasy	11 628	22 239	13 375	5 197
Platné hlasy	10 328	20 215	11 949	4 737
České hlasy	6 144	8 714	1 692	1 255
Německé hlasy	4 184	11 501	10 257	3 482

Přestože DNP získala ve Znojmě 32, 67 procent hlasů, v celém okrese to bylo pouze 4,74 procenta, z čehož vyplývalo, že ve dvacetičlenném okresním zastupitelstvu bude moci její zájmy hájit pouze jediný člen.²⁹⁶

²⁹² **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/4-6.

²⁹³ Kandidátní listina viz textová příloha číslo 41.

²⁹⁴ Kandidátní listina viz textová příloha číslo 42.

²⁹⁵ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

3.2.5.2. VOLBY DO ZEMSKÉHO ZASTUPITELSTVA

Ve stejný den, tzn. 2. prosince 1928, proběhly v politickém okrese Znojmo také volby do zemského zastupitelstva, ve kterých zastupovalo zájmy českých voličů 7 stran, zájmy německých voličů pak 6 samostatných stran a koaliční uskupení Deutscher Volksverband (DNP, Deutschsoziale Partei, Sudetendeutscher Landbund, Alldeutsche Volkspartei a Völkischer Mittelstand)²⁹⁷ a kromě toho také dvě strany s mezinárodní kandidátní listinou (KSČ a Polské a židovské strany), celkem tedy 16 politických stran. V prvních volbách do zemského zastupitelstva hlasovali oprávnění voliči takto:

Volby do zemského zastupitelstva 2. prosince 1928 v politickém okrese Znojmo ²⁹⁸					
Politická strana	Kandidátů	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
DCV	21	666	3 277	4 110	243
Domkáři	4	19	97	20	16
ČND	40	546	175	28	46
DGP	19	853	599	939	454
ČSSD	39	2 175	1 262	286	223
BdL	23	128	2 824	1 708	1 724
DAWG	39	316	152	180	160
DSDAP	19	756	824	1 488	251
Agráři	40	188	2 287	247	326
Polské a židovské strany	12	364	92	35	76
KSČ	36	562	1 184	746	95
ČSL	40	725	2 456	65	157
Živnostníci	38	607	425	17	24
ČSNS	40	1 181	685	205	311
Deutscher Volksverband	40	986	3 763	1 500	623
DNSAP	36	423	139	438	30

²⁹⁶ Viz textová příloha číslo 43.

²⁹⁷ Kandidátní listina viz textová příloha číslo 44.

²⁹⁸ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/4-6.

Ve volbách do zemského zastupitelstva získaly negativistické německé strany 7 902 hlasy z 29 527 německých hlasů, tzn. 26,74 procenta a v celkovém přepočtu pak 16,64 procenta. Poměr mezi českými a německými hlasy ve Znojmě a v jednotlivých soudních okresech je opět zřejmý z následujícího přehledu:

Přehled odevzdaných hlasů ve volbách do zemského zastupitelstva 2. prosince 1928 v politickém okrese Znojmo ²⁹⁹				
	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Odevzdané hlasy	11 838	22 278	13 410	5 214
Platné hlasy	10 495	20 241	12 012	4 759
České hlasy	6 637	8663	1 649	1 274
Německé hlasy	4 128	11 578	10 363	3 485

3.2.6. VOLEBNÍ ROK 1929

V roce 1929 měli voliči opět možnost rozhodnout o tom, jaké politické strany budou reprezentovat jejich zájmy a to nejenom na úrovni obcí, ale také na úrovni celostátní. Není se tedy co divit, že tiskové orgány jednotlivých stran věnovaly blížícím se volbám značnou pozornost. 2. března byl v Znaimer Wochenblatt z podnětu německých nesocialistických stran uveřejněn na první straně článek s názvem „Zum Trauertag der Sudetendeutschen!“, v němž byla připomenuta tragická událost ze 4. března roku 1919 a ve kterém bylo zdůrazněno, že je občanskou povinností každého znojmského Němce zúčastnit se pietní akce, jež se koná 3. března dopoledne v přednáškovém sále Německého domu. Ze vzpomínkové akce se ovšem velmi rychle stalo předvolební shromáždění, na kterém zástupci všech nesocialistických stran vyzývali k jednotě a ke společnému postupu.

²⁹⁹ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

3.2.6.1. OBECNÍ VOLBY

Stejně jako v případě prvních obecních voleb, tak ani tentokrát nevsázeli němečtí politikové na klasickou konfrontaci samostatných politických subjektů, nýbrž na již osvědčenou variantu jednotné kandidátní listiny, sdružující nesocialistické strany.³⁰⁰

Bylo by pravděpodobně zbytečné věnovat pozornost jednotlivým předvolebním shromážděním, neboť všechna byla založena na jednoduchém principu zdůrazňování společného postupu proti českému národnostnímu útlaku. Hlavní myšlenky předvolebních projevů asi nejlépe vystihuje leták, přetištěný na titulní straně *Znaimer Wochenblatt* 23. března.³⁰¹

Kolik voličů vyjádřilo své sympatie s českými, německými, eventuálně s tzv. mezinárodními stranami, je zřejmé z uvedeného přehledu:

Poměr hlasů v obecních volbách 7. prosince 1929 ³⁰²	
Oprávněných voličů	13 332
Odevzdaných hlasů	12 269
České strany	7 039
Německé strany	4 542
Jüdische Wählergruppe	346
KSČ	342

³⁰⁰ Deutsche Einheitsliste zahrnovala BdL, DCV, DNSAP, DNP, DGP, Sudetendeutscher Landbund a Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft (dále pouze DAWG). Kandidátní listina viz textová příloha číslo 45.

³⁰¹ Viz textová přílohy číslo 46.

³⁰² **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

Jednotlivé politické subjekty pak v obecních volbách dopadly následovně:

Volby do obecního zastupitelstva - 7. dubna 1929 ³⁰³			
Politická strana	kandidátů	hlasů	mandátů
Deutsche Einheitsliste	63	3 208	12
ČSSD	63	3 076	11
ČSNS	63	1 256	4
DSDAP	63	916	3
Živnostníci	63	709	2
ČSL	20	691	2
ČND	24	572	2
Christlich deutsche Wählergruppe	19	418	1
Jüdische Wählergruppe	3	346	1
KSC	14	342	1
Československá strana státních a veřejných zaměstnanců	22	294	1
Agrárníci	12	276	1
Národní strana práce a nepolitických sdružení	16	165	1

Jednotná kandidátní listina se tedy opět osvědčila. V rámci německého politického spektra pro ni hlasovalo více než 70 procent voličů a v novém obecním zastupitelstvu získala 12 mandátů ze 42.³⁰⁴ Srovnáme-li počet odevzdaných hlasů v roce 1924 a v roce 1929, zjistíme, že zatímco české strany ztratily v těchto obecních volbách 455 hlasů, německé strany naopak 464 hlasů získaly.

Starostou byl opět zvolen Josef Mareš, jeho prvním náměstkem Franz Fritz a druhým náměstkem František Vrána, kandidující za živnostníky. V okamžiku, kdy byly potvrzeny volební výsledky a pochopitelně také volba nejvyšších představitelů města, mohla být 7. května zvolena také městská rada.³⁰⁵

³⁰³ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

³⁰⁴ Viz textová příloha číslo 47.

³⁰⁵ Viz textová příloha číslo 48.

3.2.6.2. PARLAMENTNÍ VOLBY

Označení volební rok je zcela namístě, neboť kromě obecních voleb proběhly také volby do obou komor Národního shromáždění. Je zcela přirozené, že veškeré politické subjekty věnovaly blížícím se volbám patřičnou pozornost, což se projevilo nejenom na velkém množství předvolebních mítinků, ale také na propagačních článcích v obou německých listech.

Lze konstatovat, že předvolební rétorika se prakticky nezměnila. Zatímco negativistické strany zdůrazňovaly veškerá příkoří, jímž bylo německé etnikum vystaveno, strany pozitivistické, jež můžeme označit také jako strany realistické, vyzývaly své voliče k určité spolupráci s Čechy, přirozeně při zachování národní identity. Negativistické strany tak musely v předvolební kampani konkurovat nejenom stranám českým, ale také stranám německým, jež zvolily pragmatický přístup k politickému dění.

Voleb do poslanecké sněmovny se v politickém okrese Znojmo zúčastnilo celkem 13 politických subjektů – 6 českých, 5 německých a 2 mezinárodní (KSČ s šesti českými a třemi německými kandidáty a Polské a židovské strany se sedmi kandidáty). Zatímco všechny české strany vstupovaly do voleb samostatně, tak německé strany utvořily dvě koaliční uskupení – Deutsche Wahlgemeinschaft der deutschen Parteien des Bundes der Landwirte und des ländlichen Gewerbes, der deutschen Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft und karpathendeutsche Partei (BdL, DAWG a KDP) a Deutsche christlichsoziale Volkspartei und deutsche Gewerbeartei, Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes (DCV a DGP).

Na kandidátních listinách negativistických stran můžeme nalézt pouze dva znojenské kandidáty - v případě DNP je to s číslem 2 Marie Stettner a v případě DNSAP Hans Kratschmann s číslem 3.³⁰⁶

Volby do poslanecké sněmovny 27. října 1929 v politickém okrese Znojmo ³⁰⁷				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
KSČ	452	1 184	590	83
Deutsche Wahlgemeinschaft	590	4 191	2 436	1 675
DSDAP	1 130	1 116	2 131	291
Polské a židovské strany	310	38	24	67
DNP	1 000	3 562	1 214	975
ČSNS	1 273	811	209	311
ČSSD	3 207	1 851	348	317
ČND	457	173	23	37
ČSL	792	2 515	44	199
Agrárníci	281	2 437	273	329
Živnostníci	706	566	29	49
DCV + DGP	1 390	3 526	5 293	749
DNSAP	448	220	600	36

Z 12 036 platných hlasů bylo 6 716 odevzdáno ve prospěch českých stran, 4 558 ve prospěch stran německých a pro strany mezinárodní hlasovalo 762 voličů. Pokud jde o negativistické strany, byli nacionálové opět úspěšnější než DNSAP, neboť ve městě skončili mezi německými stranami na třetím a v celkovém pořadí pak na pátém místě, zatímco hakenkrajcleři obsadili v rámci německého politického spektra páté, tzn. poslední, a celkově pak jedenácté místo.

Také v senátních volbách se o přízeň voličů ucházelo 13 politických subjektů. České strany měly, stejně jako strany německé, stejné zastoupení jako ve volbách do poslanecké sněmovny, ale z mezinárodních stran zůstala pouze KSČ (ze 17

³⁰⁶ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

³⁰⁷ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

kandidátů byl jeden kandidát německý), neboť Polské a židovské strany nahradila Hlinkova slovenská ľudová strana.

Negativistické strany opět delegovaly i znojemské kandidáty - v případě DNP to byl s číslem 5 JUDr. Franz Fritz a s číslem 13 Hugo Tima a v případě DNSAP to byl ing. Rudolf Tochatschek s číslem 3.³⁰⁸

Účast voličů (míněno ve městě Znojmě) byla v případě senátních voleb nižší. 11 772 oprávněných voličů odevzdalo 10 526 platných hlasů, přičemž české strany jich získaly 5 851, německé strany 4 280 a pro komunisty hlasovalo 395 znojemských občanů.

Výsledky hlasování pak vypadaly následovně:

Volby do senátu 27. října 1929 v politickém okrese Znojmo ³⁰⁹				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
KSČ	395	968	469	78
Deutsche Wahlgemeinschaft	628	3 728	2 056	1 572
DSDAP	1 049	1 060	1 896	281
DNP	881	2 722	925	740
ČSNS	1 267	749	192	296
ČSSD	2 563	1 537	305	273
ČND	441	173	18	29
ČSL	707	2 231	46	178
Agrárníci	232	2 160	236	294
Živnostníci	612	505	24	43
DCV + DGP	1 336	3 280	4 734	733
HSL'S	29	35	18	6
DNSAP	386	214	497	33

Ani v senátních volbách nedošlo k nějakému zásadnímu přesunu sil ve prospěch negativistických stran. Nacionálové skončili mezi německými stranami ve městě na třetím a v celkovém součtu pak na pátém místě, hakenkrajceři byli

³⁰⁸ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

v rámci německého politického spektra opět nejslabší stranou a v celkovém součtu skončili na místě jedenáctém.

Poměr sil mezi státopornými a státopornými stranami nejlépe vystihuje následující přehled:

Srovnání sil státoporných a negativistických stran ve volbách do NS 27. října 1929					
Volby do poslanecké sněmovny			Volby do senátu		
	Znojmo	S. o. Znojmo		Znojmo	S. o. Znojmo
Státoporné strany	68,24	74,46	Státoporné strany	70,40	77,68
DNP	21,93	21,41	DNP	20,58	18,38
DNSAP	9,83	4,13	DNSAP	9,02	3,94

Z předchozí tabulky je zřejmé, že státoporné strany, profilující se na stavovském, eventuálně na ideovém základě, měly jak ve městě samém, tak i v politickém okrese неотřesitelnou většinu. A právě jejich dominantní postavení zajišťovalo alespoň částečné česko-německé smíření, přesněji řečeno udržení česko-německých vztahů na přijatelné úrovni.

Zdánlivě неотřesitelná pozice státoporných stran, těžících z osvědčeného důrazu na hospodářské zájmy německého etnika však na počátku třicátých let doznala určitých změn. Poslanci negativistických stran totiž ve svých projevech, věnovaných politické situaci a postavení Němců v Československé republice, stále častěji upozorňovali na to, že zástupci státoporných stran nedosáhli v národní otázce žádných výrazných úspěchů.

---

³⁰⁹ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

V tomto duchu mluvil například Franz Fritz na valné hromadě DNP, uskutečněné 18. dubna 1931, Rudolf Jung na schůzi DNSAP, uskutečněné 3. listopadu téhož roku a 22. listopadu opět Franz Fritz na schůzi DNP.

Nová linie negativistických stran, založená na získání voličů aktivistických stran, pak byla přesně formulována v polovině roku 1932, přesněji řečeno na krajském sjezdu DNSAP, který se uskutečnil 11. – 12. června ve Znojmě za účasti více než třiceti místních stranických skupin. Rudolf Jung, Oskar Judex a Rudolf Tochatschek mluvili zejména o tom, že je nutné sjednocení všech sudetských Němců, neboť pouze jednotný postup, neomezovaný ideologickými a stavovskými „předsudky“, může vést k úspěchu.³¹⁰

4. ZNOJMO V LETECH 1933 - 1938

4.1. ČESKOSLOVENSKO VE 30. LETECH

Vnitropolitický vývoj

Sociální radikalizace, vyvolaná celosvětovou hospodářskou krizí, byla provázena také radikalizací nacionalistickou. Již v polovině ledna roku 1933 se Národní obec fašistická, v jejímž čele stál bývalý generál československých legií v Rusku Radola Gajda, pokusila o puč útokem na kasárna v Brně-Židenicích. Přestože byl tento puč bez sebemenších problémů potlačen, začaly se v řadách vládních stran stále častěji ozývat hlasy, požadující vládu silné ruky, tzn. nastolení autoritativní demokracie (nejvíce ovládly tyto názory Národní ligu, kterou vedl Jiří Stříbrný, jeden z „mužů 28. října“). K nepokojům docházelo také na Slovensku,

kde Hlinkova slovenská ľudová strana využila oslavy založení prvního křesťanského kostela knížetem Pribinou (v srpnu 1933) k propagaci slovenských autonomistických požadavků.

Proti stávajícímu systému se ovšem neohrazovali jenom čeští a slovenští, ale také němečtí politikové. Důsledkem jejich mnohdy demagogických vystoupení³¹¹ byl odklon stále větší části německého obyvatelstva od aktivistických stran, požadavek autonomie pro německy osídlené oblasti a intenzivně proklamované sympatie s nacistickou ideologií. Československá justice zasáhla proti organizování takovýchto vystoupení a proti šíření nedemokratických názorů nejprve přijetím zákonů „o tisku a mimořádných opatřeních“ (v červenci 1933), které umožňovaly zákazy protistátního tisku a přísnější stíhání protistátní činnosti, dále pak odsouzením členů polovojenských organizací Volkssport a Jungsturm, spjatých s DNSAP (v září 1933)³¹² a nakonec, formou zákona o „zastavování činnosti a rozpouštění politických stran“ (v říjnu téhož roku), i zákazem činnosti sudetoněmeckých nacionalistických stran.³¹³ Obě nacionalistické strany byly ovšem nahrazeny, ještě před oficiálním zákazem, Sudetoněmeckou vlasteneckou frontou (viz předchozí kapitola).

Zmíněný zákon o tisku a mimořádných opatřeních byl použit také proti československým komunistům, kteří v roce 1934 znevážili prezidentskou volbu

---

³¹⁰ **ZNAIMER TAGBALTT**, 15. června 1932, s. 2.

³¹¹ Nacionálové a hakenkrajcleři zdůrazňovali neschopnost československé vlády při řešení hospodářské krize a jejich důsledků a přirozeně také neustálou diskriminaci sudetských Němců.

³¹² 24. září vynesl krajský soud v Brně rozsudky nad funkcionáři Volkssport, neboť byly prokázány jejich styky s NSDAP, směřující proti celistvosti a bezpečnosti Československa. Na základě tohoto rozsudku vydala poslanecká sněmovna 23. února 1933 soudnímu stíhání poslance Junga, Krebse, Kaspera a Schuberta.

³¹³ 26. dubna roku 1935 byl sice zákaz činnosti DNP zrušen, ale k obnovení strany již nedošlo, neboť nacionálové v té době splynuli s henleinovským hnutím.

takovým způsobem, že se její nejvyšší představitelé (Gottwald, Kopecký, Krosnář a Štětka) zachránili před soudním stíháním jenom díky včasnému odchodu do Sovětského svazu.

Parlamentní volby

Hospodářské problémy vedly v první polovině třicátých let také ke změně politického spektra. Národní demokracie, která na protest proti devalvaci koruny opustila v únoru roku 1934 vládní koalici, nevstoupila ani do druhé Malypetrovy vlády a začala se postupně sblížovat s Národní ligou Jiřího Stříbrného a s Národní frontou Františka Mareše, s nimiž uzavřela 27. října dohodu o vytvoření jednotné politické strany. Oficiálně pak byla tato strana ustavena 25. dubna následujícího roku pod názvem Národní sjednocení.³¹⁴

Národní sjednocení ovšem nebylo jediným novým politickým subjektem, ustaveným před parlamentními volbami. Stejně jako se sjednocovala česká pravice, začala se, pod hlavičkou SHF, sjednocovat i pravice německá. K založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty vyzval 1. října 1933 ašský učitel tělocviku Konrád Henlein následujícím provoláním:

„Všem sudetským Němcům! Pokusy sloučit v dnešní době plné hrozných útrap existující sudetoněmecké strany v jeden velký, sevřený politický útvar ztroskotaly...Národ má už dost toho malodušného partajničení. Národ si už nežádá ani nenávisti mezi stranami a národy, nýbrž touží po spravedlivém budování národního společenství překonáním stranického a třídního boje a po mírumilovném soužití národů v tomto státě...Sudetoněmecká vlastenecká fronta

---

³¹⁴ V čele Národního sjednocení stál Karel Kramář.

*usiluje pojmout v sobě všechny Němce v tomto státě, kteří stojí pevně na půdě národního společenství a křesťanského světového názoru... Sudetoněmecká vlastenecká fronta bude vystavěna na stavovském základě, aby umožnila pojmout bez výjimky všechny soukmenovce... Dělníci, občané a rolníci! Semkněte řady! Věnujme veškeré úsilí své vlasti!"*³¹⁵

A zatímco Národní sjednocení v parlamentních volbách 19. května 1935 prakticky propadlo, Sudetoněmecká vlastenecká fronta, přejmenovaná 30. dubna 1935 v Čechách na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei) a na Slovensku na Karpatoněmeckou stranu (Karpatendeutsche Partei) dosáhla jednoznačného vítězství.

Parlamentní volby - 19. května 1935 ³¹⁶			
Politická strana	hlasů	procent	mandátů
Agrární strana	1 176 593	14,3	45
SdP	1 249 530	15,2	44
ČSSD	1 034 774	12,6	38
KSC	849 509	10,3	30
ČSNS	755 880	9,2	28
ČSL	615 877	7,5	22
Autonomistický blok	564 273	6,9	22
Národní sjednocení	456 353	5,6	17
Československá živnostensko-obchodnická strana	448 047	5,4	17
DSDAP	299 942	3,6	11
Országos Keresztényszocialista Párt	291 831	3,5	9
Národní obec fašistická	167 443	2,0	6
DCV	162 781	2,0	6
BdL	142 399	1,7	5

³¹⁵ **Ferdinand SEIBT**: *citované dílo*, s. 302n.

³¹⁶ **KOLEKTIV AUTORŮ**: *Dějiny země Koruny české*, II. díl, Praha 1992, s.172.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že pro SdP hlasovalo i značné množství tradičních voličů vládních německých stran a že se stala nejsilnější politickou stranou vůbec. Pouze systém přidělování poslaneckých mandátů umožnil agrárikům převahu jednoho poslance a tím také právo sestavit novou vládu. Staronovým ministerským předsedou byl jmenován Jan Malypetr, ale svůj úřad zastával pouze do 5. listopadu 1935, kdy byl zbaven funkce předsedy agrární strany³¹⁷ a kdy jej na postu premiéra vystřídal slovenský agrárník Milan Hodža.³¹⁸

Prezidentské volby

14. listopadu oznámil prezident Masaryk, že chce odstoupit³¹⁹ a za svého nástupce doporučil Edvarda Beneše. Proti Benešově kandidatuře se okamžitě postavila agrární strana a 7. prosince navrhla jako svého kandidáta Bohumila Němce.³²⁰ Když se však ukázalo, že pro Beneše budou hlasovat i zástupci HSLŠ, tak byla Němcova kandidatura bezprostředně před volbami stažena.³²¹

18. února 1937 přislíbila československá vláda, že uskuteční tzv. národnostní vyrovnání, podle kterého měla být pohraničním oblastem poskytnuta hospodářská pomoc, zlepšena sociální situace a podle národnostního klíče mělo být upraveno také složení státního aparátu. Rychlý výsledek ale národnostní vyrovnání

---

³¹⁷ Do čela agrární strany byl zvolen Rudolf Beran.

³¹⁸ Milan Hodža stál v čele československé vlády od 5. listopadu 1935 do 22. září 1938, kdy byla jmenována úřednická vláda generála Jana Syrového.

³¹⁹ Masaryk oficiálně abdikoval 14. prosince 1935.

³²⁰ Střetnutí mezi Benešem a Němcem se vyhrtilo do té míry, že 11. prosince nabídl ministerský předseda Milan Hodža dokonce demisi vlády.

³²¹ 18. prosince, kdy prezidentské volby proběhly, získal Edvard Beneš 340 hlasů, Bohumil Němec 24 hlasů a 76 hlasovacích lístků bylo prázdných. Po nástupu Edvarda Beneše do prezidentského úřadu převzal řízení ministerstva zahraničí Hodža, kterého pak 29. února 1936 vystřídal Kamil Krofta.

nepřineslo, neboť jednak probíhalo příliš zdlouhavě a jednak k němu již z německé strany nebyla dostatečná vůle.

Neúspěšně skončila také Hodžova soukromá schůzka s Konrádem Henleinem (16. září 1937), na níž se ministerský předseda pokusil zjistit, zda je možná dohoda s SdP a stejně tak i Hodžův plán pro Podunají, tzn. pokus aktivizovat Malou Dohodu.³²²

Rok 1938

Již prvního ledna roku 1938 se předseda agrární strany Rudolf Beran vyslovil ve stranickém listu Venkov pro vstup SdP a HSL'S do vlády a pro hledání dohody s Německem. Beranova výzva vyvolala velmi ostrou odezvu zejména u československých komunistů, kteří v té době prosazovali „*právo na sebeurčení až do odtržení*“.

Po neúspěchu svého návrhu se Rudolf Beran sešel v únoru s německým vyslancem Eisenlohem a navrhnul mu způsob likvidace německo-československého napětí a možné sblížení Československé republiky s Německem. Nicméně ani tato Beranova aktivita neskončila úspěšně, neboť německá politika již deklarovala svůj cíl chránit německého obyvatelstvo žijící v Rakousku a v Československu.³²³

Po anšlusu Rakouska začala SdP stupňovat svůj tlak na novoaktivistické hnutí, což ve druhé polovině března vedlo ke splynutí BdL, DGP a DCV s SdP.³²⁴

---

³²² Proti aktivizaci Malé Dohody se neohradila pouze Itálie spolu s Německem, ale také ostatní velmoci a kuriózně i její bývalý člen - Jugoslávie.

³²³ Poprvé to oznámil Adolf Hitler na říšském sněmu NSDAP již 20. února a již 13. března, kdy došlo k obsazení Rakouska, bylo zřejmé, že je to vážně míněná informace.

³²⁴ Když byla ve dnech 23. a 24. března rozpuštěna německá agrární strana, tak také křesťanští sociálové ukončili svoji činnost a ministři bývalých aktivistických stran Spina a Zajicek podali demisi. O den později rezignoval po konfliktu se svým stranickým kolegou Jakschem také

28. března pak na setkání v Berlíně vyzval Adolf Hitler Konráda Henleina a Karla Hermanna Franka, aby vedení SdP kladlo československé vládě nepřijatelné požadavky.³²⁵

Na sjezdu SdP v Karlových Varech (24. dubna) vyhlásil Konrád Henlein nejenom autonomisticko-federalistické požadavky své strany³²⁶, ale také požadoval volné hlásání nacistické ideologie.³²⁷ Přestože československá vláda oznámila již 25. dubna do Paříže a do Londýna, že připravuje nový návrh národnostního statutu³²⁸, vyzvaly ji vlády obou zemí zvláštní demarší ze 7. května k hledání dohody s německou menšinou, tzn. prakticky k hledání dohody s SdP.

Po obdržení zpráv o pohybu německých jednotek směrem k československým hranicím a z obavy z možných incidentů při plánovaných obecních volbách se československá vláda rozhodla, že vyhlásí částečnou mobilizaci, tzn., že povolá jeden ročník záložníků a příslušníky technických a speciálních oddílů. Rychlý a vysoce organizovaný průběh částečné mobilizace, stejně jako její mezinárodní ohlas, sice odradily Německé od přímé vojenské akce, nicméně vnitropolitický vývoj příliš nezměnily.

---

sociálnědemokratický ministr Czech. Wenzel Jaksch byl pak na sjezdu německých sociálních demokratů zvolen novým předsedou strany.

³²⁵ O den později konzultoval Konrád Henlein novou taktiku Sudetoněmecké strany s ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentrop a na následném jednání s československým ministerským předsedou se již držel stanovených směrnic.

³²⁶ Karlovarské požadavky byly shrnuty do osmi bodů a za nejdůležitější z nich lze považovat uznání úplné rovnoprávnosti německé národní skupiny s českým národem, vytvoření uzavřeného německého národního území s německou samosprávou a úplnou svobodu přiznání se k německému národu.

³²⁷ Zatímco výše zmíněné požadavky by snad mohly být pro československou vládu akceptovatelné, tak požadavek svobody přiznání se k německému světovému názoru, tzn. svobodné hlásání nacionálního socialismu byl již zcela nepřijatelný.

³²⁸ Rámcový návrh národnostního statutu, jehož hlavními principy byly samospráva a proporcionalita a který měl být zároveň také souborem zákonodárných aktů o všech menšinových opatřeních, schválila československá vláda 13. května 1935.

SdP předložila československé vládě 7. června memorandum se svými požadavky, které bylo v podstatě reprodukcí karlovarských požadavků a současně její zástupci odmítli národnostní statut.³²⁹

Prezident Edvard Beneš se pokusil nalézt pro obě strany přijatelné řešení, a proto se ve dnech 24. a 25. srpna 1938 sešel s poslanci SdP Kundtem a Sebekowským a oznámil jim, že připravil nový plán na řešení sudetoněmecké otázky. Tento tzv. třetí plán byl SdP předán 30. srpna a o tři dny později ho její zástupci odmítli.

5. září tedy vyslovila československá vláda souhlas se čtvrtým plánem, který již prakticky beze zbytku vyhovoval oficiálním požadavkům SdP a o dva dny později jej ministerský předseda předal zástupcům Sudetoněmecké strany. SdP však o čtvrtém plánu také odmítla jednat a následně vyvolal v Ostravě incident, aby měla důvod pro přerušování rozhovorů s vládou.

Vnitropolitická krize kulminovala poslední zářijový týden, kdy odstoupivší Hodžova vláda byla nahrazena úřednickou vládou generála Jana Syrového³³⁰, jež hned následující den vyhlásila všeobecnou mobilizaci.

Československo a Evropa ve třicátých letech

Ministerští předsedové však byli nuceni, řešit kromě zmíněných vnitropolitických problémů také problémy spjaté s celkovou změnou politického uspořádání Evropy, vedoucími k postupnému oslabování mezinárodní pozice Československé republiky. První známkou tohoto oslabení bylo uzavření tzv.

---

³²⁹ Konečná verze národnostního statutu byla projednána 19. července politickými ministry a prezidentem republiky. Tohoto projednávání se zúčastnili i zástupci SdP, kteří znění národnostního statutu předem odmítli.

³³⁰ Generál Jan Syrový zastával úřad ministerského předsedy od 22. září do 4. října 1938 a pak od 4. října do 1. prosince 1938, kdy jej vystřídal Rudolf Beran

locarnských dohod mezi Francií a Německem v říjnu 1925. Locarnské dohody sice garantovaly západní hranice Německa, nicméně Francie, neprosadila podobné garance pro své východní spojence, tzn. pro Polsko a pro Československo. Německo a Francie sice s oběma zeměmi uzavřely arbitrážní smlouvy, nicméně ty nebyly do locarnských dohod zahrnuty a nezajišťovaly tedy neměnitelnost východních německých hranic.³³¹

Do systému mezinárodních vztahů se však velmi brzy promítly důsledky celosvětové hospodářské krize - narůstaly ekonomické problémy Malé Dohody, Československá republika nedokázala absorbovat agrární produkty svých balkánských spojenců, kde získávalo hospodářský a politický vliv Německo apod.

Další známkou oslabení československé pozice v rámci evropské politiky pak byl rozpad systému kolektivní bezpečnosti. Již v roce 1933 vystoupilo Německo ze Společnosti národů a opustilo odzbrojovací konferenci, fašistická Itálie posilovala své pozice v sousedním Rakousku a Maďarsku a od poloviny třicátých let také v Jugoslávii.

Již zmíněné podepsání locarnských dohod bylo pouze první ze změn, jimiž ve dvacátých a třicátých letech prošel francouzský spojenecký systém. Když totiž došlo k obsazení Sárska a když byla v Německu obnovena všeobecná branná povinnost, uzavřela Francie spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem a obdobnou, na ni vázanou, smlouvu, kterou však odmítli akceptovat malodohodoví spojenci, uzavřelo také Československo. Francie tak sice získala v evropském prostoru dalšího spojence, nicméně Velká Británie, zatím

---

³³¹ Za jediné pozitivum locarnských dohod lze považovat snad jen následné začlenění Německa do Společnosti národů, což spolu se začínající érou hospodářské prosperity mohlo vzbuzovat naděje na posílení tendencí k mírovému a kolektivnímu řešení mezinárodních konfliktů.

nejvýznamnější z francouzských spojenců, již byla, vzhledem k prosazované politice appeasementu zainteresovaná nacistickou diplomacií na mezinárodním řešení sudetoněmecké otázky.

Britské politice appeasementu se ve druhé polovině třicátých let, z obavy před vtažením do války kvůli spojenecké smlouvě s Československem, o jejíž sporné hodnotě se v srpnu roku 1938 vyjádřil francouzský ministr zahraničních věcí Bonnet, podřídila i Francie. V průběhu tzv. Runcimanovy mise³³² odmítla SdP třetí a čtvrtý plán Edvarda Beneše na řešení sudetoněmecké otázky a po Hitlerově projevu na sjezdu NSDAP v Norimberku (12. září 1938) se v pohraničních oblastech dokonce pokusila o převrat. Jakmile byl tento pokus československou vládou rezolutně potlačen,³³³ odešli představitelé SdP do Německa, kde iniciovali vytvoření dobrovolnických oddílů, tzv. Sudetendeutsches Freikorps.

Mnichovská konference

15. září roku 1938 byla v Berchtesgadenu zahájena jednání mezi Adolfem Hitlerem a Nevillem Chamberlainem. Hlavním a v podstatě také jediným bodem těchto jednání byly územní nároky nacistického Německa. Obě strany se bez větších potíží shodly na tom, že Československá republika musí rezignovat na všechna pohraniční území, na kterých žije více než polovina německého obyvatelstva. Výsledek jednání pak byl československé vládě sdělen 19. září formou nóty. Československý ministerský předseda Milan Hodža poté oznámil

---

³³² Lord Walter Runciman přicestoval do Prahy 3. srpna 1938 jako prostředník mezi sudetskými Němci a československou vládou s cílem posoudit situaci německé minority. Mise skončila 16. září a o den později podal Runciman na zasedání britského vládního výboru pro zahraniční politiku zprávu, vyznívající pro připojení českých pohraničních oblastí k Německu. Písemně pak Runciman vyjádřil tento názor 21. září v dopise britskému ministerskému předsedovi a prezidentovi Československé republiky.

³³³ Pokus o převrat byl potlačen během dvou dnů a krátce nato, 16. září 1938, byla činnost SdP oficiálně zakázána.

západním mocnostem, že československá vláda přijme jejich rozhodnutí pouze v tom případě, bude-li formulováno jako ultimátum. Při jednání o tomto ultimátu (skutečně bylo 21. září doručeno) tak vyšlo najevo, že československá vláda je eventuálně ochotna o odstoupení Sudet jednat, což britský premiér při svých jednáních s Hitlerem v Godesbergu (22. – 23. září) pochopitelně využil.

Při schůzce v Godesbergu pak jednání pokročila o další krok dopředu, neboť již bylo možné upřesnit vymezení nových státních hranic na základě jazykového principu. Jazyková hranice, která měla být do budoucna prohlášena za novou státní hranici, měla být utvořena nikoliv na základě národnosti jednotlivých měst a vesnic, ale celých krajů. Hranice stanovená na základě německého memoranda z 23. září 1938 tak sahala mnohem dál, než hranice požadovaná československými Němci v roce 1918 (viz obrazová příloha číslo 3).

Obyvatelstvu obou národností pak mělo být umožněno, aby se k novým státním hranicím vyjádřilo v plebiscitu a pokud by rozhodnutí obyvatelstva bylo v rozporu s nově stanovenými státními hranicemi, mělo dojít k posunu hraniční čáry. Právo vyjádřit se k této otázce měl sice teoreticky mít každý občan, nicméně v praxi bylo hlasování omezeno pouze na starousedlíky, tzn. na ty, kdo se v obci narodili, nebo zde žili před rokem 1918.³³⁴

Italský premiér Benito Mussolini a americký prezident Franklin Delano Roosevelt pak současně navrhli svolání mezinárodní konference, která by za

---

³³⁴ V praxi ovšem nebyla tato dohoda striktně dodržována, jak o tom svědčí například vývoj v Německých (dnes Miroslavských) Knínících). Německé Knínice byly totiž v rámci prvního sčítání obyvatelstva připojeny k Miroslavi, aby zde mohla být utvořena zdánlivá česká majorita. Přestože tedy v roce 1938 skončilo hlasování jednoznačným vyjádřením pro setrvání v Republice československé, prohlásil tehdejší německý komisař pouze: „*Misslitz bleibt Misslitz*“ a státní hranice se nezměnila.

účasti Itálie, Německa, Francie a Velké Británie vyřešila československý problém. Mnichovská konference byla zahájena 29. září 1938 a ukončena následující den v 6 hodin ráno. 30. září 1938 předal německý chargé d'affaires Hencke text dohody spolu s mapou československému ministru zahraničních věcí Kroftovi, kterého informoval, že zástupci zprostředkujících velmocí, tzn. Francie, Velké Británie a Itálie, si ve 12 hodin přijdou pro odpověď vypracovanou prezidentem republiky a vládou. V rozporu s ústavou prezident Beneš mnichovskou dohodu přijal.

Ještě 30. září zahájila svoji činnost mezinárodní komise, jejímž posláním bylo realizovat závěrečnou dohodu z Mnichova. Jejími členy byli: von Weizsäcker (státní sekretář zahraničního úřadu), Henderson (velvyslanec Velké Británie v Berlíně), Poncet (francouzský velvyslanec v Berlíně), Attolico (italský velvyslanec v Berlíně) a československý vyslanec v Berlíně Dr. Mastný, za kterým postupně přijížděli z Prahy jednotliví poradci.³³⁵

Velké části československého území však byly odtrženy bez této komise už v Mnichovské dohodě stanovením čtyř pásem, která byla postupně obsazována jednotkami německé Wehrmacht. Ostatní území, označované jako území páté, zahrnující celou jižní Moravu a část jižních Čech, mělo být vymezeno na základě Hitlerových požadavků z Godesbergu. Vzhledem k tomu, že pro rok 1918 neexistovala statistická data, měla být využita data z roku 1910, kdy však bylo provedeno sčítání lidu nikoli podle národnosti, nýbrž podle obcovací řeči.³³⁶

---

³³⁵ **Zdeněk ŠÍPEK:** *Mnichovská dohoda a „spory“ o čs. – rakouskou státní hranici*, Sborník pedagogické fakulty Univerzity Karlovy Historie I., Praha 1966, s. 124.

³³⁶ **Zdeněk ŠÍPEK:** *citované dílo*, s. 124n.

4.2. ZNOJMO DO ROKU 1935

Zmíněná výzva Konráda Henleina vedla velmi rychle k zakládání jednotlivých místních organizací Sudetoněmecké vlastenecké fronty, přičemž jako hlavní aktér vystupoval Hans Brosch, ve spolupráci s Karlem Peschakem, Hansem Zukriegelem a Friedrichem Hansenem. 12. května 1934 oznámil Znamer Wochenblatt: *„První Ortsgruppe Sudetoněmecké vlastenecké fronty byla ve Znojmě založena 11. tohoto měsíce!”*³³⁷

Bylo by ovšem příliš zjednodušující, kdybychom se domnívali, že se SHF stala přímou pokračovatelkou obou negativistických stran a že se tedy, kromě názvu, vůbec nic nezměnilo. Do nově utvořené Sudetoněmecké vlastenecké fronty totiž kromě členů bývalé DNP a DNSAP vstupovali také členové Německého tělovýchovného svazu (Deutscher Turnverband - dále pouze DTV) a v neposlední řadě i mnozí členové tzv. pozitivistických stran, spatřující v novém politickém subjektu možné řešení své stávající ekonomické situace.

Politika SdP byla linii nacistického státu podřízena až na konci roku 1937, kdy Henlein sestavil (9. listopadu) „Zprávu pro Vůdce a říšského kancléře o aktuálních otázkách německé politiky v Československé republice“, v níž Hitlera ujišťoval svou loajalitou a vyjadřoval přání, aby se řešení problému sudetoněmecké menšiny v ČSR - připojením sudetoněmeckých oblastí k Německu - ujala Říše. Tato zpráva rovněž obsahovala Henleinovo přihlášení se k nacionálnímu socialismu i jeho konstatování, že z taktických důvodů je nucen své skutečné smýšlení skrývat.

Teprve od tohoto okamžiku byla většina československých Němců reprezentována stranou, která se sice oficiálně hlásila k demokratickému Československu, ve skutečnosti však usilovala o odtržení od republiky. Masový souhlas s oficiální politikou SdP vyplýval z přesvědčení o národnostním útlaku, ještě více ale z hospodářsky a sociálně obtížné situace. Od Henleinovy strany si mnoho Němců slibovalo lepší zastoupení svých menšinových zájmů při jednání s vládou a hospodářské a sociální změny k lepšímu. Na tomto místě je nutné ještě jednou zdůraznit, že nejpozději od roku 1933 byly národnostní otázky přímo propojeny s otázkami sociálními.

V této souvislosti je zajímavá například Sudetendeutsche Volkshilfe (Sudetoněmecká národní výpomoc), vedená v duchu solidárního národního společenství. Od roku 1934 poskytovali sudetští Němci dary jiným sudetským Němcům, obstarávali potraviny, sbírali oblečení, zprostředkovali zdarma dodávky uhlí a dříví a v neposlední řadě pak Sudetendeutsche Volkshilfe zajišťovala i půjčování knih. Stejně jako v Znaimer Tagblatt, tak i v Znaimer Wochenblatt měla SVH pravidelný sloupek, ve kterém informovala o připravovaných akcích. Odhlédneme-li od skutečnosti, že tato forma solidarity sudetské Němce stmelovala, a krizi domněle vyvolané národnostním útlakem tak vzdoroval sjednocený sudetoněmecký živel, iniciátoři celé výpomocné akce, Bund der Deutschen a DTV, si byli prolnutí národnostních a sociálních otázek vědomi a chtěli ho využít pro své účely.

---

³³⁷ Začátkem roku 1935 na jižní Moravě existovalo, v rámci pěti okresních uskupení, více než sto Ortsgruppen.

Přestože se členové aktivistických stran dokázali této politice bránit, prokázaly výsledky parlamentních voleb, že většina sudetských Němců již tyto subjekty nepovažuje za plnohodnotnou alternativu SdP.

4.2.1. VOLEBNÍ ROK 1935

Ačkoliv jsem označení volební rok použil již v souvislosti s rokem 1929, kdy ve Znojmě proběhly kromě voleb obecních také volby do obou komor Národního shromáždění, tak v roce 1935 je toto ještě přesnějš, neboť znojemští občané měli možnost odevzdat své hlasy jak v již zmíněných volbách, tak i ve volbách do okresního a do zemského zastupitelstva.

Je nasnadě, že rok 1935 byl ve Znojmě rokem permanentní předvolební kampaně, probíhající již tradičně formou provolání v tisku, formou letáků a v neposlední řadě také formou veřejných stranických schůzí a propagačních shromáždění.

Jako první zahájila předvolební kampaň SHF³³⁸, jež avizovala ve Znaimer Wochenblatt pořádání slavnostního večera v Schillerově sále Německého domu. Program tohoto slavnostního večera měl být zahájen hudebním vystoupením (Otto Schmrcek a Karla Prebil), dále pak měl na své zážitky zavzpomínat válečný veterán ing. Wurscher a Hans Ingerle měl promluvit o pracovních otázkách. Hlavní projev, týkající se politické situace a volební strategie, měl přednést jihlavský Bezirksleiter Dr. Alfred Kottek.³³⁹

---

³³⁸ 9. ledna se ve Steinbrecherově hostinci na Dolní České uskutečnila schůze Ortsgruppe Znaim der SHF, na které bylo zvoleno nové vedení. Novým Ortsleiterem se stal MUDr. Theodor Jilly, funkci Bezirksleiterra zastával Hans Brosch.

³³⁹ ZNAIMER WOCHENBLATT, 23. ledna 1935, s. 5.

Další veřejná schůze SHF byla v místním tisku avizována na 22. února. Ve slavnostním sále Německého domu měl s hlavním projevem na téma „Náš boj za práva sudetských Němců“ vystoupit ing. Peschka z Chebu, jeden z nejbližších spolupracovníků Konráda Henleina a člen nejužšího stranického vedení a druhým řečníkem byl ve Znojmě známý Landsleiter Roman Skomorowsky.³⁴⁰

O průběhu schůze pak informoval velmi obsáhlý článek s názvem *Massenversammlung der SHF*, uveřejněný 28. února ve *Znaimer Wochenblatt* na straně číslo šest, ve kterém se můžeme dočíst, že již několik hodin před samotným začátkem předvolební schůze byla policie nucena, vzhledem k obrovskému zájmu, uzavřít nejenom samotný Německý dům, ale také veškeré přístupové cesty k němu.³⁴¹ Shromáždění zahájil Ortsleiter Dr. Theodor Jilly výzvou, aby všichni, kdo přišli jakkoli narušovat průběh schůze, opustili slavnostní sál. Poté se slova ujal ing. Peschka, který mluvil nejenom o nutném boji za práva sudetských Němců, ale také o sociální politice SHF. Toto rozšíření Peschkova projevu vycházelo z faktu, že shromáždění nebylo pojato jako klasická předvolební schůze, ale jako ideová konfrontace SHF na straně jedné a komunistů a sociálních demokratů na straně druhé. Po Peschkově projevu tedy dostal slovo zástupce znojemských komunistů Knébl³⁴² a jako další měl vystoupit mluvčí sociálních demokratů Fritz Urbanek. Ten se však ke svému projevu již nedostal, neboť kvůli nepokojům v sále byla schůze předčasně ukončena.

---

³⁴⁰ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 16. února 1935, s. 6.

³⁴¹ Jenom v samotném slavnostním sále se totiž shromáždilo více než 1 500 sympatizantů SHF a několik set dalších bylo v bezprostředním okolí Německého domu.

³⁴² Knéblův projev je v článku hodnocen jako souhrn nicneřikajících frází o úloze proletariátu v moderní společnosti.

Představitelé SHF však neomezovali svoji aktivitu pouze na samotné Znojmo, ale v rámci předvolební kampaně uspořádali celou řadu shromáždění také v okolních obcích.³⁴³ Tak například 18. a 19. dubna vystoupili před 250 účastníky veřejné schůze SHF v Miroslavi Anton Sogl a Karla Bornemann s projevy o hospodářské a politické situaci. Největší pozornost však vzbudil poslanec Dr. Theodor Jilly se svým projevem o historii strany, jejím významu a o nutnosti veřejné činnosti.

Vrcholem předvolební kampaně SHF mělo být vystoupení Konráda Henleina, které bylo s předstihem avizováno v místním německém tisku. Když 27. dubna Konrád Henlein přijel do Znojma, aby vystoupil v Německém domě, tak byl, spolu se svými průvodci napaden stoupenci sociální demokracie a komunistické strany. Průběh Henleinova vystoupení je přesně popsán v Znaimer Wochenblatt ze 30. dubna v článku s titulem „Blutiger Terror in den Straßen Znaims“.³⁴⁴

4.2.1.1. PARLAMENTNÍ VOLBY

Volby do obou komor Národního shromáždění proběhly 19. května roku 1935.³⁴⁵ Voleb do poslanecké sněmovny se v politickém okrese Znojmo zúčastnilo celkem 57 102 voličů (z toho 35 229 Němců), v samotném městě Znojmě to bylo

---

³⁴³ Nejaktivnějším mluvčím byl Ortsleiter Theodor Jilly, který v druhé polovině dubna vystoupil v Šakvicích, v Drnholci a v Křídlovkách. Na těchto shromážděních vystupovali spolu s ním také poslanec Hodina, MVDr. Hans Neuwirth (Ortsleiter SHF v Miroslavi) a Roman Skomorowsky a jejich cílem bylo představit voličům nejvýznamnějšího místního kandidáta SHF - drnholeckého starostu Antona Sogla. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 17. dubna 1935, s. 4 a **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 24. dubna 1935, s. 3.

³⁴⁴ Opět je poměrně zajímavé sledovat, jak odlišné je hodnocení průběhu této schůze u českých a u německých autorů. Zatímco autor článku v Znaimer Wochenblatt píše o bezprecedentním porušení všech demokratických zásad a o střelbě, čeští autoři, kteří se o této události zmiňují, pochvalně hodnotí sympatie znojenských Čechů k demokracii a jejich odpor vůči německým nacionalistům. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**: 30. dubna 1935, s. 1.

³⁴⁵ Poslední předvolební provolání bylo v německém tisku zveřejněno 18. května – viz textová příloha číslo 49.

13 667 voličů (z toho 5 429 Němců). Z celkového počtu 14 politických subjektů bylo 8 samostatných českých politických stran, 4 německé politické strany, jedna německá volební koalice³⁴⁶ a KSČ.

Jednotlivé politické subjekty dopadly ve volbách do poslanecké sněmovny v politickém okrese Znojmo takto:

Volby do poslanecké sněmovny 19. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁴⁷				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Agrárníci	356	2 388	510	403
ČSSD	2 673	1 429	298	221
ČSNS	1 522	1 031	166	445
KSČ	445	672	642	24
ČSL	819	2 071	38	164
DSDAP	824	402	1 527	149
BdL	27	1 200	719	892
DCV	491	2 538	3 465	587
Živnostníci	866	482	32	42
Sudetendeutscher Wahlblock	147	80	329	80
SdP	3 940	9 057	6 505	2 270
NOF	702	1 962	13	244
Národní sjednocení (úředníci)	191	28	14	9
Národní sjednocení (Kramář)	664	184	34	88

V rámci politického okresu Znojmo zcela přesvědčivě zvítězila SdP, která získala 61,8 procent německých hlasů. V samotném Znojmě pak pro SdP hlasovalo 72,6 procenta německých voličů. Tento volební triumf, protože jinak to snad ani nazvat nelze, byl důkazem úspěšnosti SdP při sjednocovacím procesu německé společnosti a v neposlední řadě také důkazem změn, jimiž německá společnost od přelomu dvacátých a třicátých let prošla.

³⁴⁶ Volební koalici s názvem Sudetendeutscher Wahlblock tvořily - Christlichsoziale Landespartei, Magyar Nemzeti Párt, Einheit des bodenstättigen Deutschtums in Slovensko und Podkarpatská Rus a Sudetendeutscher Wahlblock.

³⁴⁷ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

4.2.1.2. SENÁTNÍ VOLBY

V případě senátních voleb se politické spektrum mírně změnilo, neboť se jich nezúčastnilo Národní sjednocení (úřednicko-zřízenecká strana). Změnil se také počet oprávněných voličů. V rámci celého politického okresu Znojmo hlasovalo v senátních volbách 51 341 voličů (z toho 31 717 Němců) a v samotném městě pak 12 340 voličů (z toho 5 001 Němec).

V senátních volbách dopadly jednotlivé subjekty v politickém okrese Znojmo takto:

Volby do senátu 19. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁴⁸				
Politická strana	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Agrárníci	328	2 179	449	354
ČSSD	2 360	1 286	284	198
ČSNS	1 502	942	166	413
KSC	412	613	560	18
ČSL	771	1 874	32	146
DSDAP	730	384	1 429	133
BdL	24	1 025	660	820
DCV	462	2 364	3 120	529
Živnostníci	755	412	23	37
Sudetendeutscher Wahlblock	152	53	285	73
SdP	3 633	8 115	5 726	2 000
NOF	620	1 763	6	211
Národní sjednocení (Kramář)	591	184	39	76

Volby do poslanecké sněmovny i volby do senátu skončily v politickém okrese Znojmo naprosto jednoznačným vítězstvím Sudetoněmecké strany. Poměr hlasů, odevzdaných ve prospěch SdP a ve prospěch tzv. státotvorných stran je zřejmý z následujícího přehledu:

³⁴⁸ SOKA ZNOJMO, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

Srovnání sil státoporných a negativistických stran ve volbách do NS 19. května 1935					
Volby do poslanecké sněmovny			Volby do senátu		
	Znojmo	S. o. Znojmo		Znojmo	S. o. Znojmo
Státoporné strany	1 342	4 140	Státoporné strany	1 216	3 773
SdP	3 940	9 057	SdP	3 633	8 115

4.2.1.3. VOLBY DO OKRESNÍHO ZASTUPITELSTVA

26. května 1935 se ve Znojmě uskutečnily druhé volby do okresního zastupitelstva. Těchto voleb se zúčastnilo celkem 14 politických stran - 8 českých, 5 německých a KSČ jako strana mezinárodní (z 20 komunistických kandidátů bylo 10 kandidátů německých).

Místní Němci považovali volby do okresního a do zemského zastupitelstva za stejně důležité jako volby do obou komor Národního shromáždění, a proto byla v místním tisku opět zveřejněna série upozornění na důležitost nadcházejících voleb a na nutnost odevzdat svůj hlas ve prospěch SdP. Kromě těchto článků se přirozeně uskutečnilo také několik předvolebních vystoupení jednotlivých místních kandidátů. Že byla předvolební kampaň zřejmě úspěšná, dokládají volební výsledky:

Volby do okresního zastupitelstva 26. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁴⁹					
Politická strana	kandidátů	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Agrárníci	24	355	2 273	461	421
ČSSD	24	2 303	1 351	278	193
ČSNS	24	1 622	1 091	164	389
KSČ	20	491	633	609	10
ČSL	18	759	2 114	29	143
DSDAP	18	710	317	1 323	105
BdL	24	16	862	452	763
DCV	19	403	1 941	2 755	339
Živnostníci	18	923	480	26	43
NOF	22	519	1 426	180	188
Sudetendeutscher Wahlblock	12	141	59	178	50
ČSKS³⁵⁰	5	45	181	10	15
Národní sjednocení	19	556	233	24	83
SdP³⁵¹	24	3 959	9 288	6 893	2 483

Zcela suverénním vítězem se stala Henleinova SdP, která v rámci politického okresu Znojmo z celkového počtu 53 658 hlasů získala 22 623 hlasy, tzn. 42,19 procenta. Poměr odevzdaných hlasů v jednotlivých částech politického okresu je zřejmý z následujícího přehledu:

Přehled odevzdaných hlasů ve volbách do okresního zastupitelstva 26. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁵²				
	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Odevzdané hlasy	12 802	22 249	13 382	5 225
České hlasy	7 573	10 648	915	1485
Německé hlasy	5 229	11 601	12 467	3 740

4.2.1.4. VOLBY DO ZEMSKÉHO ZASTUPITELSTVA

26. května 1935 se konaly také volby do zemského zastupitelstva, ve kterých se o sympatie a zejména o hlasy voličů ucházelo celkem 15 politických stran:

³⁴⁹ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/4-6.

³⁵⁰ Po touto zkratkou se skrývá Československá strana křesťansko-sociální.

³⁵¹ Kandidátní listina – viz textová příloha číslo 50.

³⁵² **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

8 českých, 5 německých, komunisté jako strana mezinárodní (z celkového počtu 40 kandidátů bylo 11 Němců) a také uskupení polských a židovských stran.

Stejně jako v případě voleb parlamentních a voleb do okresního zastupitelstva, tak i tentokrát založila SdP svoji předvolební kampaň na tvrzení, že je politickou stranou pro všechny, bez ohledu na stavovskou příslušnost. Na stranických letácích bylo vždy zdůrazněno jména jiného kandidáta, aby byli voliči přesvědčeni o správnosti tohoto tvrzení.

A jak vyplývá z volebních výsledků, byla i tentokrát kampaň velmi úspěšná.

Oprávnění voliči rozdělili své hlasy takto:

Volby do zemského zastupitelstva 26. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁵³					
Politická strana	kandidátů	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Agrárníci	40	356	2 273	474	400
ČSSD	40	2 341	1 393	282	204
ČSNS	34	1 598	1 017	174	385
KSC	40	485	647	592	11
ČSL	37	810	2 142	30	157
DSDAP	20	708	314	1 267	107
BdL	22	19	773	446	719
DCV	16	391	1 968	2 748	345
Živnostníci	40	920	497	31	46
SdP³⁵⁴	16	3 985	9 343	6 916	2 496
Národní sjednocení	38	529	175	31	86
ČSKS	40	40	160	15	13
NOF	15	480	1 379	3	175
Polské a židovské strany	3	69	124	181	42
Sudetendeutscher Wahlblock	26	151	72	208	71

Také ve volbách do zemského zastupitelstva byla SdP jednoznačně nejúspěšnější. Z celkového počtu 55 771 platných hlasů jich v rámci politického

³⁵³ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/4-6.

³⁵⁴ Kandidátní listina – viz textová příloha číslo 51.

okresu Znojmo získala 22 740, tzn. 40,81 procenta. V následujícím přehledu je opět uveden poměr mezi odevzdanými hlasy v jednotlivých částech okresu:

Přehled odevzdaných hlasů ve volbách do zemského zastupitelstva 26. května 1935 v politickém okrese Znojmo ³⁵⁵				
	Znojmo	S. o. Znojmo	S. o. Jaroslavice	S. o. Vranov
Odevzdané hlasy	12 882	22 277	13 398	5 257
České hlasy	7 628	9 807	1 813	1 519
Německé hlasy	5 254	12 470	11 585	3 738

Volební výsledky byly pochopitelně uveřejněny v německých novinách s patřičným komentářem o úspěšném nástupu mladé strany, prosazující německá práva.³⁵⁶

4.2.1.5. OBECNÍ VOLBY

Obecní volby, ve kterých chtěla SdP potvrdit svoji dominantní pozici, byly ve Znojmě vypsány na 20. října. Přestože je možné konstatovat, že volební kampaň probíhala v průběhu celého roku, k jejímu pomyslnému začátku došlo už šest týdnů před samotnými volbami.

11. září uspořádala znojemská Ortsgruppe SdP při příležitosti 65. výročí založení Německého domu v jeho slavnostním sále shromáždění, které se, podle dobových pramenů, změnilo v doslova masovou akci. S hlavními projevy vystoupili poslanec Anton Sogl z Drnholce (mluvil o věčném boji v přírodě o přežití, ideálech

³⁵⁵ **SOka ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/3.

³⁵⁶ Ovšem ani české noviny nezůstaly stranou. Již 31. května byl v týdeníku Znojemská obec uveřejněn na titulní straně článek s názvem: „Po volbách. Porážka Marešova režimu“, ve kterém jeho autor doslova píše: „Znojemská veřejnost čekala na výsledky voleb s napětím. Již první neděle ve volbách do parlamentu ukázala porážku Dr. Mareše a neděle poslední ji dovršila. Všecko chvástání a naděje zklamaly. Kdo sliboval ohromný přírůstek hlasů, kdo prorokoval, že Dr. Mareš opět ve Znojmě zvítězí, byl zklamán. Podle výsledků voleb do parlamentu ztratil Dr. Mareš ve Znojmě při volbách parlamentních 534 hlasů, při volbách zemských 866 hlasů a při volbách okresních 904 hlasy. To je jasný důkaz, že znojemští voličové nemají důvěry, že si nepřejí Dr.

němectví a v neposlední řadě také o naprosto nevhodné činnosti státoporných německých stran) a Ortsleiter Theodor Jilly (tématem jeho projevu byly volební výsledky z 19. května 1935).³⁵⁷

O čtyři dny později se konstituovalo okresní vedení volebního okresu, do kterého Kreisleiter Alfred Kottek povolal následující kandidáty: Leopold Hanak (Geschäftsführer), Friedrich Hansen (Zahlmeister), Karl Gürtelschmied (Werbeleiter), Dr. Gottfried Jilly (Schulungsleiter) a Weno Doležal (Presseleiter). Řadovými členy pak byli Dr. Gruber, Hava a Halek.³⁵⁸

Oficiálně zahájila znojemská Ortsgruppe SdP předvolební kampaň oznámením, že na slavnostním shromáždění, které se uskuteční 9. října (kde jinde než v Německém domě) budou voličům představeni jednotliví straniční kandidáti.³⁵⁹ Nezůstalo však pouze u toho. Ortsleiter Jilly, jenž shromáždění zahajoval, nejprve přivítal všechny přítomné a následně se ujal slova. Konstatoval, že hnutí, k jehož vzniku dal 1. října roku 1933 Konrád Henlein, se dokázalo patřičným způsobem etablovat v politickém spektru země a že SdP je konečně tou politickou stranou, která bude hájit německé zájmy bez ohledu na stavovské, či názorové rozdíly svých sympatizantů. Němci ve dvou slavných dnech (19. a 26. května) úspěšně složili zkoušku své politické vyspělosti a jsou připraveni vynaložit veškeré síly v boji proti bolševismu. Poslední zkouška však ještě čeká, a to 20. října, kdy se uskuteční obecní volby. V závěru svého projevu se Jilly zmínil také o

---

Mareše.“ Místo hledání úspěšného řešení česko-německých vztahů tedy typické partajnění a žabomyší války.

³⁵⁷ ZNAIMER WOCHENBLATT, 14. září 1935, s. 6.

³⁵⁸ ZNAIMER WOCHENBLATT, 21. září 1935, s. 6.

³⁵⁹ ZNAIMER WOCHENBLATT, 5. října 1935, s. 7.

tom, že jeho jméno je na kandidátní listině uvedeno především proto, že mu jeho poslanecká imunita zajišťuje možnost radikálního postupu v rámci obecního zastupitelstva.³⁶⁰

Jako druhý řečník vystoupil Dr. Erich Haase, který mluvil zejména o neochotě dalších německých subjektů, s výjimkou DGP, spolupracovat alespoň na obecní úrovni s SdP. Značným rozčarováním pro něj bylo zejména odmítnutí ze strany BdL, a to i přesto, že se voliči mohli přesvědčit o tom, že jejich zájmy prosazuje mnohem úspěšněji za SdP zvolený poslanec Anton Sogl, než legitimní poslanci BdL. Erich Haase nakonec vyslovil přesvědčení, že i když nejsou ke spolupráci ochotni straničtí funkcionáři, tak řadoví voliči vyjádří svoji podporu Henleinovu hnutí. Další řečníci (Richard Soukop, Richard Bornemann, Heinrich Polier, Ludwig Neberle a Anton Sogl) pak mluvili o konkrétních časových otázkách a o nutnosti volebního vítězství.³⁶¹

17. října byl na titulní straně Znaimer Tagblatt uveřejněn rozhořčený článek s názvem „Statt 8 Deutschen und 4 Tschechen, 4 Deutsche und 8 Tschechen ernannt!“, ve kterém se jeho autor pozastavoval nad složením nově jmenovaného okresního zastupitelstva. V článku se doslova píše: *„Dnes dopoledne bylo zveřejněno složení nového okresního zastupitelstva. Je to mnohem horší, než představy i těch největších škarohlídů. Místo osmi Němců a čtyř Čechů byli jmenováni 4 Němci a 8 Čechů, čímž se národnostní složení změnilo v pravý opak.*

---

³⁶⁰ Mimo jiné se Jilly zmínil také o tom, že poslanci za SdP odevzdávají ze svého měsíčního příjmu (4 210 Kč) 3 210 Kč na konto strany a že jim tedy na veškeré výdaje zbývá pouhých tisíc korun.

³⁶¹ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 12. října 1935, s. 6.

26. května bylo ve znojemském politickém okrese odevzdáno 33 037 německých a 18 878 českých hlasů, což odpovídá poměru 23 ku 13. Vzhledem k tomu, že bylo přímo zvoleno 15 Němců a 9 Čechů, měli Němci ze zbývajících 12 mandátů získat osm a Češi pouze čtyři. Nyní ale bude v okresním zastupitelstvu místo 23 pouze 19 Němců a místo 13 hned 17 Čechů. Němci, kteří ve volbách do okresního zastupitelstva získali 61,57 procent hlasů, však získali pouze 33,33 procent ze jmenovaných mandátů, zatímco Češi, kteří obdrželi ve volbách jen 35,18 procent hlasů, budou mít zastoupení ve výši 66,66 procenta. Poměr mezi zvolenými a mezi jmenovanými členy okresního zastupitelstva vypadá takto: Sudetoněmecká strana, která 26. května získala na znojemském okrese 68,47 procenta, tzn. absolutní většinu všech německých hlasů, byla při jmenování zástupců prostě vynechána, zatímco například sociální demokraté, kteří získali 7,43 procenta německých hlasů, obdrželi 2 mandáty pro jmenované zástupce, stejně jako Svaz zemědělců, který získal pouze 6,33 procenta německých hlasů. 2 057 hlasů, jež byly odevzdány pro SdP, mělo tedy nižší hodnotu než 614 hlasů pro DSDAP a 523 hlasy pro BdL.

Postup při jmenování jednotlivých členů okresního zastupitelstva má však pro Němce ještě jeden důsledek a sice ten, že místo pěti Němců a tří Čechů budou v zastupitelstvu čtyři Němci a čtyři Češi. To znamená, že i přes procentuální poměr 61,57 procenta ku 35,18 procenta získaných hlasů, bude faktické zastoupení vyjádřeno poměrem 50,00 procent ku 50,00 procentům.

Jedinou možnou odpovědí na tento postup, tedy alespoň v demokratickém státě, a to musí být jednoznačně řečeno, je dostatečný počet získaných hlasů ve volbách. 20. října budou mít slovo znojemští Němci!“

Pro větší názornost poměru získaných hlasů a následně získaných mandátů, byl článek doplněn touto tabulkou:

Strana ³⁶²	hlasů	zvolených zástupců	jmenovaných zástupců	celkem
SdP	22 623	11	0	11
DCV	5 438	2	0	2
DSDAP	2 455	1	2	3
BdL	2093	1	2	3
Wahlblock	428	0	0	0
ČSSD	4 125	2	2	4
Agrárníci	3 510	2	2	4
ČSNS	3 266	2	2	4
ČSL	3 045	1	1	2
NOF	2 313	1	0	1
Živnostníci	1 472	1	1	2
Národní sjednocení	896	0	0	0
ČSKS	251	0	0	0
KSČ	1 743	0	0	0

Poslední předvolební shromáždění uspořádala znojemská Ortsgruppe pouhé dva dny před volbami, tzn. 18. října. Schůzi zahájil Ortsleiter Jilly, jenž nejprve přivítal všechny přítomné a vzápětí nato předal slovo hlavnímu řečníkovi, kterým byl Dr. Erich Haase. Ten ve svém projevu mimo jiné konstatoval: *„Stojíme nyní před obtížným rozhodnutím. V neděli se rozhodne, kdo bude v následujících čtyřech letech zastupovat znojemské Němce, kdo bude prosazovat jejich právo na sebeurčení a kdo bude zajišťovat jejich právo na životní prostor, na který, na*

---

³⁶² ZNAIMER TAGBLATT, 17. října 1935, s. 1.

*základě své síly, mají oprávněný nárok.*³⁶³ Kromě toho mluvil Haase také o ekonomické situaci města a prohlásil, že Znojmo sice je, pokud jde o celkovou zadluženost na sedmém místě v republice, nicméně pokud jde o rozdíly mezi obecními příjmy a vydáními, je na místě prvním. Na závěr pak zdůraznil, že pro kandidáty SdP není obecní zastupitelstvo místem pro lacinou demagogii, nýbrž místem tiché a odborné práce pro voliče.

Jako další vystoupil na tomto shromáždění ještě senátor Krczal z Brna a poslanci Budig ze Svitav a Kundt z Prahy. Všichni tři mluvili jednak o důležitosti nadcházejících voleb a také o postavení SdP v politickém spektru Československé republiky.

V obecních volbách se o přízeň znojemských voličů ucházelo celkem šestnáct politických stran, a sice čtyři německé, devět českých a tři strany s mezinárodní kandidátní listinou. Znojemští oprávnění voliči jim pak vyjádřili svoji důvěru takto:

---

³⁶³ ZNAIMER TAGBLATT, 19. října 1935, s. 6.

Volby do obecního zastupitelstva - 20. října 1935 ³⁶⁴			
Politická strana	kandidátů	hlasů	mandátů
SdP ³⁶⁵	63	4 087	13
ČSSD	63	2 859	9
ČSNS	63	1 846	6
Živnostníci	42	976	3
ČSL	21	752	2
DSDAP	63	745	2
Národní sjednocení	20	582	2
DCV	18	532	1
Agrárníci	16	496	1
KSČ	28	427	1
Židovská strana v ČSR	6	371	1
Národní obec fašistická	9	238	1
Peněžní reformní prac. Sdružení pro ČSR se sídlem ve Znojmě	14	69	0
DdFP a DAWG	6	62	0
Československá strana státních a veřejných zaměstnanců	8	61	0
Pracovní souručenství	4	10	0

22. října byly, s patřičným komentářem, na titulní straně Znamer Tagblatt zveřejněny volební výsledky a také seznam členů obecního zastupitelstva.³⁶⁶ Jaká byla volební účast a jaký byl poměr odevzdaných hlasů, je zřejmé z následujícího přehledu:

Poměr hlasů v obecních volbách 20. října 1935 ³⁶⁷	
Oprávněných voličů	15 117
Odevzdaných hlasů	14 113
České strany	7 820
Německé strany	5 426
Židovská strana v ČSR	371
KSČ	427
Peněžní reformní pracovní sdružení pro ČSR se sídlem ve Znojmě	867

³⁶⁴ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

³⁶⁵ Kandidátní listina – viz textová příloha číslo 52.

³⁶⁶ Viz textová příloha číslo 53.

³⁶⁷ **SOKA ZNOJMO**, spisovna města Znojma, krabice číslo 23, II. 1/5.

Bezprostředně po volbách bylo ustaveno obecní zastupitelstvo a 11. března mohla být zvolena také obecní rada . Při jednáních o budoucím složení obecní rady byly dočasně utvořeny „povolební koalice“, které prosazovaly své kandidáty. Definitivní podoba pak byla dohodnuta 11. března roku 1936.³⁶⁸

Na základě volebních výsledků byl starostou zvolen sociální demokrat Valentin Skurský,³⁶⁹ jeho prvním náměstkem Dr. Erich Haase (SdP) a druhým náměstkem národní socialista František Kratochvíl.

V letech 1936 a 1937 pokračovala SdP v posilování svého vlivu na obecní život, což se projevovalo zejména průběžnými jednáními se zástupci tzv. státotvorných stran a pochopitelně také pravidelnými veřejnými shromážděními, na kterých vystupovali osvědčení řečníci, jako například Felix Bornemann, Franz Fritz, Hans Brosch apod.

Například 14. února roku 1937 se v nedalekém Vrbovci sešlo více než 2 000 sympatizantů s Henleinovým hnutím, aby si poslechlo projev poslance Rudolfa Sandnera.³⁷⁰ Ten se však během svého vystoupení dopustil několika ostřejších výroků na adresu Československé republiky a shromáždění bylo následně rozehnáno policií.³⁷¹

---

³⁶⁸ Při jednáních o konečné podobě městské rady se spojily SdP a DCV, DSDAP a KSČ, ČSSD a ČSL a poslední koalici bylo spojení agrárníků, fašistů a živnostníků (viz textová příloha číslo 54). **ZNAIMER TAGBLATT**, 11. března 1936, s. 2.

³⁶⁹ Valentin Skurský byl ve funkci starosty oficiálně potvrzen 2. dubna 1936 a svého úřadu se ujal 14. dubna téhož roku.

³⁷⁰ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 27. února 1937, s. 3.

³⁷¹ Sandner se nevybíravě vyjadřoval zejména o školské problematice a o funkci národního státu. Přítomní četníci s nasazenými bodáky vyklidili sál během necelých tří minut. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 17. března 1937, s. 3.

O deset týdnů později se ve slavnostním sále Německého domu uskutečnila slavnostní veřejná schůze na téma: „Rok 1918 a tzv. mírové smlouvy“, na níž přednesli své projevy Kreisleiter Kottek, Bezirksleiter Brosch, Ortsleiter Jilly a poslanec Knorre.³⁷²

11. května proběhlo zasedání krajského vedení SdP na téma „denní záležitosti“, na kterém s hlavními projevy vystoupili Kreisschulungsleiter Dr. Otto Pangratz, Bezirksleiter Hans Brosch a člen městské rady Karl Peschak.³⁷³

Hlavní akcí v roce 1937 se ale měla stát návštěva Konráda Henleina v nedalekých Hodonicích. Oba německé listy přinesly s dostatečným předstihem³⁷⁴ nejenom sdělení o chystané návštěvě, ale také přesné znění jejího programu.³⁷⁵

4. září se v sobotním vydání Znaimer Tagblatt objevují palcové titulky: „Konrád Henlein na jižní Moravě“. Článek s tímto názvem líčí jednoho nejvyššího představitele SdP bezmála jako světce, který, aniž by byl ovlivňován stranickými či stavovskými zájmy, má na zřeteli pouze a jenom nezadatelné právo sudetských Němců na sebeurčení. Velmi „naivně“ působí také proklamace věrnosti ideálům SdP. Jenom tak namátkou bych rád uvedl alespoň některé výroky:

„Jeho návštěva se musí stát slavnostní chvílí, která bude pro každého z nás tím nejhlubším zážitkem, ...Musí jasně poznat, že nás všechny spojuje žhavá láska

---

³⁷² ZNAIMER WOCHENBLATT, 28. dubna 1937, s. 3.

³⁷³ ZNAIMER WOCHENBLATT, 12. května 1937, s. 4.

³⁷⁴ První zpráva o Henleinově příjezdu byla zveřejněna již 4. srpna 1937. Viz: ZNAIMER WOCHENBLATT, 4. srpna 1937, s. 3.

³⁷⁵ Viz textová příloha číslo 55.

k našemu národu a k naší, nadevše milované, vlasti .... Chceme jej přesvědčit, že jsme pevně rozhodnutí ho i nadále následovat tou cestou, kterou nás vede ..."

Stejně patetický je i rozsáhlý článek z 8. září 1937. „*Hodiny, kdy nadšení z hlubokého zážitku dosahovalo až k nebesům, jsou za námi*“. Nicméně, kromě velkého množství patetických vět, obsahuje tento článek, či spíše dvoustrana, informace o přesném průběhu oslav.

Další veřejná shromáždění z roku 1937 jsou prakticky totožná s předchozími, alespoň co do obsahu a námětů projevů jednotlivých řečníků.

Rok 1938

V roce 1938 SdP svoji činnost, pokud to bylo ještě vůbec možné, vystupňovala, s cílem dosáhnout co možná největší míry autonomie, lépe pak naprosté nezávislosti na Československé republice. Již 5. ledna upozorňovalo místní vedení strany v novinách, že se 14. ledna koná v hlavním sále Německého domu zasedání, věnované politické situaci, změnám ve stavu členské základny a také finanční situace znojenské Ortsgruppe.³⁷⁶

Zasedání zahájil Ortsleiter Jilly krátkým pozdravem, po něm mluvil Polier o stavu hospodaření, ekonomických úspěších a také o velmi výrazném nárůstu členské základny. Dalším řečníkem byl Klinger, jenž informoval o úspěšné úhradě všech dluhů z volební kampaně. Zbylé projevy se týkaly vnitropolitické situace a činnosti SdP v parlamentu.³⁷⁷

---

³⁷⁶ ZNAIMER WOCHENBLATT, 5. ledna 1938, s. 3.

³⁷⁷ ZNAIMER WOCHENBLATT, 15. ledna 1938, s. 3.

Také v následujících dnech zástupci SdP intenzivně agitovali na veřejných schůzích v okolních vesnicích. Například Anton Sogl měl 15. ledna projev v Prosiměřicích, 16. ledna v Německých Knínicích a také v Kravsku, Theodor Jilly vystoupil 22. ledna v Těšeticích, o den později v Gerstenfeldu a týž den ještě i v Křídlovkách.³⁷⁸

O měsíc později se situace opakovala: 12. února přednášejí Theodor Jilly a Hans Brosch v Německých Knínicích a Anton Sogl a Alfred Kottek v Boroticích. 13. února je hlavním řečníkem ve Vrbovci a v Těšeticích senátor Stellweg a v Práčích Anton Sogl.³⁷⁹

Také březen je bohatý na důležité události. Na neděli, 6. března, byla svolána mimořádná schůze, jejímž hlavním bodem byla nezaměstnanost a na které, kromě Ortsleitara Jillyho promlouvali i zástupci nezaměstnaných kamarádů.³⁸⁰ Nicméně mnohem důležitější byl anšlus Rakouska (28. března požadoval na veřejné schůzi SdP senátor Krczal stejný postup i v případě Sudet)³⁸¹ a také převzetí agendy a kanceláří BdL od posledního tajemníka Schmidta.³⁸²

Necelý týden (18. dubna) před sjezdem SdP v Karlových Varech proběhla v Dobšicích krajská schůze, na které byl velmi pochvalně hodnocen soudní okres

---

³⁷⁸ ZNAIMER WOCHENBLATT, 15. ledna 1938, s. 5.

³⁷⁹ ZNAIMER WOCHENBLATT, 12. února 1938, s. 5.

³⁸⁰ ZNAIMER WOCHENBLATT, 26. února 1938, s. 5.

³⁸¹ ZNAIMER WOCHENBLATT, 30. března 1938, s. 3.

³⁸² ZNAIMER WOCHENBLATT, 26. března 1938, s. 5.

Jaroslavice, kde byla v každé obci Ortsgruppe SdP a kde od počátku roku vstoupilo do strany 966 nových členů.³⁸³

Po vyhlášení karlovarských požadavků (24. dubna) se situace začala vyhrocovat. Při oslavách 1. máje se na hlavním znojemské náměstí sešlo přes 15 000 soukmenovců, jež tak demonstrovali svoji jednotu, ale to měl být pouhý začátek.³⁸⁴ V průběhu léta odcházejí mnozí znojemští Němci na území Říše, kde vstupují do jednotek Freikorps, jejichž cílem je vyvolávat ozbrojená střetnutí s československou mocí. Československá vláda se sice snaží o určitá protipatření, nicméně události již definitivně spěly k Mnichovské konferenci.³⁸⁵

5. ZNOJMO V LETECH 1938 - 1945

5.1. EUFORIE

Když se 7. října 1938 sešla z podnětu starosty Valentina Skurského městská rada, oznámil její svolavatel hned na úvod, že se jedná o poslední schůzi v tomto složení³⁸⁶ a dodal, že tímto oficiálně předává správu města do rukou svého prvního náměstka – Dr. Ericha Haase.³⁸⁷

---

³⁸³ **Martin MARKEL:** *Moderní historie Jaroslavic II*, Ročenka SOKA ve Znojmě 2 001, s. 67.

³⁸⁴ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 9. října 1941, s. 3.

³⁸⁵ Těmito opatřeními jsou myšleny nejenom obě československé mobilizace, ale také internace 400 mužů a žen z jižní Moravy v Králově Poli (23. září 1938). Jedním z internovaných byl i Felix Bornemann, jenž byl propuštěn až 7. října. Srov.: **Martin MARKEL:** *Nucené vysídlení Němců ze Znojemska, 2. Část: Mimořádný lidový soud ve Znojmě a kauza Felix Bornemann*, Sborník VA v Brně, řada C-D 1/1999, s. 46.

³⁸⁶ Viz textová příloha číslo 56.

³⁸⁷ **SOKA Znojmo**, fond AMZ – *Kronika města Znojma, zápis ze 7. října 1938.*

O dva dny později, přesně podle závěrů mnichovské dohody, překročily jednotky německé Wehrmacht bývalé státní hranice a zahájily obsazování odstoupených oblastí. Nový znojemský starosta rozhodnul, po dohodě s místními funkcionáři SdP, že kromě slavnostního uvítání v centru Znojma musejí být zorganizována také „improvizovaná“ uvítání přímo na hranicích.³⁸⁸

První skupinu, pod vedením generála pěchoty Bayera (rodáka z nedalekých Pohořelic), očekával na Hatích (tehdejší i dnešní hraniční přechod) Kreisleiter SdP Dr. Alfred Kottek, jeho zástupce Felix Bornemann, starosta Dr. Erich Haase, univerzitní profesor Pfitzner a fotograf Rudolf John. Kreisleiter Kottek, který osobně vyvrátil hraniční sloup, poděkoval příchozím vojákům za osvobození a za *„zrušení umělých hranic ze Saint-Germaine, které měly rozdělit jeden německý národ“*.³⁸⁹

Obsahově stejný projev byl určen i vojákům druhé skupiny, přicházející pod vedením generálmajora Feuersteina směrem od Hnánic. Za zmínku by snad stálo, že toto uskupení nevítila ani zdaleka tak reprezentativní delegace, neboť kromě skupiny ordnerů se zde objevili pouze Ing. Rösner, Dr. Schindler, Walter Lerch, Ing. Karl Schmachtl, odborný učitel Kisling a samozřejmě také fotograf Karl Nather.³⁹⁰

Třetí uvítací výbor pak čekal, nyní již spojené jednotky, před mostem na Vídeňské ulici. Poté, co generál pěchoty Bayer vykonal kontrolní přehlídku před vstupem do města, přivítali německé vojáky za SdP Ortsleiter MUDr. Theodor

---

³⁸⁸ ZNAIMER TAGBLATT, 11. října 1938, s. 1.

³⁸⁹ ZNAIMER TAGBLATT, 11. října 1938, s. 1.

³⁹⁰ ZNAIMER TAGBLATT, 11. října 1938, s. 1.

Jilly, senátor Friedl, poslanec Kraliczek a za starorakouské důstojníky generál pěchoty Franz von Kasler.³⁹¹

Jak jsem se již zmínil, hlavní uvítací akce byla připravena ve Znojmě. Přesně ve 12 hodin byla na náměstí Adolfa Hitlera (dnešní Masarykovo) zahájena slavnostní přehlídka, které z tribuny u Mariánského sloupu přihlíželi: vrchní velitel všech jednotek na jižní Moravě generál pěchoty von List, generálporučík Löhr, generálmajor Feuerstein, generál pěchoty Bayer a generál von Knopf za Wehrmacht, říšský místodržící Dr. Seys-Inquart, Gauleiter Dr. Jury a zemský místodržící jako oficiální zástupci Velkoněmecké říše, starosta Dr. Haase a straničtí funkcionáři – Kreisleiter Dr. Kottek, Ortsleiter Dr. Jilly a poslední předseda DNSAP ve Znojmě, nyní vedoucí štábu Dr. Kotteka a jeho zástupce, Felix Bornemann, jenž byl teprve 7. října propuštěn ze zajišťovací vazby, která jej, spolu se 400 dalšími muži a ženami, postihla 23. září 1938.³⁹²

Zatímco představitelé Velkoněmecké říše věnovali své projevy Adolfu Hitlerovi a ideálům němectví, zástupci místních Němců hovořili spíše o osudech sudetoněmeckého kmene pod českou nadvládou a vyjadřovali své díky za osvobození, ve které nikdy nepřestávali doufat.³⁹³

Návštěva Adolfa Hitlera ve Znojmě

26. října 1938 navštívil Adolf Hitler při své cestě přes území Sudet také Znojensko. První zastávka na Znojensku se uskutečnila v Šatově, kde si Vůdce a říšský kancléř, jak zněl jeho oficiální titul, prohlédnul bývalé československé

---

³⁹¹ ZNAIMER TAGBLATT, 11. října 1938, s. 2.

³⁹² ZNAIMER TAGBLATT, 11. října 1938, s. 2.

³⁹³ ZNAIMER TAGBLATT, 12. října 1938, s. 2.

hraniční opevnění. Na šatovském bunkru musela být dokonce vybudována improvizovaná lávka, aby z ní mohl Hitler pronést „improvizovaný“ projev.

Ze Šatova pak odjel Adolf Hitler přímo do Znojma, kde jej na „jeho“ náměstí a v přilehlých ulicích očekávalo více než 15 000 Němců. Slavnostní tribuna byla opět postavena u Mariánského sloupu a spolu s Hitlerem na ni vystoupili: generál pěchoty von List, říšský místodržící Dr. Seys-Inquart, Gauleiter Dr. Jury a jako zástupci sudetských Němců Konrád Henlein a Kreisleiter Dr. Kottek. Po přednesení projevů na téma nacionální socialismus, právo na sebeurčení apod. se Hitler i se svým doprovodem odebral na radnici, kde mu byly předány dary, mající dokumentovat historickou přítomnost Germánů v tomto prostoru.

Žádný z darů však Hitlerovu pozornost nevzbudil a tak mohly oba archeologické nálezy zůstat ve městě. Nicméně jeden důsledek Hitlerova návštěva měla, a sice téměř okamžité starostovo odvolání, neboť jméno Haase se Hitlerovi nezdálo dostatečně německé. Novým znojemským starostou byl jmenován dlouholetý člen SdP - Rudolf Urban z Jaroslavic.

S převzetím moci ve Znojmě byla logicky spojena celá řada organizačních změn, počínaje převedením členské základny nyní již neexistující SdP do NSDAP, přes vytvoření místních stranických skupin³⁹⁴, až po reorganizaci všech místních úřadů.

Sudetoněmečtí autoři sice často zdůrazňují, že připojení sudetoněmeckých oblastí k Německé říši nespojovali sudetští Němci s žádnou glorifikací nacionálního socialismu, neboť prý neznali ani jeho cíle, ani jeho podstatu, ale

pouze a jenom s naplněním svého práva na sebeurčení. Toto tvrzení však nemůže obstát, stejně jako nemůže obstát častý názor československých autorů, že většina obyvatelstva nacistický režim vědomě a s nadšením přijímala.

Na jedné straně je skutečně nepravděpodobné, že většina sudetských Němců výslovně schvalovala nacionálněsocialistickou ideologii, a tudíž i její rasovou teorii a válečnou politiku. Spíše to byly velkoněmecké ambice nacistického režimu, jež jim podle jejich názoru umožnily realizovat právo na sebeurčení, stejně jako domnělá ekonomická atraktivita Říše. Avšak na druhé straně, jak o tom svědčí volební výsledky ze 4. prosince 1938, dávala většina obyvatelstva, i přes vlny zatýkání a protižidovské pogromy, najevo souhlas s připojením. Je sice možné tvrdit, že se mnozí sudetští Němci před samotným připojením neznali podstatu nacistické ideologie, ale zjevně ani poté, co vyjevil svoji brutalitu, se mu prakticky nikdo nevzepřel.

5.1.1. ROK 1939

Jak se můžeme dočíst v článku „Parteiaufbau im Sudetenland beendet“, uveřejněném na titulní straně *Znaimer Wochenblatt* ze 7. ledna 1939, měly být všechny tyto změny oficiálně ukončeny na slavnostním shromáždění, svolaném na následující den.³⁹⁵ Leitmotivem jednotlivých projevů byl význam osvobození z českého područí a zdůraznění povinnosti každého Němce stát se Vůdcovým politickým vojákem.

---

³⁹⁴ K 21. prosinci 1938 existovalo na území bývalého znojemského okresu 31 Ortsgruppen, 172 Zellen a 794 Blocks. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, *21. prosince 1938*, s. 2.

Nemělo ovšem zůstat pouze u těchto změn. Přibližně měsíc po zmíněném slavnostním shromáždění upozorňuje Felix Bornemann³⁹⁶, spolu se zemským radou Dr. Grazerem, že je nutné odstranit veškeré pozůstatky cizího panství a apeluje na místní Němce, aby do Vůdcových narozenin zmizely veškeré „cizojazyčné nápisy“ a aby byly zavedeny nové názvy znojemských ulic.³⁹⁷

Začátkem března uspořádala Ortsgruppe Znaim-Mitte pietní shromáždění, na kterém Ortsgruppenleiter Karl Bornemann připomenul události ze 4. března 1919, kdy mocenské složky rozehnaly demonstrace, na kterých se sudetští Němci domáhali svého práva na sebeurčení.³⁹⁸

Kreistag der NSDAP ³⁹⁹

V polovině května oznámilo stranické vedení, že první Kreistag NSDAP se uskuteční právě ve Znojmě a současně zveřejnilo ve Znaimer Tagblatt jeho podrobný program.⁴⁰⁰ 20. května byl pak program znovu uveřejněn, tentokrát již na titulní straně s podtitulem: „Co bych o něm měl ještě vědět?“ a s doplňujícími

³⁹⁵ Kromě místních stranických funkcionářů měli na tomto slavnostním shromáždění vystoupit se svými projevy také tři župní vedoucí - Henlein, Brückel, ve Znojmě velmi známý a oblíbený Jury, zastupující župní vedoucí Gerland a v neposlední řadě také zástupci Wehrmacht.

³⁹⁶ 3. února uveřejnil Znaimer Tagblatt informaci o rozhodnutí Heinricha Himmlera povýšit Felixe Bornemanna a Alfreda Kotteka do hodnosti SS-Sturmbannführera a starostu Urbana do hodnosti SS-Obersturmbannführera.

³⁹⁷ Místo označení Restauration je nutné použít označení Gaststätte, místo Friseur německé označení Haar- und Bartpfleger, místo původního Konditorei je namísto označení Zuckerbäcker, místo Delikatessen správný německý termín Feinkost apod. (Viz: textová příloha číslo 57.) **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 11. února 1939, s. 1.

³⁹⁸ Toto pietní shromáždění bylo předznamenáno článkem „První krveprolití v Sudetech“, jenž byl otištěn 4. března na titulní straně Znaimer Tagblatt a ve kterém jeho autor velmi ostrým způsobem popsal nejenom vznik samostatného Československa, ale také národnostní politiku tohoto státu.

³⁹⁹ Na tomto místě považuji za nutné uvést, že po začlenění SdP do NSDAP se stranická struktura určitým způsobem zjednodušila. Základní organizaci představoval Block (zahrnující 40 - 60 domácností), vyšším stupněm byla Zelle (4 - 8 Blocks), dále pak Ortsgruppe (maximálně 500 členů), Kreis a Gau. Viz: **KOLEKTIV AUTORŮ: Schlag nach!**, Leipzig 1938, s. 201.

⁴⁰⁰ Viz textová příloha číslo 58.

informacemi, týkajícími se zejména trasy slavnostního průvodu, fungování zvláštní pošty a v neposlední řadě také termínů odjezdu zvláštních vlaků pro účastníky okresního shromáždění.

Toto shromáždění bylo sice nejdůležitějším, nicméně nikoli jediným námětem pro novinové články. Znaimer Wochenblatt zveřejnil ve stejný den několik vzpomínkových článků, ve kterých čelní představitelé strany vzpomínali na politické začátky. První z těchto článků byl nazván „Von der DNSAP zu der NSDAP“ a jeho autor, Felix Bornemann, v něm doslova píše:

„Když byla 4. října 1933 zakázána činnost DNSAP, jistě se mezi námi našli mnozí, kteří si zoufale povzdechli: „Celý aparát rostoucí a stále silnější strany je zničen, bojovník jenž byl neustále připraven bojovat za osvobození sudetských Němců a který, ač byl všemi způsoby pronásledován, dokázal vždy odhalit úmysly svého protivníka a potvrdit tak, že se mu žádná strana nevyrovná, je odsouzen k nečinnosti.“ Není divu, že i zakladatel této strany, Hans Knirsch, tomuto úderu podlehnul. “

Hans Knirsch byl zbaven poslaneckého mandátu za DNSAP již v listopadu roku 1932 a zemřel krátce po oficiálním rozpuštění této strany.⁴⁰¹

„V tom okamžiku se zdálo velmi nejisté, zda se vůbec podaří nalézt, v politicky nepoznamenaném prostředí sudetských Němců, nové vedení, které bude pokračovat v boji za nacionální socialismus. Boj za hákový kříž tehdy znamenal boj proti státu.. Boj za hákový kříž byl - a to bylo všem lidem už tehdy

---

⁴⁰¹ **Miloslav JOHN:** *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938*, Beroun 1994, s. 241.

jasné - současně také bojem za svobodu, bojem za Německo a bojem proti šířícímu se zbídačování sudetských Němců.

V těchto kritických hodinách našeho národa a národně socialistického hnutí v Sudetech vystoupil muž, jenž se sice zdál být politicky nepopsaným listem, ale jehož organizační schopnosti byly dostatečně známy z Turnverband. „Poslechnou sudetští Němci výzvu Konráda Henleina ke sjednocení a ke spolenectví všech politických stran? Dokáže Konrád Henlein dát tomuto národnímu sjednocování národně socialistický charakter?“, to byly otázky, které tehdy zajímaly nejenom nás, ale i Říši.“

Domnívám se, že tato otázka zajímala i samotného Bornemanna, neboť jako jeden z nejvýznamnějších znojenských hakenkrajclerů neměl zpočátku k Henleinově SHF právě nejsrdečnější vztah a to jak z důvodu oficiálně proklamovaného aktivismu SHF, tak také z důvodu poměrně početného zastoupení tzv. Kamaradschaftsbündlerů.⁴⁰²

„Výzva Konráda Henleina nezůstala bez odezvy, lidé ze všech částí Sudet, ze všech společenských vrstev, ze všech politických stran se k němu přidávali a brzy se mu podařilo z těchto ochotných a odhodlaných lidí vytvořit SHF. Bylo to opravdu hnutí a nic na tom nemění ani skutečnost, že tento název byl krátce před parlamentními volbami v roce 1935 schválně zakázán. A právě v těchto volbách prodělala mladá strana svůj křest ohněm. Nejenom, že při této příležitosti demokraticko-parlamentními prostředky jednoznačně překonala demokraticko-parlamentní ideje mezi sudetskými Němci (čímž byl splněn jeden z bodů národně

socialistického programu), ale dokonce předvedla sílu, vzbuzující všeobecný údiv. Od té doby, udržujíc krok s vývojem v Říši, už jenom stoupala. A když se stala situace sudetských Němců v roce 1938 neudržitelnou, byla již Říše sto, sudetoněmeckou otázku vyřešit.

Jako jsou jména Hans Knirsch, Rudolf Jung a Hans Krebs neoddělitelně spjata s dějinami nacionálního socialismu a jako jsou nezpochybnitelné jejich zásluhy a zásluhy jejich spolubojovníků v národně socialistickém hnutí a v osvobozovací boji, právě tak patří jednoznačně sláva Konrádu Henleinovi za to, že byl připraven nás vést v naší těžké hodině a Vůdci za naše osvobození.

Dnešní krajské shromáždění představuje konec budování a je zkouškou naší připravenosti. Skutečnost, že krajské shromáždění Jihomoravského kraje bylo svoláno ve stejném termínu jako krajská shromáždění ostatních krajů v rámci župy, z nichž některé měly o půl roku delší dobu na vytvoření své struktury, dokazuje, že Gauleiter důvěřuje naší práci a našemu nasazení. Tato důvěra nebude nikdy zklamána, neboť všichni jsme si vzali k srdci slova Konráda Henleina, která pronesl 8. ledna zde ve Znojmě, když tento prostor předával Gau Niederdonau: „V nové župě nemusíte požadovat jiné právo, než výsadu větší povinnosti a většího výkonu.“⁴⁰³

Článek je ukončen vzpomínkou na zakladatele DNSAP.

---

⁴⁰² Mimochodem, Kamaradschaftsbund se ve Znojmě, na rozdíl od jiných jihomoravských měst (například Miroslavi, kde byl jeho idejemi výrazně ovlivněn Ortsleiter Hauswirth) nikdy neprosadil natolik, aby jeho členové mohli hrát v životě města významnější roli.

⁴⁰³ V originále zněla Henleinova věta: „Ihr habt im neuen Gau kein anderes Recht zu fordern, als das Vorrecht der strengeren Pflicht und größeren Leistung.“

Ve druhém vzpomínkovém textu, s názvem „Von der SHF zum 1. Kreistag des NSDAP Kreises Znaim“, Ortsgruppenleiter Hans Brosch mimo jiné uvádí:

„Na podzim roku 1933 byla zásahem československé vlády ukončena činnost DNSAP. Vedoucí mužové tohoto mozaikového státu, který si říkal Československá republika, se domnívali, že tímto správním opatřením jednou provždy a bezesbytku ukončí národně osvobozovací boj sudetských Němců, jehož projevy byly, po převzetí moci nacionálními socialisty v Říši, stále silnější. Všichni, kdo byli podezřelí z členství v DNSAP, byli pronásledováni všemi prostředky, které měl stát k dispozici. Dějiny však ukázaly, že přes veškerý teror a přes všechna správná opatření se německví nepodařilo zničit.

1. října 1933 vyzval nynější říšský místodržící a Gauleiter k vytvoření Sudetoněmecké vlastenecké fronty. Tisíce národnostně uvědomělých německých mužů a žen uposlechlo tuto výzvu a přidalo se k těm, kdo již bojovali za práva a za svobodu pro sudetské Němce. Na Chebsku, na Šumavě, na severní Moravě a ve Slezsku se utvářely skupiny mužů a žen, kteří mu (rozuměj Konrádu Henleinovi) dali k dispozici své síly a brzy tak byly založeny první místní skupiny SHF.“

Po tomto obecném úvodu pak Brosch popsal svoji vlastní činnost:

„Mě samotného zastihla Henleinova výzva o několik dní později v Říši, kde jsem studoval a kde jsem se o ní dočetl v novinách. Když jsem se pak na jaře roku 1934 vrátil do Znojma, tak jsem okamžitě začal s budováním organizační struktury, neboť na jižní Moravě ještě žádná stranická organizace neexistovala. Spolu s těmi, kteří již po 1. říjnu 1933 uposlechli Henleinovu výzvu, se mi velice brzy podařilo vytvořit základ pro místní organizaci a zahájit práci. Mými nejbližšími spolupracovníky byli nynější Kreiswirtschaftsberater Pg. Karl Peschak,

Kreisschulungsleiter Pg. Hans Zukriegel, Pg. Friedrich Hansen a další, celkem sedm kamarádů.

My, kteří jsme se stali exponenty mladého hnutí tady na jižní Moravě, jsme na sebe vzali těžký úkol. Kvůli rozpuštění DNSAP před půl rokem a díky úřednímu zákazu činnosti pro bývalé členy strany totiž bylo prakticky nemožné shromáždit dostatečné množství sil k založení místní skupiny. Ale muselo se to podařit! Na celé jižní Moravě tehdy ještě nic nenasvědčovalo tomu, že by se mohla prosadit myšlenka jednoty a společného postupu proti tzv. aktivistickým německým stranám.

Konečně na začátku května roku 1934 byly přípravné práce hotovy do takové míry, že jsme mohli přistoupit k založení první místní skupiny a tím také k založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty na jižní Moravě. 12. května 1934 oznámil Znaimer Wochenblatt: „První Ortsgruppe Sudetoněmecké vlastenecké fronty byla ve Znojmě založena 11. tohoto měsíce!“

Nyní, když už bylo jasné, že se hnutí Konráda Henleina postavilo na vlastní nohy i na jižní Moravě, začaly útoky našich odpůrců. Pro ně tak typickými prostředky - denunciantstvím, hospodářským nátlakem apod. - se pokoušeli škodit každému, o kom bylo známo, že patří k našemu hnutí. Naši kamarádi se ale nenechali zastrašit. Stále více soukmenovců hlásilo svůj vstup a již po několika dnech byla v Klein-Teßwitz založená druhá Ortsgruppe. Pak již všechno pokračovalo velmi rychle a 25. května jsme mohli předstoupit před veřejnost s prvním shromážděním. Chebským vedením strany byli na toto veřejné shromáždění delegováni jako řečníci Karl Hermann Frank (dnes státní tajemník říšského protektora v Praze) a Rudolf Sandner. Oba kamarádi ale se svými

projevy nemohli vystoupit. Poznali jsme totiž zlobu tzv. demokratů, kteří přišli také, ale nikoliv proto, aby slyšeli naše řečníky, nýbrž proto, aby naše shromáždění znemožnili. A to se jim také - neboť jsme tehdy ještě neměli mnoho zkušeností s odpovídajícím zajištěním - podařilo. Ale chybami se člověk učí a také my jsme se poučili od našich protivníků.

Rozvinuli jsme naši organizační činnost i do okolí a během následujících měsíců se nám podařilo získat pro Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu nejenom celou jižní Moravu, nýbrž i jihlavský jazykový ostrov. Vznikala jedna Ortsgruppe za druhou a začátkem roku 1935 jich již, v rámci pěti okresních uskupení, existovalo více než sto. Od tohoto okamžiku byla jižní Morava získána pro naše hnutí.

Když tedy byla organizace dokončena a když jsme již byli schopni naše shromáždění odpovídajícím způsobem chránit, mohli jsme na 22. února roku 1935 svolat veřejné shromáždění, na kterém jako hlavní řečník vystoupil ing. Peschka. Shromáždění jsme svolali do velkého sálu Německého domu. Už dlouho před jeho začátkem byl sál přeplněn a musel být policejně uzavřen. Ačkoliv komunisté, sjednocení se sociálními demokraty a s Čechy byli hojně zastoupení, mohl náš řečník, díky dobře zorganizované ochraně uvnitř sálu, dokončit svůj referát. Když pak měl se svým projevem vystoupit jako protiřečník zástupce sociální demokracie, došlo v sále k nepokojům, v jejichž důsledku bylo shromáždění policejně rozpuštěno. Naše veřejné shromáždění bylo obrovským úspěchem. O několik týdnů později byl rozpuštěn parlament a byly vypsány nové volby.“

Závěrečná část článku byla věnována vystoupení Konráda Henleina ve Znojmě, které mělo velmi dramatický průběh:

„V rámci předvolební kampaně měl 27. dubna vystoupit také Konrád Henlein. Masivní propaganda rudých nás utvrdila v tom, že se na Konráda Henleina v průběhu jeho pobytu ve Znojmě připravuje atentát. Proto jsme podnikli veškerá opatření, abychom vůdce našeho hnutí ochránili. Přesto všechno se ale Konrád Henlein málem stal obětí této židovsko-marxistické zločinecké bandy. Při přepadení naší kolony na Mariánském náměstí ve Znojmě a při následných střetnutích totiž nejenže česká státní policie zaujala zcela pasivní postoj ale dokonce bránila i našim ordnerům, kteří se pokoušeli chránit Konráda Henleina a účastníky shromáždění. Následující den jsme napočítali 73 zraněných kamarádů. Krásná ukázka židovsko-československé štvavé politiky. Ale Konrád Henlein k tisícům shromážděných soukmenovců i přesto nakonec promluvil.“

Hans Brosch dále popisuje vítězné tažení SdP v jednotlivých volbách roku 1935 a zmiňuje se také o činnosti SdP až do roku 1938.

Další článek měl název „Volksnahe Verwaltung“ a jeho autor, Landrat Dr. Grazer, v něm píše:

„Když 10. října 1938 vstupovali němečtí zastupitelé do budovy bývalého československého okresního hejtmanství na náměstí Konráda Henleina, byli si vědomi, že před sebou mají nekonečně těžkou, ale současně také krásnou a vděčnou úlohu. Ve zdech starého Valdštejnského paláce se pod maskou demokracie dvacet let skrýval nepřátelský utlačovatelský systém židovského Československa. Bylo nutné, v duchu nacionálně socialistické ideje, okamžitě zahájit boj proti všem škůdcům, kteří po dobu dvaceti let utiskovali jihomoravské Němce v národnostní, hospodářské, kulturní a v sociální oblasti. Tohoto cíle ale nemohlo být dosaženo pouze vnějšími opatřeními, jako například

znovuzavedením němčiny jako úředního jazyka, propuštěním cizích úředníků apod., ale především vnitřní obnovou zastupitelské činnosti jako takové v duchu idejí Adolfa Hitlera. Nacionálně socialistický stát totiž neočekává od zastupitelských orgánů pouze mechanické a bezduché, a proto lidu nepřátelské prosazování zákonů, nýbrž skutečnou službu lidu.

Z této zásady vycházelo také zavádění nového německého řádu v politickém okrese Znojmo. Již po několika měsících byla tato činnost úspěšná, neboť soukmenovci pochopili, že nové úřady jim poskytnou všemožnou podporu, a proto se ochotně podřizovali novým nařízením a předpisům.

A jenom díky tomuto vztahu, vybudovaném na vzájemné důvěře mezi obyvatelstvem a zastupitelskými orgány, bylo možné úspěšně provést všechna nová opatření."

Poslední článek, respektive přetištěný projev, s názvem „Erinnerungen aus der Anfangszeit der DNSAP“ byl od Rudolfa Junga, jenž v něm popisoval politickou strukturu na začátku 20. století, následný vznik DNSAP a její činnost.

Stranický sjezd byl z hlediska komunální politiky nejdůležitější událostí roku. Místní tisk věnoval v následujících měsících pozornost vyhrocování mezinárodní situace a po ukončení polského tažení zveřejnil novou mapu střední Evropy.

7. října se v Znaimer Wochenblatt objevilo první parte, oznamující, že 21. září padnul u Labunie SS-Mann Kurt Böhm. Kurt Böhm ale nebyl prvním

znojemský Němcem, který padnul v II. světové válce, neboť tento smutný primát patřil svobodníku Karlu Haasovi a vojínu Johannu Winklerovi.⁴⁰⁴

Do konce roku 1944 (údaje z roku 1945 nejsou, bohužel, k dispozici) bylo zveřejněno 201 úmrtní oznámení⁴⁰⁵ a je zajímavé sledovat, jak se postupně měnil jejich text od patetického „Zemřel, aby Německo žilo navždy“ až po lakonické konstatování, že „...padnul toho a toho dne...“.

5.1.2. ROK 1940

První významnější akcí roku 1940 bylo přijetí nových členů NSDAP. 18. ledna byli, za přítomnosti zemského rady Dr. Kotteka a starosty Urbana, přijati noví členové do Ortsgruppe Znaim-Neustift⁴⁰⁶ a 6. února do Ortsgruppe Znaim-Bahnhof.⁴⁰⁷

22. února proběhlo ve velkém sále Německého domu slavnostní shromáždění Ortsgruppe Znaim-Mitte, na kterém, kromě Ortsgruppenleiterra Hanse Brosche vystoupili také Kreisleiter Bornemann, generálmajor Zäpfel, inspektor SA-Gruppe Donau SA-Oberführer Franzel, zemský rada Dr. Kottek a starosta Urban.⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁴ Haas, stejně jako Winkler, padnul 15. září u polského Hartlebu. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 8. listopadu 1939, s. 7.

⁴⁰⁵ Viz textová příloha číslo 59.

⁴⁰⁶ Akce se uskutečnila ve slavnostně vyzdobeném sále NSKK pod vedením Ortsgruppenleiterra Wessireka a Dr. Kozlika, jenž prohlásil, že: „Dnešní událost je pro všechny přítomné velkou ctí, protože ne každému je dopřána ta čest, aby se stal členem strany.“ V další části svého projevu mluvil Dr. Kozlík zejména o významu Adolfa Hitlera a o tzv. časových otázkách. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 20. ledna 1940, s. 3.

⁴⁰⁷ Členská schůze Ortsgruppe Znaim-Bahnhof se konala ve vstupní hale továrny Ostmark-Keramik pod vedením Ortsgruppenleiterra Dipl. Ing. Matthiase Rosnera. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 10. února 1940, s. 4.

⁴⁰⁸ Toto slavnostní shromáždění bylo opět věnováno dobové problematice, čemuž odpovídal i obsah přednesených projevů. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 24. února 1940, s. 4.

5. března byly ve Znaimer Wochenblatt otištěny články, věnované obětem ze 4. března 1919 a tzv. staré gardě DNSAP, připomínající životní realitu Němců v době První republiky.

Další významnější akcí roku 1940 se stalo ukončení válečné zimní pomoci, oficiálně vyhlášené na 7. dubna. Při této příležitosti se na znojemském okrese uskutečnilo několik veřejných shromáždění – ve Znojmě promluvil zastupující Gauleiter Karl Gerland,⁴⁰⁹ v Jiřicích a ve Fryšavě Felix Bornemann, v Dyjákovicích a v Hevlíně Rudolf Urban a v Jaroslavicích Dr. Alfred Kottek.⁴¹⁰

Vzhledem k tomu, že letní čísla Znaimer Tagblatt i Znaimer Wochenblatt jsou doslova přeplněna informacemi ze západní fronty, objevují se „zprávy z domova“ až začátkem října.⁴¹¹ 1. října uvedl Znaimer Wochenblatt, že se 29. září ve velkém

---

⁴⁰⁹ **ZNAIMER TAGBLATT**, 7. dubna 1940, s. 5.

⁴¹⁰ Právě o Dr. Kottekovi uveřejnil Znaimer Tagblatt 10. června v pravidelné rubrice „Z města a z kraje“ článek s názvem „Dr. Kottek – zemský rada“, ve kterém je popsána jeho politická kariéra ve dvacátých a třicátých letech. V článku se doslova uvádí: „Zemský rada Dr. Alfred Kottek, pocházející ze staré znojemské rodiny, je již léta známou a váženou osobností politického života jižní Moravy. Jako mladý právní zástupce se v roce 1934 zapojil do hnutí Konráda Henleina ve svém tehdejší jihlavském působišti a velmi brzy se zde stal jednou z hlavních osobností SdP. Jako zplnomocněnec pro desátý volební kraj Jihlava-Znojmo vedl volební kampaň před památnými volbami z 19. května roku 1935, byl jmenován Bezirksleiterem v Jihlavě a později Kreisleiterem volebního kraje Jihlava-Znojmo a v této pozici setrval až do osvobození Sudet. Kromě vlastní politické práce působil také v různých nacionalistických spolcích, jako například Deutscher Turnverband, Bund der Deutschen a Deutscher Kulturverband. Právě ve spolku Deutscher Kulturverband se stal v roce 1938 jedním z vedoucích činitelů a zajišťoval zde orientaci na SdP. Jeho aktivity mezi sudetskými Němci a jeho zásluhy o osvobození Sudet ocenil Vůdce a říšský kancléř jeho jmenováním do říšského sněmu a říšský vedoucí SS propůjčením hodnosti SS-Sturmbannführera. Kromě toho byl Vůdcem a říšským kancléřem jmenován zemským radou.“

⁴¹¹ Jedinou výjimkou je článek o činnosti NSV v Gau Niederdonau, ve kterém jsou uvedeny následující údaje: V letech 1938/39 získala NSV v rámci tzv. zimní pomoci v celé Gau Niederdonau 7 773 728,20 RM a v letech 1939/40 se tato částka zvýšila na 16 059 787,50 RM. Na znojemském okrese bylo získáno 695 198,77 RM. Na konto Německého červeného kříže byly v Gau Niederdonau vybrány 4 426 765,22 RM (během pěti domovních a dvou pouličních sbírek přispěli obyvatelé znojemského okresu částkou 263 347,73 RM – pozn. aut.). Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 31. srpna 1940, s. 1.

sále Německého domu sešli všichni straničtí funkcionáři, aby si poslechli zprávu o ekonomické situaci.⁴¹²

6. října byli opět přijímáni noví členové do Ortsgruppe Znaim-Bahnhof. V místním tisku byla tato událost popsána takto: „Předchozí neděle byla pro Ortsgruppe Znaim-Bahnhof opravdu významným dnem. Pozoruhodnému množství stranických čekatelů byla totiž vystavena stranická legitimace a stali se tak právoplatnými členy strany. Ortsgruppenleiter Matthias Rosner předal hlášení Felixi Bornemannovi a vzápětí jej pozdravil jako čestného hosta a jako významného stranického funkcionáře. Slavnost byla zahájena vzpomínkou na oběti Velké války, na oběti krveprolití ze 4. března 1919, na oběti hnutí, mučedníky polského teroru a pochopitelně také na padlé příslušníky Wehrmacht. Ortsgruppenleiter Rosner pak připomenul význam poslání a cíle NSDAP slovy: *„Nic pro mne, ale vše pro Vůdce, pro velký německý národ a pro naše skvělé vojáky.“* Felix Bornemann mluvil o německví a o významu členství.⁴¹³

Na stranických schůzích se však pouze nepřijímali noví členové a nemluvalo se jenom o slavných vítězstvích v Polsku či ve Francii, ale začala se objevovat i jiná témata. Například 15. října měl na zasedání Ortsgruppe Znaim-Mitte hlavní projev Kreisschulungsredner Anton Frey o rasové problematice⁴¹⁴ a o necelých čtrnáct dnů později se v sále Müllnerova hostince konala přednáška „Německé společnosti pro rasovou hygienu“, na které, po úvodním slovu Alfreda Kotteka

---

⁴¹² Autorem této zprávy byl Pg. (Parteigenosse) Schwarz. Kromě něj vystoupili také Bründel a Bornemann. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 1. října 1940, s. 4.

⁴¹³ **ZNAIMER TAGBLATT**, 10. října 1940, s. 3.

⁴¹⁴ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 19. října 1940, s. 3.

vystoupil Dr. Armann, aby přiblížil cíle a úkoly této společnosti v Gau Niederdonau.⁴¹⁵

30. listopadu avizoval Znaimer Tagblatt, že se následující den koná ve velkém sále Německého domu slavnostní shromáždění, jehož se zúčastní Gauleiter Hugo Jury a Gauleiter honoris causa Hans Krebs. O průběhu shromáždění se můžeme dočíst v článku „Großkundgebung der NSDAP in Znaim“: „Slavnostní shromáždění zahájil Felix Bornemann, jenž jménem přítomných soukmenovců srdečně přivítal Gauleitera Juryho a starého kamaráda z let bojů DNSAP Krebse. Hans Krebs srovnával ve své úvodní řeči stávající situaci s rokem 1914 a konstatoval, že německý lid, bojující o svoji existenci, je připraven. Jako druhý vystoupil Hugo Jury, tentokrát na téma „Národy pořádku a nepořádku“ a posledním řečníkem byl Felix Bornemann, jenž svůj projev ukončil slovy: *„Okres Znojmo stojí věrně za Vůdcem. Naší ctí je věrnost. Věrní zůstaneme při Vůdci, ať se stane cokoliv!“*⁴¹⁶

Toto slavnostní shromáždění bylo poslední důležitou akcí roku 1940, dále se objevují pouze nepříliš významná sdělení, týkající se činnosti jednotlivých stranických vedoucích v době Vánoc apod.

5.1.3. ROK 1941

V roce 1941 byla činnost NSDAP „obnovena“ 9. ledna, kdy se v sále NSKK konalo shromáždění Ortsgruppe Znaim-Neustift.⁴¹⁷ Na tomto shromáždění bylo

---

⁴¹⁵ ZNAIMER TAGBLATT, 25. října 1940, s. 3.

⁴¹⁶ ZNAIMER TAGBLATT, 30. listopadu 1940, s. 3.

⁴¹⁷ ZNAIMER WOCHENBLATT, 7. ledna 1941, s. 3.

členům Ortsgruppe oznámeno, že 24. ledna bude mít Fregattenkapitän zur See Rehder přednášku o činnosti a úspěších Kriegsmarine s názvem „Vývoj našeho loďstva od roku 1919 dodnes“.⁴¹⁸

Schéma zpráv se začíná opakovat – přijímání nových členů (30. ledna do Ortsgruppe Znaim-Mitte),⁴¹⁹ vzpomínkové akce na válečné hrdiny (16. března ve všech obcích znojemského okresu),⁴²⁰ oslavy Hitlerových narozenin, školení stranických funkcionářů, válečné úspěchy Wehrmacht apod.

9. října uveřejnil Znaimer Tagblatt pod názvem „9. říjen 1938 – den osvobození jižní Moravy“ provolání Felixe Bornemanna k obyvatelstvu znojemského okresu, v němž byly připomenuty nejenom události z roku 1938, ale také popis stávající situace a ochota veškerého obyvatelstva přinést i ty nejtěžší oběti pro budoucí vítězství.⁴²¹

Ve stejném čísle byla popsána historie vývoje nacionálněsocialistického hnutí v celém Podyjí a připomenuty zásluhy stranických činitelů z doby bojů.⁴²²

V pátek, 24. října 1941, se ve slavnostním sále Německého domu konalo shromáždění všech místních skupin NSDAP. Ortsgruppenleiter Dr. Julius Wagner přivítal více než 600 účastníků a zahájil setkání citací několika výroků Konráda Henleina, jež se týkaly sudetoněmecké problematiky. Henleinovy výroky měly být ovšem pouze úvodem k hlavnímu projevu a měly v sále navodit tu správnou atmosféru.

---

⁴¹⁸ Rehderova přednáška byla přirozeně avizována také v tisku. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 21. ledna 1941, s. 3.

⁴¹⁹ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 30. ledna 1941, s. 3.

⁴²⁰ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 11. března 1941, s. 3.

⁴²¹ **ZNAIMER TAGBLATT**, 9. října 1941, s. 3.

⁴²² **ZNAIMER TAGBLATT**, 9. října 1941, s. 3n.

Jako hlavní řečník vystoupil Kreisleiter Felix Bornemann, který ve svém projevu mimo jiné řekl: *„Tento měsíc si již potřetí připomínáme den, kdy byla naše vlast osvobozena. Teprve dvacet let poté, co v tomto sále oznámil starosta spolu s poslanci připojení této oblasti k Německu, nás Adolf Hitler osvobodil z knechtství⁴²³, nouze a problémů. Pozitíří si také budeme moci připomenout den, kdy mezi nás zavítal Vůdce a pronesl k nám slova, na která nikdy nezapomeneme. Z hlouby svých srdcí mu nyní za tento vynikající čin chceme poděkovat. Co bylo nejtajnějším přáním každého soukmenovce se stalo skutečností – domov byl osvobozen, naše německá jižní Morava se opět, stejně jako kdysi, stala součástí Německa. Vůdce, děkujeme Ti, provolávali jsme tenkrát znovu a znovu a složili jsme slavnostní přísahu, že celé své bytí podřídíme potřebám Říše. Chceme si nyní položit otázku, co se v těch třech letech v naší vlasti stalo a zda jsme dodrželi tehdejší přísahu. Nemůžeme si nevšimnout skutečnosti, že třetí výročí našeho osvobození spadá do třetího roku války, do třetí roku největšího boje, který kdy německý národ musel podstoupit.*

Přestože špatné a nepříjemné věci člověk rychle zapomíná, na období mezi léty 1918 – 1938, na všechno to utrpení, nouzi a nucené podřízení českému šovinismu, nedokážeme tak snadno zapomenout.⁴²⁴

Kreisleiter pak vyzval všechny shromážděné, aby si uvědomili rozdíly mezi dnešním a dřívějším životem. Přestože je válka, která nám neumožňuje

---

⁴²³ V originále je použito slovo Knechtschaft, které se dá interpretovat jako knechtství, otroctví, závislost či vazalství. Ze všech možností, které se nabízejí, jsem zvolil první variantu, neboť, podle mého, nejlépe odpovídá celkovému kontextu. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 25. října 1941, s. 3.

⁴²⁴ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 25. října 1941, s. 3.

uskutečnit všechno tak rychle, jak bychom si přáli, je možné říci, že současný život je nesrovnatelně krásnější.

V hlavní části svého projevu se pak Felix Bornemann soustředil na nástin Hitlerovy cesty k moci, na Hitlerovu úlohu v osudu Německa a na nutnost vést současnou válku, jež musí být chápána jako střetnutí o bytí a nebytí německého národa. *„Všichni nemohou bojovat se zbraní, všichni se nemohou stát vojáky Říše a nemohou vybojovat konečné vítězství“*, řekl doslova Kreisleiter Bornemann, *„ale všichni k němu mohou přispět. Dělník u pracovního stolu, stejně jako rolník za pluhem, učitel ve škole, úředník za psacím stolem, žena v domácnosti i učeň v obchodě, ti všichni se mohou na konečném vítězství podílet“*.

Na závěr pak Kreisleiter doslova prohlásil: *„Stojíme na začátku významné epochy v dějinách německého národa. Stojíme před celosvětovou změnou, změnou ve znamení hákového kříže. Naše dnešní generace vybojuje, pod vedením Adolfa Hitlera, vítězství, ale teprve na těch, kteří přijdou po nás, bude záležet, zda naši bratři a synové nebojovali a nekrváceli zbytečně. Všichni jsme tedy zodpovědní za to, že vítězství nejenom získáme, ale především udržíme. Před německým národem je nyní poslední zkouška – zda dokážeme vše podřídit budoucnosti, zda nebudeme malomyslní a zda se nám naše malé starosti nebudou zdát větší než starost nejdůležitější, starost o budoucnost německého národa. Německý národ tuto poslední zkoušku podstoupí.“*

Také samotný závěr Bornemannovy řeči stojí za doslovnou citaci: *„Uděláme všechno proto, abychom osudový boj našeho národa pomohli dovést k vítěznému*

konci. Víme, že bojujeme za správnou věc a že právo je na naší straně.⁴²⁵ Prosíme Boha, aby našim vojákům dodal odvalu, prosíme jej o vítězství. My sami ale také chceme přispět k našemu vítězství. Ať již budeme kdekoliv, chceme plnit svoji povinnost. Abychom obstáli, až se jednou naši bratři a synové po vítězném boji vrátí domů. Abychom mohli říci všechno o tom, co jsme dělali, těm, kteří se vrátí zmrzačení a budou se nás ptát. A abychom, kdyby mezi nás znovu zavítal Vůdce, se mu mohli svobodně podívat do očí a říci, že jsme splnili svoji povinnost. Když na to budeme myslet při naší každodenní práci, když na to budeme myslet pokaždé, když něco nebude přesně tak, jak bychom si přáli, pak se z nás nikdy nestanou slabí a malomyslní. Pak se z nás neúnavní bojovníci za naši svatou vlast, za Vůdce, národ a Říši“.⁴²⁶

Z podnětu Kreisleitera Bornemanna byli 28. října do Německého domu pozváni starostové všech obcí znojemského okresu, místní vedoucí rolníků a přirozeně také všichni straničtí funkcionáři na slavnostní shromáždění, v jehož rámci proběhlo větší množství krátkých přednášek, věnovaných tzv. denním záležitostem a v neposlední řadě také přípravě oslav 9. listopadu.⁴²⁷

Oslavy 9. listopadu měly být velmi slavnostní záležitostí, spojenou s přijímáním nových členů do NSDAP. Shromáždění v Německém domě zahájil Ortsgruppenleiter Franz Girsch, jenž připomenul novým členům význam strany a konstatoval, že stranická legitimace není v žádném případě dokumentem zajišťujícím svému vlastníkovu veškeré výhody, nýbrž že svého vlastníka naopak

---

⁴²⁵ Pokud pomineme konkrétní jména, je Bornemannův projev, zejména po stylistické stránce, velmi snadno zaměnitelný s projevy pozdějších politiků.

⁴²⁶ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 25. října 1941, s. 3.

⁴²⁷ **ZNAIMER TAGBLATT**, 30. října 1941, s. 3.

zavazuje k nejvyšší disciplíně. Další řečníci, Felix Bornemann a Rudolf Lachmayer, věnovali své projevy historii hnutí.⁴²⁸

Poslední důležité sdělení roku 1941 se týkalo vystoupení Kreisleitara Bornemann v Jaroslavicích, na němž byla hlavním tématem židovská otázka.⁴²⁹

5.2. 1942 – SKEPSE

Jakmile se začala komplikovat situace na východní frontě, mělo to určitý dopad i na „život v týlu“ a to zejména v ekonomické oblasti. Příkladový systém přestával stačit a kromě toho byly požadovány příspěvky za tzv. Winterhilfe. Věci, získané v rámci této sbírky, předal Kreisleiter Bornemann 6. ledna 1942 zástupcům Wehrmacht.⁴³⁰ Sběrka přirozeně dále pokračovala a 20. ledna uveřejnil Znamer Tagblatt, že v rámci znojemského okresu bylo dosud vybráno 75 009 kusů.⁴³¹

V pátek, 30. ledna 1942, se ve velkém sále konalo slavnostní shromáždění při příležitosti převzetí moci v Říši. Hlavní projev měl Felix Bornemann, jenž mluvil o stávající situaci na frontách, o nutnosti přinášet i nejvyšší oběti apod. Projev byl

---

⁴²⁸ **ZNAIMER TAGBLATT**, 10. listopadu 1941, s. 5.

⁴²⁹ **ZNAIMER TAGBLATT**, 19. listopadu 1941, s. 3.

⁴³⁰ V první fázi Winterhilfe bylo shromážděno 65 832 kusů teplého prádla (jako například ponožek, vest apod.), což znamenalo 2,5 ks na domácnost. Při vyhodnocování množství darů se na prvním místě umístila Ortsgruppe Znaim-Neustift a dále pak Ortsgruppe Znaim-Mitte, Ortsgruppe Znaim-Mannsberg, Ortsgruppe Znaim-Thayaboden, Ortsgruppe Misslitz, Ortsgruppe Kirschfeld, Ortsgruppe Joslowitz atd. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 7. ledna 1942, s. 3.

⁴³¹ Kromě toho byl uveden také výsledek finanční sbírky: do 20. ledna bylo vybráno 28 339,50 RM (tzn. 33,64 RM na osobu), přičemž nejvíce přispěli členové Ortsgruppe Znaim-Bahnhof a to částkou 3 063,74 RM, což znamená 68,66 RM na osobu. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 20. ledna 1942, s. 3.

zakončen prohlášením o víře v konečné vítězství a pochopitelně také proklamací věrnosti.⁴³²

17. února bylo ve Znaimer Tagblatt otištěno upozornění, že 24. února vystoupí ve velkém sále Německého domu Gauleiter honoris causa Rudolf Jung s projevem na téma: „Von Ohnmachtsstaat zum deutschen Weltreich“.⁴³³

Jungovo vystoupení⁴³⁴ je možné chápat jako určitý prolog k sérii shromáždění, jež měla být, pod heslem „Musíme zvítězit“, v době od 26. února do 1. března roku 1942 svolána v přibližně osmi stech městech a obcích Gau Niederdonau. Témata pro stranické schůze zněla: „Oč jde nepříteli a jak chce dosáhnout svého cíle“ a „Co musíme udělat proto, abychom zvítězili“ a mělo o nich, spolu s nejlepšími župními a krajskými řečníky, hovořit také třicet osm příslušníků říšského propagandistického oddělení strany.⁴³⁵

V březnu byla tradičně věnována pozornost uctění památky padlých. Znaimer Wochenblatt píše: „V neděli, 15. března, se ve slavnostně vyzdobeném sále Německého domu uskutečnil vzpomínkový večer na padlé hrdiny. Po smutečním pochodu ze „Soumraku bohů“ od Richarda Wagnera byla slavnost zahájena. Zástupce města ve svém projevu, mimo jiné, prohlásil: *„Shromáždili jsme se, abychom uctili památku našich mrtvých kamarádů. V žádném případě to ale není smuteční shromáždění, žádná neděle mrtvých, ale*

---

⁴³² Program slavnostního shromáždění, stejně jako hlavní teze Bornemannova projevu byly avizovány 29. ledna. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 29. ledna 1942, s. 5.

⁴³³ Současně s tímto upozorněním byla připomenuta také Jungova politická činnost. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 17. února 1942, s. 2.

⁴³⁴ Přesný průběh schůze, včetně projevů viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 25. února 1942, s. 3.

⁴³⁵ Oficiálně zahájil tuto sérii Gauleiter Hugo Jury 23. února ve Wiener-Neustadt. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 21. února 1942, s. 7.

čestná vzpomínka. Přesto však cítíme bolest pozůstalých, kterou s nimi sdílí celý národ. Naši hrdinové nejsou mrtví, pouze se přidali k nesmrtelným hrdinům německého národa. Dali to největší, co může dát muž - svůj život za svůj národ."

Po položení věnců se ujal slova Kreisleiter Bornemann, jenž zhodnotil uplynulý rok.⁴³⁶

Přesně o týden později se v Německém domě uskutečnila další slavnost, spojená tentokrát s přijetím nových členů do HJ a BdM.⁴³⁷

Při příležitosti 60. narozenin vyšel ve Znaimer Tagblatt článek o Rudolfu Jungovi, ve kterém byly připomenuty jeho zásluhy z „období bojů“.⁴³⁸

Jakmile byla na východní frontě zahájena tzv. letní ofenzíva, domácí zpravodajství prakticky zmizelo a noviny věnovaly pozornost pouze „nezadržitelnému postupu Wehrmacht“. Výjimkou bylo pouze přijetí nových straníků v červnu⁴³⁹ a v září⁴⁴⁰ a upozornění na přednášku hamburského biologa, spolupracovníka rasového úřadu, Ernsta Mühlbacha.⁴⁴¹

---

⁴³⁶ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 17. března 1942, s. 5.

⁴³⁷ Za účasti zastupujícího Gauleitera Karla Gerlanda, jenž při této příležitosti prohlásil, že mládí je budoucností Německa, bylo přijato 91 chlapců a 67 dívek. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 24. března 1942, s. 3.

⁴³⁸ Mimo jiné se zde můžeme dočíst, že Rudolf Jung měl stranickou legitimaci s číslem 85 a že je autorem knih „Der nationale Sozialismus“ (tato kniha byla v roce 1921 vydána v Mnichově a v roce 1938 v Opavě), „Die Tschechen - tausend Jahre deutsch-tschechischer Kampf“ (Mnichov 1937), „Deutsches Ringen um den böhmischen Raum“ (Mnichov 1940) a „Deutsches Ringen um den Osten“ (Mnichov 1941). Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 16. dubna 1942, s. 3.

⁴³⁹ 5. června bylo přijato do Ortsgruppe Znaim-Mitte 134 nových členů. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 9. června 1942, s. 3.

⁴⁴⁰ V obou případech jako obvykle za účasti Kreisleitara Bornemanna a Ortsgruppenleitara Neberleho. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 22. září 1942, s. 3.

⁴⁴¹ **ZNAIMER TAGBLATT**, 22. září 1942, s. 3.

Teprve na začátku října byla monotónnost frontových informací trvaleji narušena, a to jednak články k výročí založení Německého domu⁴⁴², články, připomínajícími výročí osvobození v roce 1938⁴⁴³ a články v souvislosti se stranickým shromážděním, na němž měl hlavní projev Gauleiter Hugo Jury.⁴⁴⁴

5.3. ROK 1943 - DEZILUZE

Na přelomu let 1942 a 1943 začaly opět převažovat články a provolání s frontovou tematikou, přesněji řečeno s tematikou situace na východní frontě, kde se 6. německá armáda ocitla v obklíčení. Bezvýchodnost Paulusových jednotek nebyla ovšem popisována jako důsledek špatného strategického rozhodování, nýbrž jako sebeobětování pro budoucnost Německa. Proklamace typu: „Nezlomná odvaha obránců stále trvá“, „Bojují za budoucnost Německa“, „Zemřeli, aby Německo mohlo žít věčně“, nebyly ničím naprosto neobvyklým. Pro posílení sebevědomí pak byly také průběžně otiskovány seznamy těch, kterým byla udělena vysoká vyznamenání.⁴⁴⁵

---

⁴⁴² Idea vybudování Německého domu se poprvé objevila v souvislosti s Německým měšťanským spolkem, založeným v roce 1870 s cílem sdružovat všechny Němce a současně je také zapojit do služeb vlasti. V roce 1881 byla zahájena sbírka (náklady byly odhadnuty na 90 000 zlatých) a na podzim následujícího roku byla stavba dokončena (hlavním stavbyvedoucím byl místní rodák Josef Schweighofer). Protože však spolek vzniknul na příliš širokých základech a vlastnické nároky by byly v případě Domu německého měšťanského spolku (tak zněl původní název) zbytečně komplikované, bylo v prosinci roku 1913 rozhodnuto, že se budova přejmenuje na Německý dům. Po roce 1918 zůstal Německý dům nejenom centrem německého kulturního života ve Znojmě, nýbrž nově i tradičním místem setkávání stoupenců negativistických stran. Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 8. října 1942, s. 3.

⁴⁴³ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 8. října 1942, s. 3.

⁴⁴⁴ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 8. října 1942, s. 3.

⁴⁴⁵ Jedním z takto vyznamenaných byl Gefreiter Karl Österreicher, jehož příběh není nepodobný příběhu vozatajce Bonga z Haškových Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války. V sedmnácti letech přišel Österreicher při manipulaci se střelnou zbraní o oko a odvodní komise jej, zcela logicky odmítla. Nicméně Österreicher se nevzdal, požádal o přidělení k trestným jednotkám a po půlročním výcviku v severní Africe byl převelen na východní frontu jako kulometčík.

30. ledna uspořádala NSDAP oslavu desetiletého výročí převzetí moci v Říši. K několika stovkám soukmenovců promluvil Kreisleiter Bornemann, jenž nejprve připomenul nejvýznamnější události uplynulých dnů a poté zdůraznil neutuchající vděčnost padlým německým vojákům.⁴⁴⁶ Hlavní část projevu se týkala nutnosti pokračovat v boji proti bolševismu a zabránit tak Stalinovi v jeho plánech na ovládnutí Evropy.⁴⁴⁷ Závěr Bornemannova projevu, stejně jako závěr celé slavnosti, byl ve znamení tradiční proklamace věrnosti Adolfu Hitlerovi.⁴⁴⁸

Další shromáždění bylo svoláno na 4. března, tentokrát společně s NS-Frauenschaft. Před více než dvěma tisíci účastníky promluvila Gaufrauenschaftsleiterin Anny Vietoris, která se zaměřila jednak na průběh stalingradské bitvy a zejména pak na její následky. Anny Vietoris zdůraznila nutnost přinášet i nejvyšší oběti a nutnost bojovat až do konečného vítězství.⁴⁴⁹

18. dubna proběhla ve velkém sále Německého domu oslava Hitlerových narozenin, spojená s přijetím nových členů do všech Ortsgruppen. Slavnost zahájil Felix Bornemann, jenž krátce nastínil Hitlerův život a jeho politickou činnost. Bezprostředně poté složilo 178 chlapců a dívek slib věrnosti.⁴⁵⁰ Poté se znovu ujal

Na východní frontě byl nejprve zraněn do nohy a krátce po zotavení mu střepina roztržila jeho skleněné oko... Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 2. ledna 1943, s. 4.

⁴⁴⁶ Při vzpomínce na padlé věnoval Kreisleiter Bornemann zvláštní pozornost generálporučíku Karlu Eiblovi, jenž byl jako jednadvacátý příslušník Wehrmacht vyznamenán meči a dubovými ratolestmi k Rytířskému kříži Železného kříže a který by se měl stát symbolem obětavosti vzhledem k tomu, že zahynul na východní frontě krátce po smrti obou svých synů.

⁴⁴⁷ Zde se tato myšlenka objevuje poprvé, nicméně ani zdaleka naposledy.

⁴⁴⁸ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 30. ledna 1943, s. 4.

⁴⁴⁹ Mimo to mluvila Gaufrauenschaftsleiterin také o postavení žen v jednotlivých zemích a zdůraznila, že pouze Německo poskytuje ženám plnohodnotné společenské postavení. Viz: **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 6. března 1943, s. 3.

⁴⁵⁰ Ve skutečnosti vstoupilo 18. dubna do strany 190 uchazečů (12 chlapců v nepřítomnosti z důvodu služby v armádě - pozn.aut.).

slova Kreisleiter Bornemann, aby krátce připomenul dějiny nacionálního socialismu.⁴⁵¹

V květnu opět převažují zprávy z fronty a stále častěji se také objevují výzvy k dobrovolnému vstupu do jednotlivých armádních složek, eventuálně do SS-Waffen.

11. června byli svoláni členové vedení všech pěti Ortsgruppen na informativní schůzi, kterou, místo nemocného Kreisleitera řídil Kreisobmann der DAF Moßbeck. Pg. Moßbeck přivítal všechny přítomné, zvláštní pozdrav věnoval nositeli Rytířského kříže k Železnému kříži Karlu Österreicherovi a poté předal slovo Pg. Ludwigovi. Kreispropagandaleiter Ludwig mluvil déle než dvě hodiny a kromě toho, že několikrát zdůraznil, že válka byla Němcům vnucena západními spojenci, se okrajově zabýval také židovskou problematikou. V závěrečné části svého projevu pak Ludwig vyzval všechny přítomné, aby za všech okolností dodržovali veškerá bezpečnostní opatření v případě možných leteckých útoků.⁴⁵²

Od 1. července začaly noviny Znaimer Wochenblatt oficiálně vycházet pod novým názvem Heimatblatt. 3. srpna informoval Heimatblatt o tom, že „der oberste Parteirichter Reichsleiter Walter Buch navštívil při své kontrolní cestě župou Niederdonau také Znojmo, kde se nechal od Kreisleitera informovat o celkové situaci“.⁴⁵³ 31. srpna bylo v Heimatblatt otištěno upozornění, že se v úterý, 7. září, koná ve velkém sále Německého domu shromáždění pod heslem: „Stojíme věrně za Vůdcem“, na kterém promluví zastupující Gauleiter Karl Gerland

---

⁴⁵¹ **ZNAIMER WOCHENBLATT**, 20. dubna 1943, s. 3.

⁴⁵² **ZNAIMER TAGBLATT**, 12. června 1943, s. 7.

⁴⁵³ **HEIMATBLATT**, 3. srpna 1943, s. 3.

a Kreispropagandaleiter Scheibel.⁴⁵⁴ Tohoto shromáždění se zúčastnilo takové množství lidí, že slavnostní sál, ve kterém mělo probíhat, ani zdaleka nestačil a bylo proto nutné rychle nainstalovat alespoň provizorní aparaturu, která by posluchačům, kteří se tísnili v sousedních sálech a dokonce i před samotným Německým domem, zprostředkovala Gerlandův projev.⁴⁵⁵

K propagandistickým účelům byly přirozeně využívány také besedy s vojáky, kteří přijeli na dovolenou. Jedním z nich byl i poručík letectva Ludwig Hammer, který byl, jako první znojemský Němec,⁴⁵⁶ vyznamenán Rytířským křížem k Železnému kříži. Hned na úvod seznámil NSFK-Stardantenfürer Dr. Winkler představil Hammera posluchačům a nastínil jeho vojenskou kariéru.⁴⁵⁷ Nato se ujal slova samotný Hammer a vylíčil posluchačům situaci na frontě a vyjádřil přesvědčení, že i když není v současné době situace právě příznivá, za žádných okolností se nebude opakovat 9. listopad roku 1918. Jak *Znaimer Tagblatt*, tak i *Heimatblatt* o této besedě velmi obšírně referovaly a zveřejnily seznam nositelů Rytířského kříže k Železnému kříži ze znojemského okresu.⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁴ **HEIMATBLATT**, 31. srpna 1943, s. 3.

⁴⁵⁵ Zastupující Gauleiter Gerland však ve svém projevu nesdělil nic nového, neboť jej omezil na hodnocení stávající situace a přirozeně také na proklamaci věrnosti Adolfu Hitlerovi a idejím nacionálního socialismu. Viz: **HEIMATBLATT**, 9. září 1943, s. 3.

⁴⁵⁶ Ludwig Hammer se sice narodil ve Štýrsku a ve Znojmě se usadil až v roce 1938, nicméně to nebylo natolik důležité.

⁴⁵⁷ Hammer bojoval od začátku války na různých frontách, v květnu 1940 byl vyznamenán Železným křížem II. třídy, v srpnu roku 1941 Železným křížem I. třídy. V prosinci téhož roku byl povýšen na poručíka a v dubnu 1942 mu byl udělen Německý kříž ve zlatě. 29. října získal, jako vůbec první průzkumný letec, Rytířský kříž k Železnému kříži.

⁴⁵⁸ V tomto seznamu byli, kromě Hammera, uvedeni: generálporučík Karl Eibl, generál tankových jednotek Karl Raus, nadporučík Heger (stejně jako Raus rodák z Olbramovic) a poddůstojník Karl Österreicher (rodák z Kravska). Viz: **ZNAIMER TAGBLATT**, 20. listopadu 1943, s. 3 a **HEIMATBLATT**, 23. listopadu 1943, s. 7.

Poručík Ludwig Hammer nebyl jediným úspěšným znojemským pilotem. Značnou konkurencí pro něj byl Franz Woydich, jenž 1. prosince dosáhl svého 55. leteckého vítězství.⁴⁵⁹ Franz Woydich se narodil 2. ledna 1921 ve Znojmě a vojenskou kariéru zahájil v severní Africe (11. července 1941), kde jako člen 5./JG (Jagdgeschwader – stíhací eskadra) dosáhl prvních dvou sestřelů. 1. dubna 1942 byl přeložen na východní frontu, kde jako stíhač ve 3./JG 52 získal do konce roku dalších sedm sestřelů. V červnu roku 1944 byl vyznamenán Rytířským křížem k řádu Železného kříže. Franz Woydich absolvoval asi tisíc bojových letů a 110 vítězství (107 na východní frontě).⁴⁶⁰

Posledními většími propagačními akcemi roku 1943 byly jednak přednášky pod heslem „Pomůžeme Vůdci zvítězit!“, které se uskutečnily od 15. do 23. listopadu ve většině měst a obcí znojemského okresu⁴⁶¹ a jednak slavnostní shromáždění v Německém domě 3. prosince, na němž vystoupil jako hlavní řečník Gauleiter Jury a přiblížil posluchačům historii nacionálně socialistického hnutí na Znojemsku.⁴⁶²

5.4. ROK 1944 - ZAČÁTEK KONCE

„Die Kreisleitung der NSDAP oznamuje, že se v neděli, 30. ledna 1944, koná od 9³⁰ ve slavnostním sále Německého domu oslava výročí převzetí moci v Říši,

---

⁴⁵⁹ ZNAIMER TAGBLATT, 9. prosince 1943, s. 7.

⁴⁶⁰ Svatopluk MATYÁŠ: *Stíhací esa Luftwaffe 1939 – 45*, Cheb 1994, s. 157.

⁴⁶¹ ZNAIMER TAGBLATT, 14. listopadu 1943, s. 3.

⁴⁶² HEIMATBLATT, 7. prosince 1943, s. 3.

na kterou jsou všichni srdečně zváni." Tímto oznámením začal pro znojemské Němce nový rok.⁴⁶³

Oslav ze zúčastnili nejenom funkcionáři a členové strany, nýbrž i zástupci Wehrmacht a v roli čestných hostí také pozůstali po padlých. Na úvod připomenul Julius Wagner památku vojáků, kteří položili svůj život ve Velké válce, památku obětí nacionálněsocialistického hnutí, obětí spojeneckého bombardování a také těch, kteří zahynuli na frontách této války. Hlavní projev ovšem pronesl Kreisleiter Bornemann, jenž stručně nastínil historický vývoj Německa od jeho sjednocení do současnosti a zdůraznil, že: *„Když Adolf Hitler začínal svůj boj, byl sice sám a bez prostředků, ale dokázal probudit skryté duševní síly, vlastní německému národu. A právě tyto síly, jež ještě nejsou ani zdaleka vyčerpány, nás dovedou ke konečnému vítězství.“*⁴⁶⁴

O necelý měsíc později, 27. února, se v Německém domě konala další slavnost, tentokrát jako vzpomínka na den, kdy Adolf Hitler zveřejnil na mnichovském shromáždění program nacionálněsocialistického hnutí. Felix Bornemann se ve svém projevu opět zabýval historií a mimo jiné prohlásil: *„Nepřátelé se snažili Německo mnohokrát ponížit a když se ve Versailles pokusili dokončit to, co se jim nepovedlo v rámci vestfálského míru, tak to byl právě Adolf Hitler, kdo se zasloužil o znovuzrození Německa a německého lidu.“*⁴⁶⁵

Když se 2. března Kreisleiter Bornemann dožil padesáti let, otisknul jak Znamer Tagblatt, tak i Heimatblatt jeho podrobný životopis. Je téměř symbolické,

---

⁴⁶³ ZNAIMER TAGBLATT, 24. ledna 1944, s. 3.

⁴⁶⁴ ZNAIMER TAGBLATT, 1. února 1944, s. 3.

⁴⁶⁵ ZNAIMER TAGBLATT, 29. února 1944, s. 3.

že poslední zajímavý článek roku 1944 patří právě Felixi Bornemannovi⁴⁶⁶, neboť obě periodika jsou dostupná pouze do dubna téhož roku. Informace o dalším vývoji ve Znojmě se tedy dovídáme až z pozdějších pramenů.

5.5. ROK 1945 – KVĚTNOVÝ PŘEVRAZ

Pátého dubna 1945 vydal znojemský Kreisbauerschaft důvěrný oběžník pro starosty obcí a selské vedoucí, týkající se vyklizení okresu. Zemědělci měli při odchodu použít vlastní povozy a s sebou si mohli vzít pouze oděvy, kuchyňské nádobí a jídlo, zemědělské stroje měly být zničeny, nebo alespoň vážně poškozeny. Kromě těchto pokynů obsahoval oběžník také doporučené verze únikových tras do Rakouska (přes Hevlín, Dyjákovice, Hrádek a Jaroslavice) a v neposlední řadě také trasy ve směru na Horn. Za záchytnou oblast pro znojemský okres byla určena Gau Oberdonau.⁴⁶⁷

Německé velení považovalo Znojmo za důležité obranné centrum, a proto vydalo příkaz k budování protitankových zátarasů a zákopů a také k podminování všech mostů. Obranou města byla pověřena místní posádka, doplněná mobilizovaným praporem Volkssturm, dělostřelecké krytí měly poskytnout baterie rozmístěné u Vranovské Vsi. Po obsazení Brna sovětskými jednotkami bylo od plánů na obranu města upuštěno.

Závěrem je možné konstatovat, že přestože se dobová propaganda snažila až do konce války udržovat všeobecné nadšení, tento úkol se jí nepodařilo splnit. Od roku 1943, tzn. od prvních větších vojenských neúspěchů, začala převládat

---

⁴⁶⁶ ZNAIMER TAGBLATT, 2. března 1944, s. 3.

skepsy a vědomí pravděpodobné porážky. Vyústěním tohoto vědomí pak bylo vyklizení města na počátku května roku 1945.

6. POVÁLEČNÁ ČECHIZACE

6.1.1.1. PŘEVZETÍ SPRÁVY MĚSTA

Na základě výzvy revolučního Národního výboru, ustaveného 6. května 1945, přislíbil zástupce německého starosty Franz Dittrich, že hned následující den předá jeho zástupcům správu města a politickou moc. Tuto relativně klidnou změnu politických poměrů ve Znojmě však znemožnil útok 7. sovětské gardové armády, vedený na linii Nová Ves – Pasohlávky – Drnholec, během kterého byly prolomeny obranné linie německé Wehrmacht. Následný ústup jednotek divize Feldherrnhalle a jednotek SS vyvolal ve městě neuvěřitelný chaos.

Vzhledem k tomu, že německé vedení se snažilo vzniklou situaci v rámci svých možností řešit, došlo k předání města do českých rukou až o den později – 8. května 1945. Německou stranu při tomto jednání zastupoval již zmíněný Franz Dittrich spolu s radním Leopoldem Brunnerem, zástupci Národního výboru byli jeho první předseda Cyril Šťastný a JUDr. Vilém Veleba.⁴⁶⁸

6.1.1.2. MOCENSKÉ INSTITUCE

Přestože se novými mocenskými institucemi měly stát, tedy alespoň podle závěrů tzv. Košického vládního programu, pouze národní výbory, praxe byla poněkud odlišná. Národní výbory totiž převzaly moc pouze v českých obcích,

---

⁴⁶⁷ **Leoš MALENA:** *Konec česko-německého soužití v okrese Znojmo v roce 1945*, diplomová práce PdF MU Brno, Brno 1995, s. 58n.

⁴⁶⁸ **Magdaléna HRNČÍŘOVÁ:** *Vznik a vývoj národních výborů na Znojemsku 1945 – 1948*, diplomová práce FF UJEP Brno 1986, s. 35.

zatímco v obcích smíšených, stejně jako v obcích s německou majoritou (s výjimkou Znojma a Fryšavy) se moc dostala do rukou tzv. správních komisařů, jež do jejich funkcí jmenoval Okresní národní výbor ve Znojmě.⁴⁶⁹ Do úřadu správního komisaře mohl být jmenován prakticky kdokoliv a jeho moc, stejně jako moc národních výborů, byla de facto neomezená.⁴⁷⁰

Mocenské orgány, ať již to byly národní výbory, správní komisaři, nebo správní komise, se při své činnosti opíraly o různé ozbrojené formace – partyzánské jednotky (šlo zejména o příslušníky skupin Horácko, Lenka – Jih a v neposlední řadě také o Skupinu soudruha Hybeše, přišedší pod vedením kapitána Antonína Řepky z Ivančicka a Moravskokrumlovska), různé revoluční formace (základem se stala tzv. znojemská národní stráž v čele s kapitánem Dvořákem) a o tradiční mocenské složky I. republiky, tzn. o armádu, policii a četnictvo.⁴⁷¹

Nicméně, podle názoru ONV, nemohla ani všechna tato uskupení stačit na zabezpečení klidu a pořádku ve městě, stejně jako na zabezpečení státních hranic, a proto byla v českých obcích 10. května 1945 vyhlášena částečná mobilizace ročníků 1908 – 1916.⁴⁷²

6.1.1.3. PROTINĚMECKÁ OPATŘENÍ

Ačkoli v obecném povědomí neustále přežívá tradiční mýtus o tom, že odsunem či vyhnáním Němců splnil český národ pouze a jenom vůli vítězných mocností z Postupimi, skutečnost je zcela odlišná. Celé vysídlení bylo totiž

---

⁴⁶⁹ Viz textové přílohy číslo 60 a 61.

⁴⁷⁰ **MAGDALÉNA HRNČÍŘOVÁ**, *citované dílo*, s. 46 nn.

⁴⁷¹ **ZNOJEMSKO**, 27. 6. 1979, s. 4.

⁴⁷² **SOKA ZNOJMO**, *fond ONV Znojmo - zápisy, karton číslo 1, zápis z 11. května 1945.*

„nápadem“ prezidenta Beneše a v organizované podobě (to znamená alespoň pod formálním dohledem Spojenců) se týkalo pouze necelé čtvrtiny Němců.

V memorandu, které 14. prosince 1943 (sic!) předložil Edvard Beneš Vjačeslavu Molotovovi se mluví zcela jednoznačně nejenom o vykázání aktivních členů německých organizací, ale jsou zde, pod bodem d/ uváděni také učitelé, profesori, právníci, technická inteligence apod.⁴⁷³

Že však nepůjde jenom o příslušníky inteligence, nýbrž o veškeré obyvatelstvo s vyšším sociálním statutem, to nejlépe dokládají opět slova samotného prezidenta Beneše, pronesená v březnu 1944 na jednání s Josifem Stalinem: „... *je nutné vystěhovat především německou buržoazii*“.⁴⁷⁴

11. května 1945, tedy pouhý den po svém přiletu do Prahy, vydala československá vláda „Provolání vlády všem Čechům a Slovákům“, ve kterém se, mimo jiné, můžeme dočíst, že: „... *Nová republika bude státem Čechů a Slováků. Němce a Maďary, kteří se tak těžce prohřešili proti našim národům a republice, budeme považovati za zbavené státního občanství a přísně je potrestáme. Národní výbory necht' s tím začnou ihned...*“.⁴⁷⁵

Mocenské orgány tedy začaly plnit vládní nařízení a zahájily tak proces degermanizace, probíhající od května 1945 až do září 1946. Celý proces je možné rozdělit do tří etap, lišících se pouze formou, a nikoliv obsahem.

---

⁴⁷³ **Václav KURAL**: *Místo společenství konflikt!*, Praha 1994, s. 217 nn.

⁴⁷⁴ **Václav KURAL**: *citované dílo*, s. 249.

⁴⁷⁵ **Tomáš STANĚK**: *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*, Praha 1992, s. 57.

6.1.2. 1. ETAPA (8. KVĚTNA – 2. SRPNA 1945)

První etapu poválečné čechizace Znojma je možné časově ohraničit německou kapitulací, eventuálně převzetím města 8. května 1945 a ukončením postupimské konference 2. srpna téhož roku. Pro tuto etapu je typický tzv. divoký odsun, nebo lépe vyhnání, neboť obyvatelstvo německých obcí bylo v průběhu června, nejpozději pak v průběhu července, z větší části – bez jakýchkoliv právních předpisů – vyhoštěno za rakouské hranice.⁴⁷⁶

Kromě toho jsou v této době také zajištěni představitelé městské inteligence, zámožní občané a přirozeně také funkcionáři různých státních či politických institucí, jež jsou pak neprodleně dopraveni do internačního tábora⁴⁷⁷ a okamžitě souzeni.⁴⁷⁸

Znojemští Němci spadali, stejně jako Němci z celého okresu, pod pravomoc mimořádného lidového soudu, jenž byl zřízen na základě Dekretu prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech z 19. května 1945.⁴⁷⁹

Z celkového počtu 674 žalob, projednávaných před tímto mimořádným lidovým soudem, se znojemských občanů týkalo pouze 77 žalob a všechny byly vzneseny na základě zmíněného prezidentského dekretu.⁴⁸⁰ Projdeme-li

---

⁴⁷⁶ **Martin MARKEL:** *Nucené vysídlení Němců ze Znojemska*, 1. část: květen 1945 – září 1946, Sborník VA Brno, řada C – D 1/1997, s. 57.

⁴⁷⁷ Viz textové přílohy 63, 64 a 65.

⁴⁷⁸ **Martin MARKEL:** *Nucené vysídlení Němců ze Znojemska*, 1. část: květen 1945 – září 1946, Sborník VA Brno, řada C – D 1/1997, s. 58.

⁴⁷⁹ **Martin MARKEL:** *Nucené vysídlení Němců ze Znojemska*, 2. část: Mimořádný lidový soud ve Znojmě a kauza Felix Bornemann, Sborník VA Brno, řada C – D 1/1999, s. 41.

⁴⁸⁰ **Martin MARKEL:** *citované dílo*, s. 43.

jednotlivé případy, zjistíme, že všichni obžalovaní byli souzeni nikoliv za konkrétní kriminální čin, ale pouze za příslušnost k NSDAP, eventuálně k předválečné SdP, nebo za členství v jednotkách Freikorps z roku 1938. Z hlediska této práce je zajímavá především skutečnost, že z celkem devíti nejnižších stranických funkcionářů (míněna NSDAP) patřili dva původně k německým agrárikům a jeden dokonce k Německé křesťansko-sociální lidové straně.⁴⁸¹

Ovšem ani ti, kteří nenáleželi k městské elitě, neměli být ušetřeni české pozornosti. Jak vyplývá z protokolu ONV ve Znojmě ze dne 11. května 1945, byla všem Němcům ve věku od 14 do 60 let v případě mužů a ve věku od 15 do 55 let stanovena pracovní povinnost od 7 do 18 hodin a současně bylo rozhodnuto, že i oni budou zařazeni do internačního tábora.⁴⁸²

ONV ve Znojmě navíc přijal rozhodnutí, podle kterého byli všichni Němci povinni nosit na levé ruce 7 cm širokou pásku s označením N nebo RN (Němec nebo rakouský Němec), že nesmí chodit po chodníku, navštěvovat biografy, kavárny, plovárny a sady a že mohou nakupovat pouze v přesně vymezených hodinách, přičemž je prodávající povinen obsloužit nejprve české zákazníky.⁴⁸³

Samozřejmě nebyl zapomenut ani německý majetek - již 19. května 1945 byla podle dekretu číslo 5/45 Sb. uvalena národní správa na veškerý německý majetek,⁴⁸⁴ 21. června pak byla na základě dekretu číslo 12/45 Sb. zkonfiskována německá zemědělská držba a o den později bylo podle vyhlášky

---

⁴⁸¹ **Martin MARKEL:** *citované dílo*, s. 44.

⁴⁸² **SOKA ZNOJMO**, *fond ONV Znojmo – zápisy, karton číslo 1, zápis z 11. 5. 1945.*

⁴⁸³ **SOKA ZNOJMO**, *fond ONV Znojmo – zápisy, karton číslo 1, zápis z 11. 5. 1945.*

⁴⁸⁴ Viz textová příloha číslo 66.

ministerstva financí zabaveno veškeré německé jmění z účtů, vkladů a z bezpečnostních schránek.⁴⁸⁵

Nutno podotknout, že tohle všechno bylo oficiálně schváleno a že to bylo zcela v intencích národnostní politiky tehdejší vlády.

Ovšem kromě oficiálně schválených akcí byla intenzívně podporována také „iniciativa zdola“. Právě tato spontánní revoluční spravedlnost byla zřejmě příčinou sebevraždy celé rodiny Budischowských (Otto Budischowsky, jeho manželka a obě děti) a několika dalších manželských párů, stejně jako mohla být příčinou smrti Msgr. Raimunda Kobzy, ředitele německého reálného gymnasia, který byl, s největší pravděpodobností, zavražděn rabujícími Čechy.⁴⁸⁶

Tzv. spontánní exploze revoluční a sociální spravedlnosti českého národa, vyvolávající v řadách znojemských Němců značné obavy z následného vývoje, nebyla zřejmě úřadům proti mysli, neboť právě v důsledku těchto obav začínají znojemští Němci opouštět město a „dobrovolně odcházejí“ do Rakouska. Aby tyto „dobrovolné odchody“ nebyly nijak komplikovány, vydává ONV ve Znojmě 16. května 1945 (sic!) směrnici, v níž se zcela jasně říká, že německým státním příslušníkům nesmí být činěny žádné potíže při přechodu hranic směrem do Rakouska. Navíc se v této směrnici můžeme dočíst, že budou-li němečtí státní příslušníci vyžadovat potvrzení, že proti jejich odchodu není sebemenších námitek, má jim takovéto potvrzení neprodleně vystavit MNV ve Znojmě.⁴⁸⁷

Také další akce, tzv. znojemský pochod smrti, se odehrála s tichým souhlasem ONV ve Znojmě. 21. května 1945 nahnali partyzáni za podpory

---

⁴⁸⁵ **Martin MARKEL:** *citované dílo*, 1. část, s. 57.

⁴⁸⁶ **KOLEKTIV AUTORŮ:** *Weil Sie Deutscher sind, ...*, Stuttgart 1967, s. 119 nn.

pořádkových sil na dnešní Masarykovo náměstí přibližně 3 500 Němců a odtud je pak hnali až na státní hranici. V odpoledních hodinách téhož dne pak bylo dalších 6 000 lidí přesunuto do sběrného tábora na Pražské ulici, kde jim bylo oznámeno, že nechtějí-li být dále internováni, musejí nejpozději do 10 hodin následujícího dne opustit město. Přibližně polovina takto shromážděných skutečně druhý den ráno po kontrolou partyzánů odešla.⁴⁸⁸

6.1.3. 2. ETAPA (2. SRPNA 1945 – LEDEN 1946)

Přestože na postupimské konferenci intervenovaly vítězné mocnosti ve prospěch nenásilného a civilizovaného řešení (může-li být etnická čistka ovšem civilizovaná), protiněmecké akce se nejenom nezastavily, ale dokonce se začaly stupňovat.

Již 3. srpna 1945 se na dnešním Horním náměstí konalo veřejné protiněmecké shromáždění, kterého se zúčastnilo asi 2 000 lidí. K demonstrantům postupně promluvili zástupci jednotlivých politických stran (s výjimkou Československé strany lidové), představitelé odborového hnutí, Svazu osvobozených protifašistických bojovníků a Svazu československé mládeže. Bez ohledu na politickou příslušnost požadovali všichni řečníci co možná nejrychlejší ukončení procesu degermanizace, což se projevilo i v textu závěrečné rezoluce, adresované prezidentu Benešovi.⁴⁸⁹

⁴⁸⁷ **SOKA ZNOJMO**, *fond ONV Znojmo, karton číslo 2, inventární číslo 51.*

⁴⁸⁸ **Hans HAAS**: *Konec německo-české symbiózy na jižní Moravě*, In: *Kultury na hranicích*, Vídeň 1995, s. 305.

⁴⁸⁹ Viz textová příloha číslo 67. **MZA BRNO**, *fond Zemský národní výbor Brno – presidium, signatura 1, karton číslo 171, inventární číslo 190.*

I v průběhu léta byly Němcům znesnadňovány životní podmínky – stále vyšší pracovní normy, speciální dávky potravin a přirozeně také každodenní šikanování, psychický a fyzický teror – to vše je mělo přimět k co nejrychlejšímu „dobrovolnému odchodu“ z města. Nutno ovšem přiznat, že v tomto případě, pravděpodobně díky spojeneckým intervencím, se oficiální místa snažila tento postup alespoň trochu mírnit, jak, kromě fonogramu ZNV v Brně,⁴⁹⁰ dokládají přípisy ONV ve Znojmě z 6. a z 11. října 1945.⁴⁹¹

Ve druhé etapě čechizačního procesu bylo také dokončeno konfiskování německého majetku – podle dekretu číslo 108/45 Sb. byl totiž 25. října zabaven zbývající, tzn. průmyslový, městský a movitý majetek.⁴⁹²

6.1.4. 3. ETAPA (LEDEN - ZÁŘÍ 1946)

Třetí etapa čechizace měla charakter organizovaného vysídlování formou železničních transportů. Odsunovaným Němcům byla s určitým časovým předstihem (obvykle 1 týden) doručena oficiální úřední výzva, podle níž se měli dostavit ve stanovenou dobu na shromaždiště, odkud pak byli přemístěni do sběrného tábora a nejpozději do měsíce zařazeni do transportu.⁴⁹³

Pro každý vypravený transport existoval jmenný seznam podle rozdělení do jednotlivých vagónů, uvádějící pořadové číslo, jméno v počeštěné podobě, stáří, pohlaví, poněkud zbytečnou rubriku národnost, trvalé bydliště, zaměstnání a jako poslední opět zcela zbytečnou rubriku „kam by si přál“. Zbytečnou proto,

---

⁴⁹⁰ Viz textová příloha číslo 68.

⁴⁹¹ Viz textové přílohy číslo 69 a 70. **SOKA ZNOJMO**, *fond ONV Znojmo – presidium, karton číslo 3, složka 18*.

⁴⁹² **Martin MARKEL**: *citované dílo*, 1. část, s. 57.

že všech 13 transportů vypravených ze Znojma, směřovalo, zcela bez výjimky, do Bavorska.⁴⁹⁴ Jednotlivé seznamy bylo možné kontrolovat také díky tzv. rozkazům k odsunu Němců, které obdržela každá odsunovaná rodina.⁴⁹⁵

Transporty byly ze Znojma vypraveny v následujících termínech a v následujícím složení:⁴⁹⁶

Transport	Datum	Celkem	Původ vysídlenců			
			Znojemsko		Ostatní ČSR	Německo
			Sudety	Protektorát		
I.	28. 02.	1 195	1 187	0	7	1
II.	07. 03.	1 200	1 200	0	0	0
III.	27. 03.	1 195	1 194	0	1	0
IV.	07. 04.	1 200	1 200	0	0	0
V.	27. 07.	970	950	0	0	0
VI.	08. 05.	1 166	1 153	5	8	0
VII.	01. 06.	1 215	1 205	3	6	1
VIII.	10. 06.	601	583	16	2	0
IX.	18. 06.	1 155	1 150	0	0	5
X.	07. 07.	1 198	1 192	0	6	0
XI.	07. 08.	1 174	1 127	28	19	0
XII.	23. 08.	1 205	1 179	15	11	0
XIII.	16. 09.	953	770	7	169	7
Celkem		14 427	14 090	74	249	14

⁴⁹³ SOKA ZNOJMO, fond ONV Znojmo – odsun Němců, kartony číslo 601 - 613.

⁴⁹⁴ SOKA ZNOJMO, fond ONV Znojmo – odsun Němců, karton číslo 603.

⁴⁹⁵ SOKA ZNOJMO, fond ONV Znojmo – odsun Němců, karton číslo 603.

⁴⁹⁶ SOKA ZNOJMO, fond ONV Znojmo, karton číslo 611 - 613.

Znojemští Němci byli do jednotlivých transportů rozděleni následujícím způsobem: ⁴⁹⁷

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.
Muži	236	81	5	6	25	18	27	6	14	5	27	27	52
Ženy	574 ⁴⁹⁸	171	3	17	41	32	45	8	13	8	41	21	56
Chlapci	40	11	1	3 ⁴⁹⁹	1	2	2	0	3	0	9	0	5 ⁵⁰⁰
Dívky	34	14	4	0	3 ⁵⁰¹	2	7	0	1	1	10	1	7
Celkem	884	277	13	26	70	54	81	14	31	14	87	49	120

Vzhledem k tomu, že na základě údajů ze sčítání lidu z roku 1930 žilo ve Znojmě 8 347 Němců ⁵⁰², znamená to, že v rámci tzv. organizovaného odsunu bylo vystěhováno pouze 20, 606% obyvatelstva. Uvážíme-li údaj pozdější, pak bude toto číslo ještě mnohem nižší.

V letech 1945 – 1946 proběhla v Československé republice národní revoluce, kterou můžeme označovat jako vysídlení, nucené vysídlení, vyhnání nebo jako etnickou čistku. Ale mnohem důležitější než samotné pojmenování jsou následky tohoto procesu na další vývoj země.

Při hodnocení důsledků můžeme začít u kultury, tedy u oblasti, která není obvykle považována za příliš důležitou. Nucené vysídlení německy mluvícího

⁴⁹⁷ **SOKA ZNOJMO**, fond *Sběrné středisko*, karton číslo 3, inventární číslo 15.

⁴⁹⁸ Nejstarší členkou tohoto transportu byla Augusta Götzová, bytem Jarošova 23, rok narození 1850.

⁴⁹⁹ Nejmladším členem tohoto transportu byl Leonhard Kühn, bytem U zeleného stromu 108, rok narození 1946.

⁵⁰⁰ Nejmladším členem tohoto transportu byl Bedřich Ebert, bytem Na kopečku 9, rok narození 1946

⁵⁰¹ Nejmladší členkou tohoto transportu byla Renata Böhmová, bytem Bratří Čapků 3, rok narození 1946.

⁵⁰² **Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL: citované dílo, s. 40**

obyvatelstva vedlo v pohraničních oblastech k přerušení kulturní kontinuity a s mírnou nadsázkou řečeno i k zániku regionální kultury.

Další oblastí může být ekonomika. Ztráta sudetských Němců, kteří před válkou vytvářeli 60% hrubého národního produktu, se v ekonomice zákonitě projevila musela. A projevila se jejím ochromením. Ochromením, které nemohlo být odstraněno ani různými dvou či víceletými českými plány na obnovu poválečné ekonomiky, ani příchodem repatriantů z Jugoslávie, Rumunska nebo z Podkarpatské Rusi. A změnu nemohla přinést ani tzv. druhá vnitřní kolonizace, neboť osídlenci, obsazující po roce 1945 Sudety, si ke svému novému majetku nedokázali vytvořit adekvátní vztah – ať již vlastní vinou nebo v důsledku komunistického převratu v roce 1948.

Ovšem nejvíce se absence německého etnika projevila v oblasti politiky. Problém však v tomto případě není jenom v nuceném vysídlení, nýbrž v „zařazení“ českých Němců. Stačí si pozorně přečíst jednotlivé Benešovy dekrety a je jasné, že i kdyby k nucenému vysídlení nedošlo, stali by se ze sudetských Němců občané 2. – 3. kategorie, tzn. lidé zcela bezprávní a bez sebemenšího vlivu na politické dění. Z hlediska tzv. velké politiky by se téměř nic nezměnilo, ale sudetským Němcům by zůstal alespoň vliv na politiku komunální. A pokud si uvědomíme složení německého politického spektra, je zřejmé, že spoluúčast sudetských Němců na politickém životě poválečného Československa by s největší pravděpodobností znesnadnila, ne-li dokonce znemožnila komunistický puč v roce 1948.

7. ZÁVĚR

Závěrečné shrnutí procesu vývoje česko-německých vztahů ve Znojmě a ve znojemském regionu v letech 1918 – 1938 přináší konstatování, že se jmenovaný proces ve zmíněném prostoru nijak neodlišuje od základních podob, jež byly popsány ve stávajících výzkumech, týkajících se celé ČSR. Budeme-li se tedy ptát po specifických, pak se netýkají podoby procesu vývoje vzájemných vztahů, nýbrž intenzity zásahů jednotlivých politických subjektů (zejména pak německých negativistických stran), jež ve zvolené oblasti působily.

Shrnující pohled na vývoj česko-německých vztahů ve Znojmě a ve znojemském regionu v letech 1918 – 1938 přináší tedy následující pohled. Z celého textu naší studie lze vyčíst čtyři základní období, v nichž se česko-německé vztahy měnily a utvářely.

1. Vznik samostatné ČSR a období tzv. budování státu, kdy se znojemští Němci cítí být omezeni ve svém právu na sebeurčení, stejně jako ve svém právu svobodně si zvolit zemi, ve které chtějí žít. Období, kdy jsou všechny německé politické subjekty v opozici proti etabloující se nové státní moci, období, kdy se právě tato nová státní moc snaží o umělou českizaci regionu.
2. Období mezi léty 1923 – 1929, tzn. období, kdy dochází k jakémusi uklidnění vztahů mezi Čechy a Němci. Doba, kdy většina německých politických stran a hnutí ukončuje politiku negativismu a volí raději spolupráci s československou vládou a kdy na pozicích vyhraněného negativismu zůstávají pouze DNSAP a DNP.
3. Období mezi léty 1929 – 1933, přesněji tedy období od vypuknutí velké hospodářské krize do nástupu Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu.

V této době, zejména díky dopadům hospodářské krize na německé obyvatelstvo v době, kdy se zbytek Evropy již „začínal vzpamatovávat“, využívají Němci negativisté srovnání československé vlády, jež dle jejich názoru není schopna hospodářské krizi čelit s ekonomickou situací v Německu a tímto velmi zjednodušeným srovnáváním získávají na popularitě.

4. Léta 1933 – 1938, tzn. období, kdy se negativistické strany, transformované po svém zákazu nejprve do SHF a následně do SdP, dostávají na svůj mocenský vrchol, symbolizovaný vítězstvím ve volbách (co do počtu hlasů, nikoliv co do počtu získaných mandátů), období, které vrcholí postoupením 1/3 československého území Německu.

Právě postoupení Sudet a jejich následné vojenské obsazení německou Wehrmacht pak představuje začátek konce česko-německého soužití a soupeření nejenom ve Znojmě a ve znojemském regionu, ale v rámci celé republiky, neboť výsledkem již zmíněného česko-německého soužití a soupeření bylo poválečné vysídlení Němců. Ovšem poválečné vysídlení Němců neznamenovalo jenom konec dlouholetého soužití a soupeření, ale také pokles poměru vesnického obyvatelstva, růst urbanizace na úrovni maloměst a zánik selského stavu. A tento destrukční proces znamenal také zánik přirozené, respektive tradiční lidové kultury jihomoravský Němců.

Shrnující pohled nám ve zkratce přiblížil proces vývoje česko-německých vztahů ve Znojmě a ve znojemském regionu, stejně jako jeho násilné ukončení. Tehdejší norma, že je možné na základě státního zásahu člověka připravit nejenom o jeho vlastnictví, ale i měnit jeho bydliště podle zájmů mocenské majority (ať již české či německé) a vnucovat mu identitu a názor na svět, je charakteristická pro režimy, utvářené na území českých zemí mezi léty 1938 -

1989. V polovině 20. století dosahoval nacionalismus svého vrcholu a budování homogenního národního státu představovalo jednu z nejvyšších hodnot, které byla tehdejší společnost ochotna obětovat velmi mnoho, včetně resignace na respektování institutu osobní svobody, svobody projevu a především pak svobody osobního vlastnictví, tzn. právě těch institutů a hodnot, jež kdysi stály při zrodu moderní občanské a současné také národní společnosti. Většina společnosti se byla ochotna podřídit centrálnímu řízení, zasahujícímu do všech součástí lidského života. Mnohé procesy, probíhající za německého nacionálně-socialistického režimu a následné československé národně-socialistické revoluce (plynule přecházející v komunistický režim), měly tedy destrukční charakter a poválečné vyhnání Němců bylo pouze jedním z komponentů destrukce tradičních skutečností v českých zemích.

Můžeme se přirozeně ptát na oprávněnost, legitimitu této destrukce, probíhající od roku 1938 do roku 1949. Při nestranném pohledu je však nutné konstatovat, že by se v takovémto případě jednalo o špatně položenou otázku, neboť pohled nezúčastněného vidí jen vítěze a poraženého, ať už se jedná o celé národy, nebo pouze o jednotlivce. Dotaz po oprávněnosti pak logicky implikuje také správnost. Pro vítěze zajistila legitimitu, správnost v první fázi konstrukce ideje založené v roce 1918 na dichotomii hodný, chudý a třista let trpící Čech kontra zlý a bohatý Němec, jehož je nutné odkázat do patřičných mezí. O dvacet let později se role vyměnily a je utvořena dichotomie zlý a zpupný český zbohatlík versus diskriminačními zákony a nařízeními postihovaný Němec. A již o sedm let později je zde dichotomie poslední – hodný, chudý a trpící Čech kontra zlý, bohatý a především zradivší Němec, jenž došel zaslouženého trestu.

Tento trest - vyvlastnění a vystěhování – však byl pro Němce nelegitimní, a sice na základě konstrukce o porušení práva na sebeurčení v roce 1918 a následné začlenění do československého státu, podle níž získali právo na vypovězení loajality ke státu a tak je tento stát ani nebyl oprávněn po roce 1945 jakkoliv trestat.

Česká i německá konstrukce však nejsou ničím jiným, než výsledkem historických procesů v totalitních režimech v polovině 20. století. V totalitních režimech, jež destruovaly základní hodnoty občanské společnosti. Nezbývá tedy než konstatovat, že jakékoliv násilné vystěhování a vyvlastňování obyvatelstva je v jakékoliv situaci zcela nepřijatelné a nespravedlivé, byť je historiky vysvětlováno a chápáno.